

خرداد ۱۴۰۲ - شماره ۲۱۵ مسلسل - قیمت ۱۰۰ هزار تومان

دوغرو یولون سونو منزل دیر.

شماره مسلسل ۲۱۵ - خرداد ماه - سال ۱۴۰۲ - ۸۶ صفحه

Xudafərin 215 (2023) خدا آفرین ۲۱۵ - خرداد - ۱۴۰۲

آش

مدیر مسئول سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: علی محمدنیا

تانای شرقی دره جک

ویراستار: سمیه ستاری فر

مدیر سایت: مهندس فرید ستاری فر

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶ / ۶۶۴۶۰۸۹۵ - فاکس: ۶۶۴۹۳۰۸۴

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت word به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۶۰۰۰۰۰ و یکساله ۱۲۰۰۰۰۰ هزار تومان

به شماره کارت بانک شهر ۷۰۰۷۸۶۴۷۹۳۸۹ به نام حسین شرقی دره

جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr cncessiner

and chief Editr: Dr. HÜSEYN

ŞARÇI DAREJAK (SUYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

Say 215 Haziran 2023, Tehran

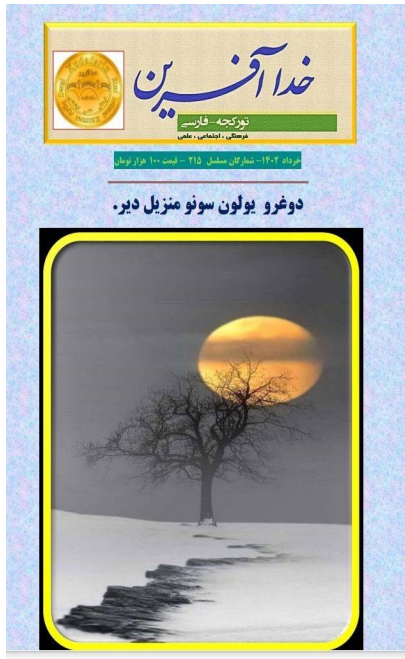
tiraj: 2000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudafarindergisi>

khudafarin@yahoo.com

خداآفرین 215 Xudafərin

ایچینه کیلر:

- ۲----- اوزون یوللارین قیسا سونوجلاری-
یاریمتاریخی- یاریمفیک توران دیارینین "توران" آدلانان تخمین
۳----- جوغرافیاسی هارادادیر؟
۲۰----- اوزونه حورمتین آشاغی اولماسینین سببی و اونون معالجه سی..
اورتاچاغ آذربایجان نظری- ائستتیک فیکرینی مشغول ائدن باش لیجا
۱۱----- پروبلملردن بیری سؤز و اونون صنعتده، عموماً حیاتدا میسسییاسی --
۱۶----- بختیارام واهابزاده یارادیجیلیغیندا میلی مفکوره مسله لری --
ناصرالدینشاه و امیرکبیر و لزوم بازتعریف موقعیت شاه و وزیر در سیستم
۲۲----- حکومتی ایران --
۲۴----- فاشیست نه دیر ؟ --
۲۵----- قولچاق کیشی --
۲۶----- علیرضا ذیحق دن ۶ حکایه --
۶۰----- شعیریمیز - شعیریمیز --
۷۸----- اسکی تورک سویو - خلجلر --

خدافرینه آبونه اولماقلا

اونو داواملی ائدک

اوزون یوللارین قیسا سونجلاری

UZUN YOLLARIN QISA SONUCLARI

SORUMLU MÜDÜR VƏ BAŞ YAZAR:
Dr.HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK
مدیر مسئول و سردبیر : دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

بو یاخینلاردا دینی و دیلی بیر اولان قارداش تورکیه ده ده بونلار بیر آریا گلمه یه باشلادیلار. اوزگورلوک و دمکراسی یعنی حضرت مولانانین دئدی کیمی " اولدوغون کیمی گورون و گوروندویون کیمی اول " بلی بو قدر قیسا دیر اوزون اوازادی تعریفلرین ایچ مفهوملاری. تورکیه ده جمهورباشقانلیغی یاریشینین دوزگون و عدالتلی گئچیریلمه سی البته کی بیزلره و دنیا مسلمانلارینا او جمله دن قونشولارا و تورک دولتلری بیرلینه ده اورنک تشکیل ائتمکده دیر. گورسن بو اوزون یوللارین قیسا نتیجه لری نه قدر مهم دیر.

۱۰۰ ایل جمهوریت تاریخینده باشی چوخ بلالار چکن تورکیه اوز دوست و دوشمنلرینه " تورک دمکراسی و اوزگورلوک " درسی وئردی. بلی اوز الی – اوز باشی اولاندا آدام دا یولون ایری و دوزلویونو کشف ائدیر. دئییرم اوزگورلوک و دمکراسینین بیرتمل قارداشی دا وار گلین اونودا بو یول دا اوزوموزه یولداش ائدک. اونون آدی ایسه سئوگی دیر. اوزگورلوک ؛ دمکراسی و سئوگی . اینانیرام بونلار اوزون یولون قیسا سونوجلاری دیر.

منیم آدیم اوزگورلوک سنین آدین ایسه دمکراسی اولسون . البته بیز بیر بیریمیزه مکمل اولساق دا یوز ایللر بویو اوزاغیق. ایکیمیزین ده یولو قیرمیزی و قان رنگین ده دیر. ایکیمیزین ده گوزو آغلار و جانی سیزلاردیر. ایکیمیزدن ده قورخارلار. بیریمیز بایراق اولساق او بیریمیز اونون دیره یی دیر. پارا و رانت سئودالیلاری بیزی سئومزلر. اونا گوره کی اونلار قارانیغی بیز ایسه آیدینلیغی سئوریک. اونلار سلاحی , اولدورمه نی و غارتی چوخ ایسترلر بیز ایسه صلحو و باریشی دیرلندیریک. اما گل گورکی سن هارداسان من هاردا؟ اوخشارلیغیمیز چوخ اولسادا تاسف کی ؛ اوزاغیق بیر- بیریمیزدن. من دلی و جسور و دلی قانلی اولسام دا سن چوخ تمکینلی و صبرلیسن. من قاینار قازانام سن ایسه سیجاق بیر یووا اودورکی ایکیسینی بیر آریا گلمه یه قویمورلار. غریبه دیر قونشو خالقلاردا بونلار یاناشی یاشاسالاردا بورالاردا بونلار هیچ گورونمور.

یاریمتاریخی – یاریمیفیک توران دیارینین "توران" آدلانان تخمینى جوغرافیاسی هارادادیر؟

Yarımtarixi – yarımmifik TURAN diyarının Turan adlanan təxmini coğrafiyası haradadır ?

اوخونون قوز آغاجینین گؤوده سیننه دیدیی یئر
ایران شهرله توران سرحددی آدلانیردی، یعنی
سرحدین بو طرفی «ایران»، او بیری طرفی
«توران» اولدو :
(...)

جیهونون اوستونه آراشین اوخلارینی ووران
آتلیلار،

او گوندن سونرا باشقا یاریم گونه
قوز آغاجینین گؤوده سیننه اوتوردولار .
و اورادا، او واختدان بری،

ایران شهرله توران سرحدی آچیلدی ...
طبیعی کی، کسراینین شعرینده بحث ائدیلن اوخ
آتیب ایرانلا توران سرحدینین معین ائدیلمه سی
حکایه سی کؤهنه ایران افسانه لرینه اساس لانیر و
هئج بیر تاریخی اساسی یوخ دور. حتی «توران»
آدینین اؤزو ده تاریخده قید اولونمور و بو آدین
منشی ایران میفولوگیاسینداندیر .

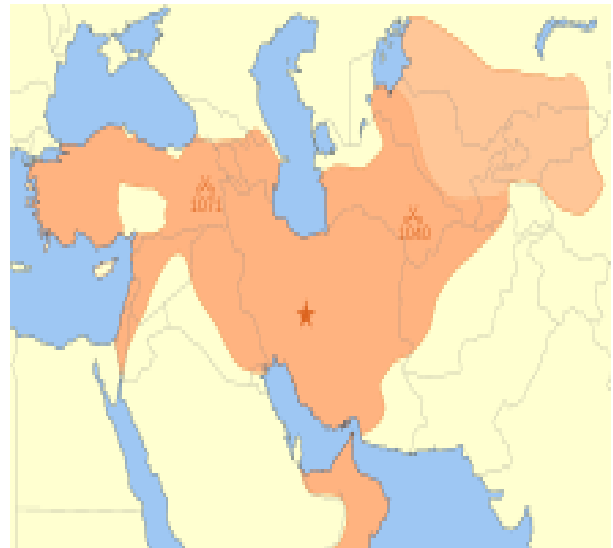
بو روایتلره گؤره، جمشیدین نسلیندن اولان
فریدون اؤز اراضی سینی اوچ یئر بؤلهرک هر بیر
حصه نی اوغوللاریندان بیرینه حواله ائتدی: ایرانی
ایرجه، تورانی تورا، رومانی سئلاما. تور نسلیندن
اولان افراسیاب ایرج نسلیندن اولان منوچهر اوغلو
نوزرله ووروشاراق اونو اؤلدوردو. اما ایرانلا توران
آراسیندا باش وئرن باشقا بیر محاربه ده زاو ایله
افراسیاب آراسیندا صلح باغلانانا و ایرانلا توران
آراسیندا سرحد معین اولونانا قدر زال و دیگر
ایرانلی دؤیوش چولر تهماسب اوغلو زاویا کؤمک

Yazar : Abbas Cavadi

Çevirdi : Hüseyin Şərqiđerəcək

عباس جاوادی

ترجمه : حسین شرقی دره جک

مقاله نین مفهوم و مضمونو بیزیم نظریمیزه
توش اولماسا دا دولغون بیلگی ایچریلیینه
مالیک اولدوغوندان سیز اوخوجولارا پایلاشیریق
ح.ش

معاصر فارس دیلینده «توران» آدلی بیر دیاردان
بحث ائدن ان مشهور و ان یئنی اثر سیاواش
کسراینین مشهور «ارش کامانگیر» پوئماسی دیر
کی، بورادا آرش اوخونو سرحدی معین ائتمک
اوچون جیهون چایینا (آمودریا) طرف آتیر. ایرانلا
توران آراسیندا، یونانجا «اوخوس» و آراشین

بیلدیمیزه گۆره، «توران» تئرمینی تاریخی اثرلرده قیده آلینان اصل آد دئییل. جمشید و اونون اوولادلارینین سلطنتی ده میفدیر و بو حاقدا هئچ بیر تاریخی سند یوخدور .

ایسلامدان اول، مثلاً، ساسانیلر دؤورونده ایرانلیلار و اورتا آسیا دوزنلینده کی طایفا لار آراسیندا تیجارت، سیاسی، حربی و اینسانی مونسیتلر مؤوجود ایدی. هر ایکی طرف گاه دؤیوشور، گاه دا صلح موقایله سی باغلا ییر. اما تاریخی منبع لرده نه توران آدلی تورپاق، نه ده «تور»، «تورانلی» آدلی خالق یوخدور. ایران میفولوگیاسیندا وار، تاریخده یوخ .

لاکین توران و تورانیان آدینین ائتیمولوگیاسینا نظر سالیب بو آدلارین هانسی دؤوردن ایستیفاده اولوندوغونو سوروشا بیلریک می؟

مینورسکینین فیکرینجه، "توران" "تور" و "پاکان" و "دیلمان" کیمی ایران "ائن" شکل چی سیندن عبارت اورتا فارس آدی دیر و بونا گۆره ده بو خصوصی آدین تاریخی "اورتادان اوله عایید ائتمک اولماز. فارس دؤورو".^۱ یعنی، مثلاً، اهمنیلر دؤوروندن و یا اوندان اولکی دؤوره عاییددیر.^۲ لاکین مینورسکی و بیر چوخ باشقا تاریخچیلر بو اورتا فارس آدینین داها قدیم منشایینی آؤستادا "تورا" آدی ایله علاقه لهن دیریرلر. اورادا قئید ائدیلیلر کی، «تۆره» صحرا سرگردان طایفا سی دیر و «توریا» تورپاغیندا یاشاییر. چادیرلاردا یاشاییرلار و چوخلو قویونلاری وار. «آؤستا» بیر نچه حالدا «توریالیلاری» ایرانلیلارین دوشمنی کیمی قئید ائدیر و خصوصیه اونلارین کومان دیرینی «فرانقراسیان» و یا افراسیابی «توریان قولدورو» آدلاندیریر.^۳

ائتدیلیلر. زوادان سونرا گئرشاسپ تاختا چیخدی و افراسیاب اونو یئنی دن دئویردی و بو دفعه فریدون نسلیندن اولان کیقباد روسته مین کمکی ایله تاختا چیخدی. اونون دؤورونده ایرانلا توران آراسیندا اولجه محاربه، سونرا صلح یاراندی. تورانلیلار مغلوب اولاراق گئری دؤندولر و آمودریا بو ایکی تورپاغین سرحدی اولدو .

یاخود بو آرانژیمن، ایرانلیلار و تورانلیلار اوللر جمشیدین نسلیندن، یعنی عینی سوی دان اولوب، سونرالار جمشید نسلی آراسیندا موباحثه، محاربه اولوب و اونلار اؤز تورپاقلارینی آیریبلار. ایران و ایرانلیلارین آمودریا و یا جیهون سرحدینه چیخیشی اولدو و آمونون او تاییندا کی تورپاق و خالق توران و توران آدلاندی. بونلار تاریخ دئییل، ایران میفولوگیاسی دیر .

بس بو روایتلره گۆره، فیردووسینین «شاهنامه» سینده تصویر اولونان توران دیاری و ایرانلیلارلا تورانلیلار آراسیندا دؤیوشلرین یئری هاردا ایدی؟ بو محاربه لر نه واخت باش وئریب؟ و اگر تورانلیلار جمشید سویوندان و اصلن ایرانلی دیرسا، اوندا فیردووسی نه اوچون تورانلیلاری تورک آدلاندیریر؟

فیردووسینین «شاهنامه» سی قدیم ایران تاریخی دئییل، قدیم ایران افسانه و میفلرینین معاصر فارس دیلینده و ۱۱-جی عصرین ائپیک اوسلوبوندا تصویر، یعنی ساسانی ایرانی عربلر طرفیندن دئویلدیک دن دؤرد یوز ایل سونرا و بوندان یوز ایل اول، اصلن اورتا آسیادان اولان تورکلر قزنوی و سلجوق لو حکومتلرینین ترکیبینه ایران تورپاقلاریندا ایشلره نظارت ائتمیشدیلیلر. فیردووسینین «شاهنامه» سی قدیم ایرانین ائپیک افسانه لرینین فیردووسینین معاصر دؤورونه اویغون بیر دیل ده تصویر دیر .

توتموش، آلانلارا و سارماتلارا قدر، شرقی ایرانلیلار چوخ واخت کؤچری ایدیلر. اونلار بیر-بیرینین دیلینی آز-چوخ باشا دوشوردولر، حتی بعضیلری بیر-بیری ایله قوهوم ایدیلر. بو طایفا لار دیگر طایفا لارین تضييقی ایله اورتا آسیاداکي ایلکین یوردلاریندان آوراسییا دوزنلینه، او جمله دن ترانس-عرب محله سینه کؤچموش، اؤزلریندن ائولکی طایفالارلا ووروشموش، اونلارا قاریشمیش و یا اونلاری گئری ایتلمیشلر. محض ائرامیزین ۳- جو عصریندن، یعنی ساسانیلر دؤوروندن باشلایاراق یئنی ائتنیک قروپلارین، او جمله دن خیونلارین و هئپتالارین یئنی کؤچ دالغاسی ایله بیرلیکده تورکلر آوراسییا دوزه نلیکلرینین تاریخی صحنه سینه چیخدیلار. ترانس نار و افغانیستانین شیمالی .

شوبهه سیز کی، تورک خالقینین کؤکلرینین منشایی میلادی ۵۵۲-جی ایله ایلک تورک دؤولتینین یارانماسیندان خیلی قدیم دیر. اورتا آسیادادیر. اما تاریخاً ایلک دفعه «تورک» آدینین منبع لرده قطعی و آیدین شکلده قئید اولونماسی میلادی ۶-جی عصرینه تصادف ائتمیر. بو یوللا ایران میفولوگیاسینداکی تور، توران و توران معنالارینین تورکلرین خالق و تورپاغی اولمادیغینی سؤیله مک اولار .

حالبوکی ایسلام و تورکلرین ترانس-نار و خوراسانا کؤچلریندن سونرا ایران منبع لرینده و خصوصیه فیردووسینین «شاهنامه» سینده «توران» افراسیاب نسلیندن اولدوغو دئییلن تورکلر و اونلارین تورپاغی ایله عینی دیر و عینی زاماندا «شاهنامه» نین یازیلدیغی دؤورده قدیم دؤورلرده اولدوغو کیمی ایرانلیلارلا اوز-وزه دورموش، اوتوراق و سیویل خالقلارا قارشی کؤچری و «ایبتدای» طایفالار اولموشدور .

مارکوارد «ایران شهر» آدلی مشهور اثرینده تور، توریا و توران آدلاری حاقیندا اطرافلی ایضاحاتلار وئریر^۴. او، همچنین بوتون بو آدلارین آوئستا کؤکلرینه مالیک اولدوغونا شوبهه ائتمیر و اورادا آچیق شکلده اولماسا دا، میفولوگیایا گؤره فریدونون اوچ اوغلو تور، سلم و ایرج آراسیندا بؤلوشدوردویو اوچ تورپاق حاقیندا معلومات وئریلیر: توریا (احتیمال کی، آمو و آرال گؤلونون شرقینده) تور و یا توراجا، "سایروما" و یا سایئریمایا (آرال گؤلونون شیمال-قربیندن "رانها" چاینا، احتیمال کی، وولقایا) سلام و یا ساراما و "آریا"، یعنی ایرانندان ایراجا. مارکوارد یقین کی، کیممئر، سکیف، آلان و سارمات ایران خالقلارینین و اونلارین شرقی ایران دیلرینین قریب آوراسییانین دوزه نلیکلرینده یاییلماسینی نظره آلمیش و یازمیشدیر کی، بو بؤلگو «اثرکن میفولوگیادا گؤروندویو کیمی منطقلی گؤرونور» .

مارکواردین فیکرینجه، بو میفلره گؤره، توریا و سایئریما اهالی سی ده داخیل اولماقلا، بوتون بو اؤلکه لرین آریلرینین دؤرده اوچو کؤچری ایدی. ایران یایلا سینین ایرانلیلاری، دیگر آری نسیللی کیمی، بوندان بیر مدت اول بو تورپاقلارا گلمیشدیلر. اما کؤچ ائتمک اوزینه مسکونلاشدیلار، اکینچی لیک و تیجارته مشغول اولدولار و بو یوللا ثروت و گوج قازاندیلار. طبیعی کی، بو دا دوزه نلیکلرین آری کؤچریلرینده قیسقانچلیق و پاخیللیق حیسینی اویاتمیش، اونلاری اوتوراق ایرانلیلارین تورپاقلارینا هوجوم و تجاوزه سؤوق ائتمیشدیر .

تاریخ باخیمیندان میلاددان اول ۱۰۰۰-جی ایللرده آوراسییا دوزه نلیکلرینین طایفا لاری، کیممئرلردن، سکيفلردن و ماساقلاردان

علاقه‌سینین اولمادیغینی بیلمه‌سین. شوبه‌سیز کی، فیردووسی "ابو منصورینین "شاهنامه" سی ایله تانیس ایدی، سونرالار داغیدیلیمیش و یالنیز مقدمه‌سی قالمیشدیر. اونو دا بیلیریک کی، فیردووسی، یقین کی، همیئرلی‌سی شاعر داهیکی طوسینین یاریم‌چیق قالمیش «شاهنامه» سینین بؤیوک بیر حیصه‌سیندن ایستیفاده ائتمیشدیر .

کووالسکی یازیر کی، «شاهنامه» نین میفولوژی حکایه‌لری رئال تاریخ دئییل، لاکین فیردووسی «شاهنامه» نی یازماق اوچون تکجه ایران میفولوگیاسیندان دئییل، او دؤورون منبع‌لریندن ده ایستیفاده ائدیپ. گؤرونور، فیردووسی اوچون «ایرانلیلارین و تورانلیلارین عینی افسانوی دؤبوشلری یئنی فورمادا شاعرین گؤزو اؤنونده گئیدیدی». او، «یوخاری طبقه‌دن» و «ایکیدیللی» تورکجه دانیشان و تورکجه دانیشان تورکلره قارشیشمیشدی. فارس‌لار، ایران مدنیتی ایله قاریشمیش، گونده‌لیک حیات‌دا عادت-عننه و داورانیش باخیمیندان او قدر ایرانلی اولموشلار کی، اونلارین ایرانلیلاردان فرق‌لی یوخ ایدی.^{۱۲} کووالسکی یازیر کی، فیردووسینین شخصی تجربه‌سیندن تانیدیغی تورکلر تور و افراسیاب کیمی افسانوی ایران سیمالارینی آسانلیقلا اوز ائده بیلیردیلر .

بعضی تاریخ‌چیلر یازیرلار کی، فیردووسی ائرامیزین ۱۱-جی عصری شرایطینده ایرانلیلارین روحونو و اؤزونودرکینی دیرچلتمک اوچون داستان اولان «شاهنامه» سینده تورک خالقلارینی و اونلارین تورپاغینی «توران» لا عینی معنادا حساب ائدیردی. "ایرانلیلاردان داها چوخ، اونلارین قدیم میفلرینی او دؤورون چاغداش نقطه بی-نظریندن. بو او دئمک‌دیر کی، اساس دقت عربلرین و تورکلرین داها یاخشی و داها آیدین

ایقور دیاکونوو «تاریخین یوللاری» کیتابیندا یازیر: «توران اولجه آوئستادا آدی چکیلن ایران طایفالاریندان بیرینین آدی ایدی. اما فیردووسی پوئزیاسیندا و عمومیتله سونراکی ایران عننه‌سینده توران ترمینی خالقی تورکجه دانیشان اؤلکه‌لره شامل ائدلمیشدیر .»

اودور کی، «توران» آدی ایکی فرق‌لی تاریخی مرحله‌ده ایکی فرق‌لی معنادا ایشلنمیشدیر: ایسلام‌دان اوولکی دؤورده میفولوژی و ایران معناسینی ایفاده ائدیر، ایسلام‌دان سونراکی دؤورده ایسه گنج معناسی، تورک دیل‌لری دیاری . شاهنامه‌نین تورانلیلارینین اکثریتینین افراسیاب، هومان، قوباد، گئرسیوز کیمی میفیک و ایران آدلاری وار. اما تورکجه دانیشیرلار و ایرانلیلارین اونلارلا دانیشماق اوچون ترجمه‌چییه احتیاجی وار.^۷ عینی زاماندا، فیردووسی دؤورونون معاصرلری اولان قاز (آغوز)، قارلاک، قاراخان و چاغیل (چاغیل) کیمی تورک شخصیتلری و طایفا لاری دا تورانلیلار آدلاندیریلیر.^۸ پولشا (لهستان) تدقیقات‌چی‌سی تادئوش کووالسکینین فیکرینجه، بو، «شاهنامه‌ده تورکلرین ایلکین مدنیتینی آختاران هر بیر تورکشوناسلیق تدقیقات‌چی‌سینی چاشدیراجاق» بیر شئی‌دیر.^۹

فیردووسینین «شاهنامه» سینین اهمیت‌لی بیر حیصه‌سینی ایرانلیلارلا تورانلیلار آراسیندا «تاریخی قارشیدورما» نین تصویری تشکیل ائدیر. اورادا بو ایکی‌سی سو و اود کیمی‌دیر، بیر-بیرینه اویغون گلمیر، بیر-بیرینه رقیب و حتی دوشمندیرلر.^{۱۰}

بس «شاهنامه» ده افسانوی تورانلا ۱۱-جی عصر تورکلرینین «عینی سایدا» اولماسینین سببی ندیر؟ چتین کی، فیردووسی میفولوژی «توران» این چاغداش تورکلره هئچ بیر

اويناميشلار، اوخشارليقدان دولايي سحوا توران آدى بو يئنى گلنلر اوچون ايشلديلميشدير.^{۱۳} رىچارد فراين فيكرينجه، فيردووسى دؤورونده «ايران ميفولوگياسى او قدر درين و گئنيش اؤلچولره ماليك ايدى كى، توركلر ده ايرانييلار كيمي بو ميفلرى اؤز قديم تاريخلرينين بير حيسهسى حساب ائديرديلر. ان قديم توركجه لوغتينده اورتا آسييا توركلرينين قهرمانى آلپ ار تونقا محمود كاشغارينين (مىلادى ۱۱-جى

باشا دوشولمه سینه يۇنليپ. بو، تورانلارين و توركلرين بير-بيري ايله قوهوم اولماماسينا باخمایارق، هر ايكي سى عيني بۇلگه دن، اورتا آسييادان تۇره سەلر ده، او تورپاقلاردان ايرانا آخيشيبيلار .

بعضى تاريخچيلر «تور» و «تورك» و يا «تورك» آدلارى آراسيندا گۇرونه ن اوخشارليغا دا ايشاره ائديرلر كى، بو دا يقين كى، عادى اينسانلار آراسيندا بو «برابر سايى» نى آسانلاشديرپ.

عصر دن، م. ، ايران ميفولوگياسيندا ايرانييلارين جبهه ده كى اساس دوشمنى اولان. "توران" ساييلير.^{۱۴}

محض بو افسانه لره اساس لانا راق سلجوق سلطانلارى، آغ قويونلو و قارا قويونلو تاريخچيلرى بو شاهلارى جمشيدين شجره سى و قديم ايران تاريخى ايله علاقه له نديرمه يه چاليشميشلار. «عرض نامه» نين اولينده (احتمال كى، ۸۸۱-جى هيجرى ۱۴۷۶-جى ايله برابردير) اونون مؤلفى

چينشوناس ليق و قديم تورك دىلى و ادبياتى اوزره متخصص آنا ماري قابونون فيكرينجه، فيردووسينين قديم ميفولوژى حكايه لره اساس لانان «شاهنامه» سينده ايران و توران آدلى ايكي ايگيد خالقين ايگيد دؤبوشلريندن بحث ائديلير. بورادا توران سؤزونون تورك سؤزو ايله هئچ بير علاقه سى يوخ دور. اما نظره آلساق كى، ۶-جى عصر دن سونرا اورتا آسييادان گلن توركلر ايران خالقلارينين طالعيينده بؤيوك رول

تورپاقلارینی بیرلشدیرمک ایدئاسینی ایفاده ائدیر. ۲۰-جی عصرین اوللرینده ضیا گوک آلپ و انور پاشا کیمی بعضی تورک ضیالیلاری و سیاستچیلری «تورکلر بیرلیگی» معناسینی وئرن «توران جیلیک» ایدئاسینی مدافعه ائتدیلر. حتی عثمانلی اوردوسونون مشهور سرکرده لریندن بیرى اولان انور پاشا بیرینجی دونیا محاربه سینده عثمانلیلارین مغلوبیتیندن و روس بولشئویکلرینین کمکینه سون قویولدوقدان سونرا، میلادی ۱۹۲۲-جی ایلده. او، اورتا آسیا تورکلرینی بیرلشدیرمک آرزوسونو حیانا کئچیرمک اوچون اورایا گئدیب و ایندیکی تاجیکستاندا بولشئویکلرله باش وئرن توققوشمالاردا حیاتینی ایتیریب. همچنین مشهور پانتورکیست موتفککیر ضیا گوک آلپ «پانتورکیزمین اساسلاری» کیتابیندا و «تورانیزم» این تعریفینده یازیر کی، عثمانلیلار، آذربایجانلیلار، اورتا آسیا تاتارلاری و تورکلری «توران چیلیق» آ داخیل دیر. " لاکین "بو فیکره مونقوللار و فینلر دئییل، ماجارلار، تونقوزلار داخیل دیر".^{۱۷}

شوبهه سیز کی، بو جور فیکیرلرین سون بیر-ایکی عصرده معین دایره لرده پوپولیارلاشان تبلیغات-

سلطان اوزون حسن آغقویونلو و اوغلو سلطان خلیلین سارای خادمی اولموش جلالددین دونی سلطان آغ قویونلانو «دین پناه خوسروو شاهی» آدلاندیریر. جمشید» و بیر آز سونرا سلطان تعریفینین داوامیندا یازیر: «...اعلا حضرتین نسلی بؤیوک سلطانلاریندان جمشیده قدر دیر». ولادیمیر مینورسکی بونو آلت باشلیق دا بئله ایضاح ائدیر: «گؤرونور، نظرده توتولان اودور کی، سلطان خلیل هم آنا، هم ده آتا طرفدن خالص تورک اولوب، اونون نسلی، دئییه سن، فریدون اوغلو تورا چاتیب». او دؤورون مشهور اینانجلاریندا بو تورک شاهزاده لری پیشدادلیلارین (جمشید و س.) نسلیندن سایلیردی». ^{۱۵}

بو آرادا، ۲۰-جی عصرین اوللرینده تورکییه و تاتاریستانین بعضی موتفککیرلری و سیاستچیلری «توران» تعریفینده اونو چاغداش تورک میللتچیلیینه حاق قازاندیرماق اوچون بیر واسطه یه چئویرمیش و بو میفیک بؤلگه نی «تورکجه نین دانشیلدیغی بوتون بؤلگه لر و اؤلکه لر» آدلاندیرمیشلار. " ^{۱۶} بو، تورک سیاسی ادبیاتیندا هله ده آز-چوخ مذاکره اولونان بیر مسئله دیر. بو سیاسی ادبیاتا گؤره، «توران چیلیق» (پانتورانیزم) بوتون دونیا تورکلرینی و اونلارین

خالقلا رینی گئری ایتلمیش و یا اوراداکی اینسانلارلا قاریشمیشلار. ۱۹

بوندان سونرا بوتون چین، روما، یونان و یا پهلوی و سانسکریت منبع لرینده و اورتا آسیا دوزهنلیکلرینده کی طایفا لاردان بحث ائدی لکرکن سکيفلر، سکيفلر، هونلار و کوشانلار اوزینه یالنیز «تورکلر» و معین درجه ده هئپتالیلرین آدی چکلیلر. ۶۴۲-جی ایلده ایسلام اوردولاری خوراسانی فتح ائتدیکن سونرا. و سونرا ترانسیلوانییا اثرامیزین ۷۵۰-۷۲۰-جی ایللرینده اسیر گؤتورولدوکده، ایسلام منبع لرینده «ایسلامین سرحدلری و بوشلوقلارینین» او تاینیدا، یعنی چایین او تاینیدا و شیمال دوزنلینده یاشایان بوتون طایفه و طایفا لار «تورک» آدلانیردی .

اما «شاهنامه» نین میفولوژی جهتینی اساس گؤتورسک و فیردووسینین چاغداش تورکلرینی سکيفلرین، ماسساگیتلرین و هئپتالیلرین نسلی حساب ائتسک، قبول ائتمک اولار کی، ایرانلیلار دا، تورکلر ده جمشیدین نسلیندنیر، اونا گؤره ده بو گون تورکلر و تورکلر. ایرانلیلار اولجه واحد ائتتیک منسوبیته مالیک ایدیلر و اصلینده اونلار «بیر-بیرینین قوهومو» ساییلیرلار .

اگر بئله بیر نتیجه و فرضیه چوخ تصوورلو گؤرونورسه، بعضی اساس سواللار داها دقیق جاوابلار تاپیلمالی دیر .

اثرامیزین ۶-جی عصرینده تورکلرین یوکسلیشینه قدر سکيفلرین، ماسساگیتلرین، هونلارین، کوشانلارین و هئپتالارین کؤچری طایفا لارینین هامیسی اورتا آسیانین، افغانیستانین و ایندیکی پاکیزستانین موختلیف یئرلرینین ساکینلری ایدیلر و کؤچموشلر. محاربه و صلح ایللرینده بیر-بیرینه قاریشمیش و نتیجه ده هامیسی بو بؤلگه نین

سیاسی آسپکتکی وار کی، بو، اونلارین بورادا موذاکیره یئری دئییل .

اودور کی، ایسلامدان اوله عایید یازی لی تاریخه گؤره، مثلاً، ساسانی و یا پرفییا دؤورونده نیل چایینین او تاینیدا و اورتا آسیا دوزهنلیکلرینده هانسی طایفا لار یاشامیش، کیملر داواملی اولاراق ایرانلیلارین تورپاغینا هوجوم ائتمیشلر؟

تاریخ و آنتروپولوگ عالیملر حساب ائدی لر کی، میدیالیلارین و فارس لارین ایرانا کؤچوندن بیر مدت سونرا، یعنی اثرامیزدان تخمیناً مین ایل اول ایران یایلا سیندا اساساً ایرانلیلار مسکونلاشدیغی حال دا، اورتا آسیا دوزهنلیکلرینده و نیل چایینین او تایلاریندا، کیممئرلر، ایسکیتلر، سکيفلر، ماسساگیتلر، آلانلار و سارماتلار، داها سونرا ایسه «ایران هونلاری» آدلانان کوشانلار، تاخارلار و هئپتالار یاشاییردی لار و بو قبيله بیرلیکلری اساساً شرقی ایرانلیلار ایدی .

بئله لیکله، اثرامیزین ۱-جی مینیللینین اورتالاریندا اورتا آسیا دوزهنلیکلرینده یارانمیش و اونلارین یئرینی توتان اورتا آسیا تورک خالق لاری ايله اونلارین ایرانلی سلفلری آراسیندا آلتی یوز ایلده مین ايله قدر بیر بوشلوق یارانیر .

گؤک تورک حکومتی تاریخ ده ۶-جی عصرده قورولان ایلک تورک حکومتی دیر. قابون دئییر کی، اثرامیزین ۵۵۲-جی ایلده تورک طایفا لاریندان ایلک دفعه چین منبع لرینده بحث ائدی لیر. ۱۸ مشهور فرانسیز تورکولوگو ژان پولویا گؤره، تورک طایفا لاری اثرامیزدان اول -۷۰۰ ۱۲۰۰-جو ایللرده. اونلار جنوبا سیبیر و مونقولوستانین قارلی مئشه لریندن گلیمیش، اثرامیزدان سونرا ایلک تدریجا، سونرا ایسه تئز-تئز کؤچلری زامانی هیند و آوروپالی (آری)

آراسینداکی علاقه ایله باغلی تنقیدلرینی قبول ائدرک یازیر: «اولا بیل سین کی، ایسلام دؤورونده تورکلر حقیقتا ده «تور» آدلی داها اولکی طایفایا عاید ائدیلبیلر، چونکی بلکه ده «تورک/ تورک» تور- سؤزونون جمعی دیر و «تور» سؤزو اورتا آسیانین ایلك تورکلری آراسیندا توتئمیک آد اولموشدور. بو حسابلا تورکجه ده تور-ک ایرانین تور-ان ایله عینی اولا بیلر".^{۲۰}

دیرلی اوخوجولار بو مقاله ده اونلارلا فیکریمیز اوست - اوسته دوشمه سه ده بعضی تاریخی معلومات ایچردیننه گوره فارسجادان ترجمه ائدیب سیزه تقدیم ائتدیم.

آلتیازیلار :

[1] Minorsky, V.: Turan, in: Els online, retrieved on 12.06.2020

[2] Ibid.

[3] Ibid.

[4] Markwart: *Ērānšahr*, S. 155-157

[5] Markwart: *ibid.*, S. 155: „... so hat dies in der ursprünglichen Form der Sage einen guten Sinn“.

[6] Diakonoff, I.: *The Paths of History*, Cambridge, 1999, p. 100

۷. مثلاً: سرافراز طرخان بیامد دوان - بدین روی دژ با یکی ترجمان (داستان هفتخون اسفندیار، شاهنامه)

۸. مانند این ابیات: سوی میسره نام شاه چگل - که در جنگ از او خواستی شیر دل (پادشاهی گشتاسب صد و بیست سال بود، شاهنامه) و یا: یکی نامور ترک را کرد یاد - سپهد قراخان ویسه نژاد (پادشاهی نوذر، شاهنامه)

[9] Tadeusz Kowalski: *The Turks in the Shah-Name*, in Bosworth (ed.): *The Turks in the Early Islamic World*, p. 122

۱۰. دو کشور، یکی آتش و دیگر آب - بدل یک ز دیگر گرفته شتاب (داستان سیاوش، شاهنامه)

[11] Kowalski: *ibid.*

[12] *Ibid.*

[13] Gabin, A.: *Irano-Turkish Relations in the Late Sasanian Period*, p. 613

[14] Frye: *Golden Age of Persia*, p. 4

۱۵. مینورسکی، ولادیمیر: پژوهشی درباره امور نظامی و غیر نظامی فارس، شامل عرض سپاه اوزون حسن اثر جلال الدین دوانی. همراه با «پژوهشی درباره امور نظامی و غیر نظامی فارس»، ترجمه حسن جوادی، نشریه بررسی های تاریخی»، بهمن و اسفند ۱۳۴۷ - شماره ۱۸، ص ۱۸۷-۲۰۰

[16] Gökalp, Z.: *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul, 1968, s. 21-25

[17] Gökalp: *Ibid.*

[18] Gabin: *Ibid.*, p. 6

[19] Roux, J.-P.: *Türklern Tarihi*, s. 54-60

[20] Frye: *Ibid.*, p. 42

یئرلیلرینه چئوریلیمیشدیر. رئال و غیره-میفیک تاریخ ده ایران میفولوگیاسینین «تورانلیلاری» یقین کی، بو موختلیف خالقار اولوب .

اولکی تورکلرین سونونجو کؤچری طایفا سی اولان هئیتالار حاقیندا بیلیریک کی، اونلارین بیر حیصه سی شمال دان و شرق دن گلن یئنی خالقارین تزییقی آلتیندا تدریجا ترانسيله اولموشلار، داها سونرا افغانیستان و ایندیکی پاکستانا کؤچوب، بو اراضیلرین یئرلی اینسانلاری ایله قوهوملوق علاقه لری. اما بوتون محاربه لره، زوراکلی لیقارلا باخما یاراق، هئچ بیر تاریخی منبع ده ائتیک سویقیریم دان بحث ائدیلمیر، هئچ بیر ائتیک قروپ تام و کوتلوی شکل ده اؤز یاشاییش یئریندن باشقا یئرله سیخیشدیریلما ییب. بئله اولان حال دا، ائرامیزین ۶-جی عصرینین اورتالاریندان اعتباراً تاریخ صحنه سیندن سیلیننه بوتون طایفا لارین باشینا نه گل دی، اونلاردان ساغ قالان سونونجو هئیتالار دا گئتدی کجه باشقا خالقار آراسیندا یوخ اولوب، تاریخ صهنه سینه یالنیز «تورک» آدلی بیر خالق چیخیب؟

قربه دئیل می؟ ۶-جی عصر دن اعتباراً تاریخی ایرانین قونشو بؤلگه لرینه کؤچ ائدن قرب تورکلرین تک بیر خالق کیمی دوغولموش بوتون ایران خالقارینین بیر-بیرینه قاریشماسی و قاریشماسینین نتیجه سی اولماسی حقیقتا ده آغلاسیغماز دئیل می؟ نسیل چوخالماسینین نتیجه سی دیر؟ بس تورک طایفالارینین موتتفیق و موتتفیقلری قروپوندا حربی-سیاسی حاکمیت غیره-مومکون اولوب، اونلارین دیلی تورکجه لشیب؟

ریچارد فرای کیمی بعضی معاصر تاریخ چیلر بو سوالارین جاوابلارینا او قدر ده امین دئیللر. فرای دیگر علم آداملارینین «توران» لا تورکلر

اورتاچاغ آذربایجان نظری-اؤستتیک فیکرینی مشغول ائدن باش لیجا پروبلئملردن بیر سؤز و اونون صنعتده، عموماً حیاتدا میسیسیاسی اولموشدور.

چالارلاریلا دقتی جلب ائدیر و یاشادیقلاری زمانه ایله او یغون لوغو دا دقتدن یایینمیر. نزامینین و فوضولینین سؤز حاقیندا فیکیرلری اؤتن یازیلاریمیزدا قیساسجا دا اولسا، معین تصورات یاراتدیق. اوندان نسیمی ایله یولوموزا داوام ائدک.

واقیف یوسیفالی

فیلولوژی علملری دوکتورو

چئویردی : علی محمدنیا

دینلگیل بو سؤز و کی، جاندیر سؤز
آلیی-آسیمان مکاندیر سؤز.
شئش جهتدن مونززه آنلاوو باخ،
شؤیله کیم خالیقی جاهاندیر سؤز.
عقلی کل، عرش و کورسی، لؤوح و قلم،
چار عنصورله آسیماندیر سؤز.
ظاهر و باتین، اول و آخیر،
آشکارا و هم نیهاندیر سؤز.
کاف و نوندان وجودا گلدی جاهان،
اگر آنلاریسن، عیاندیر سؤز.

نسیمی حروفی ایدی، عربجه "حرفلر" معناسینین ایفاده ائدن بو سؤز شرقده فلسفی بیر دوشونجهنین اساسینی تشکیل ائدی. حروفی لیک حاقیندا حتی دینی-ایدئولوژی بیر سیستم کیمی ده دانیشیرلار. مقصدیمیز حروفیزم بارهده معلوم فیکیرلری تکرار ائتیک دئییل، اما نسیمینین اعدامینا سبب اولان فارسجا بیر شعیری خاطرلایاق: "حقبین نظری باید، تا روی مرا بیند چشمه که، بود خودبین، کی سوی

اورتاچاغ آذربایجان نظری-اؤستتیک فیکرینی مشغول ائدن باش لیجا پروبلئملردن بیر سؤز و اونون صنعتده، عموماً حیاتدا میسیسیاسی اولموشدور - سؤزه مؤوجود اولان هر شئین اولی و آخیری، عاقیلین - فاضیلین-عالیلین معنا و ماهیتی کیمی یاناشماق نظامی دن اورتا عصرلرین سون شاعرلرینه قدر هامی اوچون مقدس بیر وظیفه ساییلیب. نزامینین "قلم کی، بو حیاتدا ترپنیرکهن ایلك دفعه، سؤزدن یازدی، دقتله باخسان بیرینجی حرفه" کلامی بوتون سونراکی اورتاچاغ شاعرلرینین پوئتیک مرامینا چئوریلیمیشدی. شاعرلر زمانه نین اؤولادلاری دیر، - دئییرلر، او سبب دن ده، هر بیر شاعرین سؤزه موناسیبتی-سؤز حاقیندا فیکیرلری فرقلی

اۋزونون جمعی یازی سینی آدمین صیفتی اوزرینه یازدی."

حروفی لییه گۆره سس، سۆز، نیتق کایناتین یارادیلما سیندا، وارلیغین ظهوروندا باشلیجا واسطه اولموشدور و نسیمینین "سۆز" غزلی ده همین فیکرین پوئتیک شکلده ایظهاری دیر. یئر اوزونده مؤوجود اولان نه وارسا (آل آسیمان، خالیقی جاھان، عقلی-کل، عرش و کورسی، لؤوح و قلم، ظاهرو باطین، آشکار و نیھان و س.) سۆزدن حاصله گلیب. کامیل اینسان آغلی ایله کایناتی، طبیعتی درک ائدیر و بو عقلین اساسیندا دا سس، سۆز و حرفلر دورور (نسیمی دن و او حرفیزم دن سۆز آچان بوتون تدقیقات چیلار بونو قئید ائتمیشلر). نسیمینین پوئزییاسی اصلینده، کامیل اینسان ایدئیاسینی، اونون الله تیمثالیندا تصدیق و تقدیر اولونماسینی نومایش ائتدیریر و سۆز بورادا بوتون اینجه لیکلری و اعجاز کارلیغی ایله تجسوم اولونور.

اوزونو صورتی-رحمان اوخورلار،

ختمی سونبولو ریحان اوخورلار.

ایف تک جووه ری-یکتا بویوندور،

خدا بیند". معناسی بودور: "منیم اوزومو حقیقتی گۆره ن گۆز گۆره بیلر. خودبین نظر اللهین اوزونو گۆره اؤلمز. صرف پانتیزمه اساس لانان بو فیکر اللهین اینساندا، اینسانین صیفتینده تجسوم ائتمه سی کیمی بیر منطیقی اۋزونده عکس ائتدیریر. ایتالیان عالیمی آلئسیو بومباچی "تورک ادبیاتی تاریخی" اثرینده یازیردی کی، حروفی لیک دوکتورینلری اللهین بیرینجی نؤوبه ده اینساندا، باشقا سۆزله، تلفوظ اولونان و یا یازیلان سۆزده تظاهر ائتمه سی ایدئیاسینا اساس لانیر. اوستادی نیمینین "جاویداننامه" اثرینده ایسه اوخویوروق: "بوردان بئله معلوم اولور کی، "آدمه آدلارین هامی سینی اۋیرتدی" آیه سینین حکمو ایله لؤوحی محفوظ، اصلینده، ائله آدمین ووجود دور. یارادیلشین ماهیتی اوزوندن اونون ووجودوندا لوح-محفوظ محسوسلوق واردیر. "آدمین پالچیغینی ایکی علیمله قیرخ صباح یوغوردوم" حدیثینده بویورولدوغو کیمی، اونو اۋز ایله مایالاندیردی کی، بوندان اساس مقصد همین ایگیری سکیز ایلاهی کلمه دیر. حق تعالی

آنلاشيقلى طرزده شعيرلر يازماسى، اوزان-آشيق صنعتينه رغبتله ياناشماسى كيمي قيمتله نديريرلر و بورادا هئچ بير موبالغنه يوخدو. حتى دئيرديك كى، اونون ديلي نسيمينين و فوضولينين ديليندن ده ساده دير و آذربايجان ادبى ديلينين فورمالاشماسيندا، ائليتا ديل سوييه سينه يوكسلمه سينده ختائينين رولو دانيلمازدير.

اورتاچاغ شعيرى زنگين تشبئههلرله، مئتافورالارلا، عموماً مجازلار سيل سيله سى ايله دقتى جلب ائدير، اما عرب-فارس سؤزلرى ايله قاتيشيق بير دوروم ده نظردن قاجمير. ختاي ده بو دورومدان ياخا قورتارا بيلمه ييب، آنجاق او، بير چوخ قزلرينده ثبوت ائده بيلدى كى، تمير آذربايجان سؤزلرى ايله ده پارلاق تشبيهه، مئتافورا منظره سى ياراتماق مومكوندور.

"آخان اول سروين يانيندا سو دنگيل، ياشيم دير اول،

آياغين آلتينداكى باشماق دنگيل، باشيم دير اول."

"ديارى-عشقه سلطانم، ديلا، من ده زمانيم ده، وزيريم دير

غم و غصه، اوتورموش ايكي يانيم ده."

"دوداغين قند ايميش، بال آندا نئيلر؟

نه نازيك خط ايميش، خال آندا نئيلر؟"

"اگر ياتسام مين ايل توپراغ ايچينده،

دوروست دور عهد و-پيمانيم، نه دئرسن؟"

ختايى ياراديجى ليغى ايله باغلى بو فاكته اونا گؤره نظره چارپديريريق كى، سؤز و اونون ميسياسى ايله باغلى اورتاچاغ شاعرلرينين فيكىرلى-سؤزون اوجاليجينى، مقددسليينى بيان ائدن ميصراعلارى اونلارين صنعت مرامى ايدى، شعيرلرينده ده بو مراما صادق قاليرديلار.

حسابلاما آپارمادان دا دئيه بيلريك كى، فوضولينين "سؤز" قزه لى سونراكى عصرلرده ياشايان شاعرلرين ياراديجى ليق يولونا گور بير ايشيق ساليب - همين غزله نذيرلر يازيلىب و طبيعى

دوداغين چشمه سين حيوان اوخورلار.
ازل دن چون اوزوندور ميصرى-جامه،
اوزونون جمله سين قرآن اوخورلار.

نسيمي دن سونرا ختاي سؤزون حياتدا، جمعيتده، خالق ايچينده رولونو يوكسك قيمتلنديرير. آنجاق فرق اوراسيندا دير كى، ختاي سؤزو ميستيك اؤرتوك دن چيخارير، اونا رئالليغين، گئرچكليين اولايلا ريندان ياناشير. داها دوغروسو، سؤزون ايلاهى گوجونو تصوووفى آنلايشلار چرچيوه سينده دئييل، اينسانى موناسيبتلر سفئراسيندا آرايير.

سؤز واردير كسدير باشى،

سؤز واردير، كسر ساواشى،

سؤز واردير آغولو آشى،

بال ايلن ائدر ياغ بير سؤز.

سؤزونو ياخشى بيشيرگيل،

ياخشى اوس ايله دوشورگيل،

يارامازينى شاشيرگيل،

جانينا اولور داغ بير سؤز.

شاه ختاي آياتيندان،

سؤزون سؤيله اؤز ذاتيندان،

اولما يا كيم، پير قاتيندان

سنى ائده ايراغ بير سؤز.

ختائينين ادبياتيميزدا ان بؤيوك خيدمتينى دوغما آنا ديليميزى سارايدا رسمى ديل سوييه سينه يئتيرمه سى و اؤزونون ده او زمان هامينين آنلاياجاغى، باشا دوشجىي شكلده ساده،

گتيريرديلر. ايران عالیمی جویا دستغیبی یازیردی:
 "بو سۆز و ایصطیلاحلار صایبین شعیرینده
 تامامیله باشقا شکل آلیر. چوخ زامان اؤز
 گۆزل لیگی، خوش آهنگی و قولاغی اوخشاماسی،
 قلبه یاتماسی و حیسلره تأثیری ایله شعیره
 یئنی بدیعی لیک گتیریرگ صایب شعیرینده ایفاده
 گۆزلیلینین اهمیتی چوخ بؤیوک دور. ائله بونا گۆره
 ده اونو خصوصی سبک صاحبی آدلاندیریریق "
 (سیتات بالاش آذر اوغلونون "صایب تبریزینین
 صنعت دونیاسی" مونوقرافیاسیندان گۆتورولوب).
 اما صایب تبریزی هانسی سپگییه مراجعت ائدیر-
 ائتسین، او، پونزییامیزدا فضولی عنعنه لرینین
 داوام چی سی ایدی.
 "آشیق قانینی وسمه لی قاشین نیهان ایچر.
 جؤوهرلی تیغ قین آرا پئوسته قان ایچر."
 "آرتیق ائیلر باده صافی منیم حیرانلیغیم،
 درددن تعمیر قیل، ساقی، پوزولموش کؤنلومو".

کی، او نذیره لر اؤز بدیعی سوییه سینه گۆره
 اورپژینالا چاتماسا دا، هر حال دا، نیظامینین
 تعبیرینجه دئسک، "هر کلمه نین قارشى سیندا قلم
 کیمی باش ایملک" صلاحیتینی آنلامیشلار. بئله
 صنعتکارلاردان بیرى ده گۆرکملی آذربایجان
 شاعری صایب تبریزی اولموشدور.

اونون هم دوغما دیلیمیزده، هم ده فارسجا
 یازدیغی شعیرلر، فضولی ادبی مکتبیین لایق لی
 داوام چی سی کیمی تانینماسی، شعیره تزه
 اوسلوبلارا مئیل ائتمه سی ("هیند اوسلوبو"،
 "اصفهان سپگی")، هیند پونزییاسینا تأثیرى
 باره ده ح. آراسلی، ب. آذراوغلو و بیر چوخ ایران و
 هیند عالیملری معین فیکیر سؤیلمیشلر. بونلار
 ادبیات دا یئنی جریانلار کیمی تدقیق اولونور.
 هیند اوسلوبوندا یازان شاعرلر هم مضمون
 گۆزلیلینه، هم ده فورما گۆزلیلینه دقت یئتیریر،
 شعیره او واختاجان ایشله نمه یین ایفاده لر، تشبهلر

تبریزی کیمی هم فارس دیلینده، هم ده دوغما آذربایجان تورکجه سینده شعرلر یازمیش، صایب کیمی او دا خالق ادبیاتیندان، فولکلوردان یئرینجه فایدالانمیشدیر. اونون مشهور

"هارای کیم، نه دلیلم وار، نه بیر دیل آنلایانیم، اگرچی نئی کیمی جیسمیم فغان ایله دولودور" بیته دوغما آنا دیلیمیزه بیگانه یاناشانلارا سرت بیر اتهام ایدی.

قؤوسینین صنعت و صنعتکار حاقیندا ماراتلی فیکیرلری ایله قارشیشلاشیریق. اونون فیکیرینجه، شعرده فورما ایله مضمون بیر-بیرینی تاماملامالی دیر، سؤزون آرخاسیندا معنا دایناماسا او شعر کامیل سایلماز. آیر اودور کی، آز سؤزله درین معنالار ایفاده ائتسین. شیکایتله نیردی کی، ایستعدادسیز قلم صاحبلی دوزو-دونیانی بورویوب، حقیقی شاعرلر ایسه چوخ آز دیر و اونلارا قیمت وئرن تاپیلیمیر. قؤوسینین فضولینین "سؤز" قزلینه نذیره سی ده ۱۷-جی عصر شاعرینین نظری-ائتستتیک گؤروشلرینین باریز نومونه سی ایدی:

گؤرم منم بیر هم نفس تا ائیلیم اظهار سؤز،
یوخسا کیم نئی تک منیم سینهم ده هم چوخ وار سؤز.
دوغرو سؤز هر کیمسه یه تأثیر ائدر، ناصحه، ولی
عاشیقی مست ائیلرو، عاقیللری هوشیار سؤز.
صرفه سیز دیر گؤوه ری ایسرافیله صرف ائیلهمک،
تا ضرورت دوشیینجه سؤیله من، زینهار سؤز.
گؤوه ری-اعرابی ائتمزلر خذف دن ایمتیاز،
یوخسا دریالار سا، قؤوسی، قطره لرده وار سؤز.

اورتاچاغ شاعرلرینین سؤزه، صنعتین قدرتینه، شاعرلین شرفلی بیر میسییا اولدوغونا دایر فیکیرلری ظنیمیزجه، بو گون ده اؤز معاصیرلینین حفظ ائتمک ده دیر.

صایب تبریزینین "سؤز" غزلی ایسه فضولینین عینی آدلی قزلیندن تأثیرلنرک یازیلان شعرلر ایچینده ان سانبالیسی دیر.

مئهریبان لیک ائیله ییب من سؤزلره وئردیم سیغال،
قوش کیمی آچدی فانا، گؤیلرده جؤولان ائتدی سؤز.
گرچی ایسگندر اوچون لؤوحه قویولدو قبرینه،
قبریمی رؤوشن ائدی، خالقا نومیان ائتدی سؤز.
چون قلمتک اؤز باشیندان کئچدی صایب سؤز اوچون،
بو سبب دندیر اونو مشهوری-دؤوران ائتدی سؤز.

۱۷-جی عصرین داها بیر گورکملی شاعری-
قؤوسی تبریزی ده فضولی عنعنلرینی یاشادان
قدرتلی بیر صنعتکار ایدی. فیریدون بی
کؤچرلینین "آذربایجان ادبیاتی" کیتابیندا)^۱
جیلده، ۱۹۷۸ (اوخویوروق: "آذربایجان
شعرا سیندان" قؤوسی" تخلص ظریف و خوشتب
بیر شاعرین یازما دیوانی-اشعار و قزلیاتی الیمیزه
دوشموشدو. بو دیواندان حکیم قؤوسی کیم و
هانسی یئرین آدامی اولدوغو آنلاشیلما دی، ولی
شیوه ی-لیسانیندان و اوسلوبی کلایندان بیزیم
زاقافقازییا تورپاغینین رایحه سی گلیرگ
قؤوسینین اوسلوبی-کلامی روم شاعرلرینین
اوسلوبی-کلامی بیر آراجیق بنزیر ایسه ده، اونا
روم شاعری دخی دئمک اولماز. یئنه تخمیناً
دئمک اولور کی، قؤوسی آذربایجانین ایران
دؤولتینه موتلیق محله لرینده، خصوصاً، تبریزده و
یا اونا قریب شهرلرین بیر سیینه وجودا
گلمیشدیر."

ادبیات تاریخیمیزده قؤوسی تبریزی ایله باغلی بیر
سیرا ماراتلی تدقیقات اثرلری یازیلیب (مرحوم
پروفیسور میرعلی سید اوون مونوقرافیاسینی
خاطیرلاماق کیفیت دیر). قؤوسی ده صایب

بختیارام واهابزاده یارادیجیلیغیندا میلی مفکوره مسله لری

Baxtiyar vahabzadə yaradıcılığında milli məfkurə məsələləri

باشلیجا شاعیر میسسییاسی ایدی. اونون پوئزییاسیندا گور، چیلغین نوتلارین باشلانچ مقاملاری بو عامیللره سؤیکه نیردی. میلتن و خالقین تاریخ بیوقرافیاسینی پوئزییانین یادداشینا چئویرمک... ب. واهابزاده اونا قدر ده پوئزییادا اولان، سطیرالتی ایفاده لرله، گیزلی و ساکیت فورمادا مئیدانا چیخمیش شعرلرین داها اوست مقامینا کؤکلنمه لی، داها چوخ " ائشیدیلن " ، داها چوخ قولاق وئرلن سؤزون صاحبی اولمالیدی. بلکه بونا گؤره ب. واهابزاده نین شعرلرینی سسسیزجه، پیچیلتیلا اوخوماق ایسته بیرسن، آلینمیر... حتی ان حزین، کؤورک شعرلرینده بئله ایچینده گؤرونمه یهن بیر فریاد باش قالدیریر.

بختیار واهابزادنین ۱۹۵۸-جی ایلده یازدیغی " گولوستان " پوئماسی دونیانی اولماسا دا، اؤزونو دونیانین محوری سایان نهنگ سووتلر ایمپئریاسینی سیلکله یهمه یه مووفق اولدو. اونا قدر هئچ بیر اثرده میلی دیل، میلی وارلیق و کیملیک مثله سی بو قدر کسکینلیکله قویولمامیشدی، بو قدر جسارتله سرگیلنمه میشدی. بو اثرده یادداشی اویاتماغا یؤنه لیک اولان میسسییا واردی و بو میسسییا ۲۰-جی عصرین بیرینجی یاریسی نین آیدینلاری نین اثرلریندن سونرا ایلك دفعه محض بختیار واهابزاده پوئزییاسیندا بو چالاردا، بو میقیاسدا شعره گتیریلیردی. بختیار واهابزادنین یارادیجیلیغیندا دئمک اولار کی، ال دیلمه میش، توخونولمامیش موضوع اولمادی. بوتون موضوعلار

ائلناره آکیمووا

Elnarə akimova

Çevirdi : Dr.Hüseyn Şərqidərək

چئویردی : دکتر حسین شرقی دره جک

بختیار واهابزاده نین عؤمور بیوقرافیاسیندا، ادبی-علمی یارادیجیلیغی نین ترجمئی-حالیندا گئریده قالان بیر اسره یاخین زامان کسیمی نین آددیملاری دوپولور و بو آددیملار میلی تاریخیمیزین، میلی وارلیغیمیزین نفه سی دوپولان قاتلاریندان ایاق آچیب یئرگییر. بو قاتلار تاریخدیر، دیلدر، آزادلیق ایدئاللاری، ایستیفلال ووروشودور. او سببلر کی، بختیار واهابزاده نین شاعیر کیمی سئچیلمه سی نین، چوخلوغون ایچیندن فرقلمه سی نین اساسی ایدیلر. منه ائله گلیر کی، آذربایجان پوئزییاسیندا سمد وورغوندان سونرا خالقین آردینجا گئتدیگی، سؤزونو توتییا کیمی هسرتله گؤزله دیگی شاعیر ب. واهابزاده اولوب. بلکه هر ایکی شاعیره اؤز دردلری نین ترجمانی اولاراق یاناشمادان هاسیله گلیردی بو دوغمالیق. ب. واهابزاده یارادیجیلیغی سووت دؤورونده بیله رکدن گودازا وئرلن تاریخی یادداشین، بیله رکدن اونوتدورولان دیل یادداشی نین، بیله رکدن سوسدورولان آزادلیق نیداسی نین اویانیشینا ایمکان وئرمک آماجینا خیدمت اوچون عرصه یه گلیمیشدی و بو، بلکه ده اونون بوتون یارادیجیلیغی عرضینده بو یونا بیچیلن

یارادیجیلیغیندا وار. بختییار واهبزاده ده خالقین ترقیسینه، اویانیشینا مانع اولان سبیلری گۆرور و اونون کۆکونو کسمه دن شعور اویانیشی نین چتین اولاجاغینی درک ائدیردی. بو دؤنمده یازیلان پوئمالار ایستیدادا، جهالتین تنقیدینه، کؤله لیکدن قورتولما تشنه لیگی نین تصویرینه حسر اولونموشدور کی، گنج شاعیرین پوئزیادا جیزدیغی یولون آدیملاری ایلك اولاراق بو اثرلردن زمین آلیر، آزادلیغا، ایستیقلالا سسله بیردی. بلکه بونا گۆره بختییار واهبزاده نین شعرلری سادجه سؤزده قالماق، متن اولاراق اوخونماق طالعینی یاشامادی، بو شعرلر ادبیاتدان حیاتا ائندی، اؤز تجربه سینی حیاتلا بیرلشدیریب دولغونلوق سجییه سی قازاندی.

بختییار واهبزاده نین یارادیجیلیغی اوچون اؤزونودرک مقامی چوخ گوجلودور. ماراقلیدیر کی، اونون ایلك مکتب شعرلریندن آرتیق دویمولو بیر اوبراز جانلانیر. " کۆرپه نفسی " ، " آنالار، دایه لر " ، " ایلك جیغیر " ، " گونش و من " ، " مکتبلی قیز " ، " مکتب یوللاری " ، " یازی

عئینی هدفده بیرلشدی، عئینی آمالین داشیییجیسی کیمی عرصهیه گلدیله. بو، حیاتا، زامانا و اینسانا بؤیوک دیرلردن نظر یئتیرمک آمالی ایدی. بختییار خالق، میلّت، اونون آزادلیغی، معنوی یوکسه لیشی، اؤزغورلوگونو تانیماسی اوچون لازیم اولان بوتون قاتلارا ائیردی، اونون تاریخینی بو گونونه، چاغداشلیغینی دونه نینه جالایب بوتؤو زامان کونتکستینی جیزمیش اولوردو.

دیقت ائلسک، بختییار واهبزاده نین بوتون یارادیجیلیغیندان بیر خاراكتئریک اوبراز کئچیر عوصیانکار، چیلغین، موباریز، وطن سئودالی، دیل آشیناسی، حیات موجهیدی... حتی سووئت دؤنمینده یازدیغی ایلك پوئمالاریندا بئله دینه، جهالته، ایستیدادا قارشى کسکین عوصیان وار. " مرضیه " ، " باغیشلایین، سهو اولوب " پوئمالاریندا داها چوخ دینی خوروفاتین، مؤوهوماتین تنقیدی اساس یئر توتور کی، بو دا شاعیرین معاریفچیلیک ایدئاللاریندان زمین آلیردی. بو نوانس بوتون معاریفچیلرین

همیشه خالقین طالعی، اونون میلی وارلیغی، آزادلیق و حرر دویغولاری ایله باغلی اولوب. ب. واهابزاده نین ده شاعیر کیمی جسارتی دایم بو مقاملارا موناسیبتده اوزه چیخیر. ۱۹۹۰-جی ایلده یازیلان " شهیدلر " ، ۱۹۹۹-جو ایلده یازیلان " ایستیقلال " پوئمالاری، بو دؤنمده آرد-آردا یازیلان درام اثرلری وطنله، آزادلیقلا باغلی سونسوز دوشونجه لردن هاسیله گلن متلردیر و همین دؤنمین محض، مستقیللیک ایللری اولدوغونو نظره آلساق، او قدر ده بؤیوک قهرمانلیق نومونه سی دئییل البته. شاعیرین آلولو روحونو گؤرؤکدورن، جسارتینی رمزلندیرن اثرلر سووت دؤنمینده تصادوف ائدیر کی، بو مرحله ده ب. واهابزاده " گولوستان " پوئماسی ایله میلی اوپانیس، " مرضیه " پوئماسیندا میلی دیل، " فریاد " پیئسینده آلاسه موضوعونون یئنیندین درکینه آپاران یولو بدیعی تجسومون پرئدمتینه چئویرمیشدیر. اونون " لاتین دیلی " و اونلارلا دیگر شاعیرلرینده آنا دیلی نین قورونماسیندان، بیر خالق اوچون یاشاریلیق امثالی اولماسیندان بحث ائدیلمیش. شاعیرین اؤزو ده دیلله باغلی اوسانماز موجادیله سی نین، موحافیظه کارلیغی نین فرقینده ایدی. عکس تقدیرده یازمادی کی،:

تکجه بونا اؤیونورم آنا دیلیم،

عؤمروم بویو عشقین ایله یاندی سینم.

سین یاخشی واریشیم.

بختیار واهابزاده نین دیل عامیلینه بئله بؤیوک اؤنم وئرمه سی نین کؤکونده خالقین مینیللیک تاریخی یادداشینین نین اولدوغونو ایثباتلاماق میلی دایانیردیس، سببیریندن دیگر، بلکه ده ان باشلیجاسی یاد دؤولتترین مکرری نین قوربانلی اولموش تورک دونیاسینی، خاریجی سیاستین الی ایله پارچالانمیش تورک جومهوریتلرینی

تاختاسی " ، " بیرینجی زنگ " ، " ایلک درس " ، " منیم پارتا یولداشیم " ، " موعلیم " و باشقا شاعیرلرینده مکتب قازانیلاجاق بوتون اوغورلارین قارانتی، آستاناسی اولماق اعتباریله ائستتیک موندریجه قازانیر.

" گئت، ائی یاوروم، قلبینی گله جیه باغلا سن. جوجوقلوق حیاتی نین ان قایغیسیز چاغیدیر. آچیلیمیش جیغیرلارلا بو گون درسه گندیرسن، صباح سن آچاجاقسان بو یوللاردا ایلک جیغیر " . بو شاعیرلر شاعیرین حیاتلا ایلک گؤروشو، تماسی، اونا عؤمرون صافلیق پنجره سیندن بویلانیسی ایدی. سونرادان بو اوپرازین حیاتی، زامان و دونیا ایله دیالوقو اونا گؤره آلینیر کی، او، هر شئی اؤزونودرکین زیروه سیندن نظر یئتیریر. یالنیز اؤزونو درک ائدن روحون حاقی چاتیر بو دیالوقا. ب. واهابزاده پوئزیاسیندا نینکی زامانا بوتؤو آنلایش کیمی یاناشیلیر، او جومله دن، توخونولان بوتون آنلایشلار بوتؤو، کامیل یؤنو ایله فرقله نیر. دونیا، وطن، اینسان، دیل، آزادلیق... هر بیری حاقیندا دوشونجه کونسئپسییا سوییه ده تقدیم اولونور. دیگر طرفدن، یارادیجیلیق یولونون بوتون کسیملرینی، مرحله لرینی قاپساییر، کیچیک شاعیرلرله باشلانان یولون دراماتورگییا یا یول االمیش یولچولوغونا قدر وطن اوچون تئسوبکئشلیک اساس قایه نی تشکیل ائدیر.

" دونیا یا گله لی، بیلیم نندن / نه یه وورولدوقسا یاندیردی بیزی " ، - یازان شاعیر توخوندوغو موضوعلارین اونا باها باشا گله جگینی بیله رک یولون چتینینی، ایلکینلیگینی، موباریزینی سئچیر.

بختیار واهابزاده پوئزیاسی داها چوخ جسارتین رمزی کیمی معنالانیر بو گون. جسارت

دە تانرى موضوعسونا باخشىنىدا، موناسىبىتىندە
 اوزه چىخىردى. ص. وورغونون هر شئيه گۆره
 نىجاتىنى ياراداندا آرايان قهرمانى واهابزادىن
 اترىندە مودىفىكاسىيا اوغرايىر، داها چوخ اۆزونه
 گوونمك، تانرىنى اۆزوندە تاپماق، ويجدانىندا
 آراماق كىمى پلاتون ايدئىلارى نىن داوامچىسىنا
 چئوريليردى:

ايدراكدا يول اچمىش گنجە دن گوندوزه الله!
 گولدورمه سن اۆز كۆنلنو گولمز اوزه الله!
 دونيايا شفقلىر كىمى تانرىم سىپلنمىش.
 قلىبن گۆزو يانمازسا گۆرونمز گۆزه الله!
 اثر بيرباشا سوسىيال كسكىنلىك عليه ينه
 يۆنلمىش متن كىمى اۆزوندە بير چوخ مقاملارى
 احتىوا ائدىر. قلمه آلىندىغى ايللر سوسىيال
 عئىبجرلىكلرىنى متنالتى ايفاده لرله احتىوا ائدن
 بو مىصراعلار ب. واهابزاده نىن وطنداش جسارتى
 نىن علامتلىرى ايدى.

باليق گۆرموسن؟ بالىق!
 او دا باشدان ايله نىر.
 قوبروغوندىن سويورلار، آما يازىق بالىغى.
 ائله بوردان باشلانير حياتىن خىردالىغى.
 گوناھكاردير دونيادا وورولان دا، ووران دا،
 مندىن روشوت ايسته بير مندىن باشدا دوران دا.
 شاعىر داها سونرا، ۱۹۸۶-جى ايلده يازدىغى
 شعيرده سياست اويونبازلارى نىن ايشلكلىرىنى
 خفیف بويلارلا تقدیم ائدىردى:

قوى ناغىل اوخوسون سياستچىلر،
 اونلارنى قلىبنه ناغىل نور چىلر.
 دىقت ائلسك، ب. واهابزادىن يارادىجىلىغى نىن
 ايلك و سون قطبلرى آراسىندا منطىقى بير
 باغلىلىق، هارمونىيا، علاقه لىك وار. " فریاد "
 پىئسىندە شاعىرىن تانرىنى ويجداندا، اخلاقلى
 حيات طرزىندە آراماسى، اونو داها چوخ معنوى

بىرلشدىرمك آمالى ايدى. او، تورك خالقلىرىنى
 بىرلشدىرمك اوچون بيرباشا معنوى يولو اينتىخاب
 ائتدى، توركون تاريخى نىن، اورتاق معنوياتى نىن
 عكس اولوندوغو دىل پروبلئمىنى قاپارتماغا
 مووفق اولدو. شاعىرىن اثرلىرىندە بحث ائتدىغى
 شاعىر عؤمورلىرى ع. نىسىمى، ن. گنجوى، م. فضولى،
 ج. ممدقولوزاده، م. صابىر، او. حاجىبىوو و
 باشقالارى، موضوعلار - مؤوهوماتىن، كۆله لىگىن
 تنقىدى اونونچون ايلك نۆوبە دە، " دىل حادىثە
 سى " كىمى اۆنم كسب ائدىردى. بو عامىل بوتون
 بدىعى - كونسئپتوال اساسلارى ايله، اصليندە
 خالقى، دۆولتى خىلاص ائتمە يولونون مەھم
 تركيب حىصه سى ايدى. سونرادان بۇيوك اديب
 " اۆزوموزو كسن قىلىنچ " ، " آتامىن كىتابى "
 كىمى پىئسلىر يازاجاق و توركون تاريخى فاجىعە
 سى نىن كۆكۆندە دوران باشقا عامىللىرى ادبىياتا
 گتيره جكدى. " اۆز قىلىنچىمىز نىيە اۆزوموزو
 كسىر " ، " نىيە بير كىتابا تاپىنا بىلمىرىك " -
 سوالى و مسله سى سلفلىرىدىن سونرا ب. واهابزاده
 پىئسلىرىندە قاپاران اساس پروبلئمە چئوريله
 جكدى.

ب. واهابزادىن داها بير جسارتىنى اونون تانرى
 موضوعسونا موراجىعتىندە ايزله مك اولار. ۸۰-
 جى ايللر سوسىيال اوللرىندە ب. واهابزادىن يازدىغى
 " فریاد " پىئسىندە آلاھا موراجىعتىن خفیف
 قاتىنا كئچىلير، تانرى ايله باغلى هر جور ساكرال
 دوشونجه لر پراقماتىك موستوييه آدلایير، اۆز
 موتىواسىياسىنى شاعىرىن " اينسانلىق " فلسفه
 سىندە تاپىردى. واختيله س. روستم يازىردى كى،
 " صمد وورغونون " واقىف " درامىندان سونرا "
 فریاد " پىئسى دراماتورگىيامىزدا اولان بۇيوك
 بير بوشلوق دولدوردو " . هر ايكى پىئسى
 بىرلشدىرن و آيىران عومومى مقام مؤلىفلرىن هم

يئتىشىدىن پوئىزىيا اولاراق پرورىش تاپمىشىدى.
بو، يالنىز خالقين ايگيد اوغوللارى نين ايستىقلال
اوغروندا موباريزه سى دئىيلدى، هم ده اونلارى بو
موباريزه يه آپاران ادبياتين قلم سى ايدى.

او شنبه گئجه سى، او قتل گونو،-

مومكونه دۇندردىك چوخ نامومكونو.

خالقن قلمبىندە كى قورخو مولكونو،

او گئجه داغيدىب سۇكدو شهيدلر.

۱۹۹۰-جى ايللردن باشلاپ، باش وئرن معلوم
ايجتىماي، سوسىيال-سىياسى، معنوى-پسيخولوژى
پروبلئلرله علاقه دار اولاراق بو مقام داها
كسكىن، فلسفى رنگ آلدى، ادبياتىمىزدا چۇكوش
فلسفه سى نين، دئكادانس اووقاتى نين
اينتيشارىنا زمين ياراندى. بو دۇورده بوتون
ژانرلاردا مئيدانا چىخان اثرلرله باريز گۇرونن
پئسسيميست احوال-روحيه بير طرفدن
اوزلشديگىمىز قاراباغ پروبلئمى نين فجيغى نتيجه
لرى ايله باغلى ايدىسه، ديگر طرفدن قلوبال
مىقياسدا اينسان فاكورتونون دئقرا داسىيايا اوغراما
عامىلى ايله علاقه لنىردى. ب.واهابزاده نين سون
دۇور يارادىجىلىغىنا نظر سالدىقدا توخونولان
موضوعلارن حيات سفئرالارى نين تظاهورونو،
نیشانه سىنى داشيدىغى معلوم اولور. اصلينده، بو،
بلكه ده بانال فيكىردى، اونسوز دا ادبيات يئنيجه
قدم قويموش يازار دا، پئشكار قلم صاحىبى ده
حياتى(نى) بدىعياتا گتيرير، اونو خيال، تخیول
گوجونه بدىعيلشديرمه يه چاليشير. بو معنادا،
ادبى قهرمانلار ايستر سوسىيال، ايسترسه
پسيخولوژى، ياخود معنوى-اخلاقى پلاندا اولسا
بئله هامىمىزىن اوزلشديگى اينسان-جمعيغى
موناسىبتلرني قاپارديرلار. ب.واهابزاده ده
يارادىجىلىغىندا داها چوخ مىللى پروبلئلرله كۆكله
نير، قاراباغ آغرىسى نين تفصيلاتلارينا ائنير،

كئيفيتلرى ايله ديرلى بيلمه سى شاعيرن ايلك
قلم محصولو سايبلان " لياقت " پوئماسى نين
دا اساس خصوصيتى كىمى ديقت چكىردى.
ب.واهابزاده يارادىجىلىغىندا اۇترى، دئيب
كئچىلن هئچ بير نوانسا راست گلنمير. هر
كىچىك دئتال گله جك داها گئنىش موضوعلار
وسيله اولور، داها گئنىش ايدئيا پلانيندا حللىنى
تاپير. اونون وطنداشلىق جسارتيندن هاسيله
گلميش " گولوستان " پوئماسى نين قاپاندىغى
چئوره ايسه " شهيدلر " اولدو.

۱۹۹۰-جى ايلين ۲۰ يانواريندا تۇره ديلن قانلى
قىرغىن زامانى ب.واهابزادىن يازدىغى " شهيدلر
" پوئماسى شاعيرن ايچينده كى آزادلىق
نىداسى نين هايقىرتيسى كىمى عرصه يه گلدى.
شهيدلرله آيدنى داغوستو پاركدان اۇنجه پوئىزىيا
قويدو، اونون معمارى ايسه ب.واهابزاده اولدو. و
يالنىز متنده، پوئىزىيا نومونه سينده دئيب، خالقى
اۇز كىملىگى، آزادلىغى اوچون مئيدانلار
چىخارماغا سۇوق ائتديرن، اونلار جسارت، ساواش
عزىمى آشيلان قودرتينده.

" شهيدلر " پوئماسى ۲۰ يانوار فاجيعه سى
نين فلسفى-پوئتيك دركىنده اۇز بدىعى-
ائستتتيك سيقلتىنى بو گونه دك قورويوب
ساخلايان اثردير. بو پوئما شاعيرن ايللردىر
كۆكلنديگى ايستىقلال ساواشى نين سونوجو
كىمى عرصه يه گلدى. او گئجه ده آخيدىلان
قانلار، موباريزه عزمى خالقين ايچينده كى مىللى
آزادلىق دويعوسونون تظاهورو اولاراق
گئرچكلشميشدى. او دويعو ايسه ب.واهابزاده
يارادىجىلىغىندا بيتكىن، كونسئپتوال سوييه ده
ايدى. او سوييه ده كى، مستقىللىگىنى قوروماق
اوچون مئيدانلار، موباريزه لره آتيلان خالقين
ايچينده كى حر دويعوسونو فورمالاشديران،

ميصراعلارى يازماغا اونون ھاميدان آرتيق حاقى چاتدى: " اصلىمى، نىلىمى تانىيىرام من/قاريشىق دئىلىم، اؤزومدن ھوركم/سن كىمىسن، سن نىسن، اؤزون بىلرسن،/من ايلك قايناغىمدان تورك اوغلو توركم "

ب.واھابزادە پوئىياسىندا اينسانلىغىن خىلاصى، دونيا نىظامىنا چاغىرىش روحو گوجلۇ ايدى. اما بو چاغىرىش سادجە خىتاب اولاراق معنالانمىردى، اونا نايىل اولماغىن يوللارنى نىشان وئرمككە قوووتلى بىر عمل جىزگىسى كىسب ائدىردى. شاعىرىن ۱۹۹۹-جو ايلدە قلمە آلدىغى " اىستىقلال " پوئىماسى بئلە بىر آمالين نتيجه سى اولاراق يازىلمىشىدى. پىئىسلىرىندە آردىجيل اولاراق مىللى بىرلىك ايدىئاسى قىباردىلىر، اؤزونقايدىش، تارىخى كىچىمىشىنە گوونمك، دىرلرئىنە، مىللى-معنوى ايرىسئىنە صاحىب چىخماق نىتى اساس مقصدە چئورلىرىدى. ب.واھابزادە نىن دىيشمە يەنە عقىدەسى نىن (دگىشمزدير عقىدە م، چوخ دا دونيا فىرلانئىر)، سىنمايان ووقارى نىن سسى ايدى. ھىمىشە اولدوغو كىمى، او يئىنە دە دونيانىن و اينسانىن صنعتىن گوجو ايلە دوزلە جگىنە، پىسلىكلردن سىلكىنىب قورتاراجاغىنا اينانئىردى.

" من اينامىن اؤولادىيام " دئىن شاعىر سونا قدر اىچىندە كى حقىقتە صادىق قالىدى. ايندى، دونيانىن بو قارىشىق و ناراحات واختىندا بختيار واھابزادە پوئىياسى نىن قانادلارنىندا صاباحا اومىدلنمك، بشرى ھارمونىيانىن برقرار اولاجاغىنا بوتون گوجونلە اينانماق اىستە بىرسن. بىر دە " آل گونشئىن ساغلىغىنا " بو مىصراعلارى سؤبلە مك...

كۆكۆ كسىلە جك نىفرتىن، كىنىن،

لوغمانلار اولاجاق اوندا حكمران.

ھامى بىر آغىزدان دئىە جك يقىن:

ياشاسىن دونيامىز، ياشاسىن اينسان!

گوجلۇ پافوسو حزين ادا ايلە عوضلە بىردى. ب.واھابزادە نىن مىللى موستقىللىك دؤورو يارادىجىلىغىندا داھا چوخ دئىكادانس چالارلار درىنلشدى. حياتا، دونيايا، اينسانا موناسىيتدە شاعىرىن مؤوقىيى داھا كىسكىن، داھا توند بويا لارا تصويرە گلەمە يە باشلادى. بو كىسكىنلىك، ائىكسپرىئىسىو بويا لار آيرى-آيرى واختلاردا، خصوصن ۶۰-۸۰-جى ايللردە عمل جىزگىسى كىسب ائلسە دە، ۹۰-جى ايللرىن شاعىرىندە ھىمىن موناسىيتىن اؤزو بئلە تبددولاتا معروض قالىدى. بورادا حياتىن، جمعيتىن بؤھرانىندان داھا چوخ حياتا، جمعيتە موناسىيتىن اؤزوندە گئدن بؤھراندىن دانىشماق بلکہ داھا جازىدئىر. ب.واھابزادە نىن ايكى فرقى ائپوخادا مئيدانا چىخمىش اثرلرىندە كى اووقات بو مقاملا باغلى ايدى. سووتت دؤنمىندە جمعيتىن بؤھرانى موستقىللىك دؤنمىندە موناسىيتىن اؤزوندە كى بؤھران، بوشلوقلا عوضلنمىشىدى: " كؤنلوم اولدو خارابازار، تالان منىم اىچىمدە دىر ". ادبىين اثرلرى بؤيوك بىر اىمپىرىيانىن چؤكوموندن سونرا گئچكلىش مدنى-معنوى دئىقرا داسىيانىن نتيجه سى كىمى پرورىش تاپىردى. آ.كاميونون خاراكترىزە ائتىدىگى كىمى: " ايندى ھر شئى دىيشىب: صنعتكاردان توتموش موناخاجان ھامى دونيانى قوروماق ايشىنە سفربر اولونوب ". اما ب.واھابزادە يارادىجىلىغىندا نىنكى ايكى فرقى ائپوخا بىر-بىرى ايلە ضىدئىتە گىرمە دى، عكسىنە شاعىرىن مىسلكى اونون ترجمە حالىنا چئورلىدى. بلکہ ائلە اونا گؤرە ۹۰-جى ايللردە، يئنى ائپوخا قىدم قوئاندا ب.واھابزادە نىن حيات رىتمى پوزولمادى، زامانىن ايكى فرقى مرحلە سى اونون يارادىجىلىغىندا بىر-بىرى ايلە توققوشمادى... او قدر كى، آشاغىداكى

ناصرالدینشاه و امیر کبیر و لزوم بازتعریف موقعیت شاه و وزیر در

سیستم حکومتی ایران

دکتر توحید ملک زاده

<https://t.me/melikzadeh>

هدایت کننده و تنظیم سیاست خارجی، تنظیم کننده امور مالی و وزیر تنها مجری فرامین و افکار شاه بود و سیستم بوروکراسی درباری صفوی- قاجاری طوری ایجاد شده بود که وزیر صرفا امور مباشرت امور و بعضا مشاوره را برعهده داشت. مخلص کلام اینکه تمام رفرمها، ایجاد تاسیسات، نوآوری هایی که به بعضی صدراعظمهای قاجاریه - به سبب ترک ستیزی- منتسب می گردد همه در اصل تراوشات ذهنی سلاطین و براساس فرامین شفاهی و کتبی شاهان بوده و لاغیر. که حتما به مصادیق آن در آینده اشاره خواهد شد.

با درگذشت محمد شاه حملات جناح فارس گری دربار قاجار برای تصرف حاکمیت و انتقام از جناح ترک که سالها در دربر حاکمیت داشتند شدت یافت. حتی چندین روز ترکان آذربایجان درباری ساکن تهران یارای بیرون آمدن از خانه های خود را نداشتند. حاجی میرزا آقاسی صدراعظم نیز به شاه عبدالعظیم پناهنده شد تا از تیررس جناح فارس در امان باشد. استقرار قدرت ناصرالدین میرزای ولیعهد در تهران مدتها به طول انجامید تا اینکه با مجاهدتهای میرزا تقی خان امیر کبیر، وی با حرکت از تبریز در تهران به تخت سلطنت رسید (۲۰ اکتبر ۱۸۴۸).

همچون گذشته همراه با ولیعهد جمع کثیری از رجال سیاسی آذربایجان وارد تهران دربار شاه قاجار شده و جناح ترک دربار بیش از پیش تقویت شد. میرزا تقیخان ملقب به امیرکبیر از ترکان فراهان که در دربار تبریز فعالیت داشت به

از اوایل دوران استقرار حکومت قاجاریه در ایران امروزین و تصرف آذربایجان بدست فتحعلیشاه قاجار، تبریز و آذربایجان به عنوان ولیعهدنشین این حکومت انتخاب گردید و فرمانروایی کل آذربایجان به عباس میرزا سپرده شد. به مرور زمان آذربایجان با تسلط قاجاریه کنار آمد و دربار ولیعهدهای قاجار طبیعتا مملو از رجال آذربایجانی گردید که با فوت شاه، ولیعهد با آذربایجانیان دربار مستقر در تبریز و آذربایجان برای عهده دار شدن مناصب عالییه تر در ممالک محروسه ایران به سوی تهران می رفتند. این حرکت منظم انتقال رجال از آذربایجان به تهران سبب استمرار چند صد ساله حکومت ترکان در مناطق ایران بود و صد البته سبب ناخشنودی جناحهای غیرترک مناطق مرکزی تر ایران. این جریان طبیعی تا اوایل قرن بیستم برقرار بود تا اینکه وقوع انقلاب مشروطیت و تضعیف نظام مینی درباری در آذربایجان سبب تضعیف نقش ترکان در حکومت مرکزی ایران گردید.

در سیستم حکومتی شاهان صفوی و قاجاری، شاه به عنوان مغز متفکر کشور، فرمانده کل قوا،

یک انجمن مشورتی به نام مجلس مصلحتخانه و یک مجلس تجار در تهران و تبریز و دیگر شهر های مهم تاسیس شد. دارالفنون تاسیس و گسترش داده شد. اعزام دانشجو جهت یادگیری علوم جدید ادامه یافت. دو مدرسه نظامی، دو روزنامه رسمی یکی در باب نظامی و دیگری علمی، یک دارالترجمه و یک چاپخانه دولتی تاسیس شده بیش از ۱۶۰ عنوان کتاب جدید به چاپ رساند. (آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب ص ۵۲). ولی آنچه باعث شد در کوران حوادث، این خدمات دیده نشود و مخالفان ناصرالدینشاه بر توسن اعتراضات بتازند عدم انجام فرمهای ساختاری بود که آنهم ناشی از پیچیدگی ساختار اجتماعی ایران و ایرانیان بود. کما اینکه دیدیم با دادن مشروطه امور مملکتی چنان از هم گسیخت که مشروطه در پاره ای مناطق عقب مانده تر به معنای تالان و قتل و غارت تعبیر گردید.

۱۲ اردیبهشت ۱۴۰۲

←→
Xudafərin 215 (2023) خدآفرین ۲۱۵ - خرداد - ۱۴۰۲

صدر اعظمی ممالک محروسه ایران دوره قاجار انتخاب شد.

از همان اوان کار پیشرفت هایی در امور سیاسی و اقتصادی مملکت دیده شد. شاه جوان صرفاً شاهی دارای توانایی نظامی نبود، خلاق هنری بود و در نقاشی و خوشنویسی ید طولایی داشت، شعر می سرود و علاقمند به پیشرفت و افزایش رفاه در مملکت. شبکه تلگراف گسترش یافت، تهران دارای نیروی پلیس مرتب شد. خدمات شهرداری، گروه نظافت شهری، بیمارستان، ضرابخانه مرکزی، سنگفرش خیابانها، چراغهای گاز و تراموای اسبی تاسیس شد. تجارت برده ممنوع شد. سیستم اداره کشور تنظیم و دارالشورا و هیئت دولت تاسیس شد. مالکیت خصوصی محترم شمرده شد. کشت محصولات جدید نظیر سیب زمینی تشویق شد. مجازاتهایی نظیر زنده به گور کردن و قطع دست و پای مجرمین ممنوع شد.

آنا اوشاغين سورو جاوابلاريني وئره بيلميردى،
اؤزو ده چوخلو زامانلار كوچهده آداملارين
توپلانيشلاريني، گزيشلىريني نئجه كره گؤرموشدو.
او اؤزو، «فاشيسته اؤلوم اولسون» چاغيريشيني
ايشيتميشدى.

اوشاق آنلادی کی،
آناسی جاواب
دالیسیجاق گزیر،
دئدی:
- فاشیست
قوشدور، لئیلک
ندیر؟
بو سورولارین
الینده گیريفتار

اوشاق آناسیندان سوروشدو:

- آنا... فاشیست ندیر؟ فاشیستلارین یووالاری
وارمی؟

آنا سوسودو، اودا بو اوشاق کیمی بیر نئجه دفعه
بئله سؤزلری رادیو، تلویزیوندان ایشیتمیشدی، بو
گونلر بئله دانیشیق لاردان اویان - بویاندا چوخ
اولوردو، اما اونلاری آنلایا بيلميردى، ایندی ده
بيلميردى بو اوشاغين سورو جاوابینی نه جور
وئرسین. بیر آز بو قونو اوچون اوشاغی ایله
فیکرلشه بیلسین، او سببدن اوشاق دان سوروشدو:
- بو فاشیست سؤزو هاردان سنین فیکرینه
گیردى... نندن سوروشدون؟
اوشاق دئدی:

- دونن اوخولدان گلنده بیر یئرده چوخلو آداملار
دورموشدولار، اوغلان، قیز،... هامی بیر سسده
باغیریدیلار: «فاشیسته اؤلوم اولسون»؛
«فاشیستین یوواسی گرک داغیلسین»،... آنا!
فاشیست قوشدور. اونون یوواسی نه جور دور؟

اولموش آنا دئدی:
- قوی آتان گلسین، اوندان سوروشاریق، او بو
سورولارین جاوابینی یاخشی بیلر...
- سن بيلميرسن؟
- بیلیرم... آما آتان مندن یاخشی بیلیر...
آنا فیکره گئتدی، او گوردو کی، گونده کی
ایشیتدیگی سؤزلرین چوخونو آنلایا بيلمير، بو
سؤزلر یانی نمه،
«ایمپئریالیسم»، «سوسیالیزم»، «کومونیزم»، «آنا
شیسم» و...
اوشاغين سورولاری آناسینی شاشقینلاتمیشدی،
گینه اؤز ایچینده فیکر ائلهدی، «گونده کوچهده،
خیاباندا حادیثه لر اولور... بانکلاری یاریرلار...
گونده دؤرد، بئش آدام اؤلور... یاشاییشین
چیخاری آزالیر... هر شئی گونده باهالانیر... آما من
هئج زادتان باش چیخاردا بيلميرم!...» آشخانایا
گیردى، یئرآمالارین قابیغینی سویا- سویا
آشخانادا اؤزونو آشاغی لانمیش بیلیردی (تحقیر
اولموش).

اولمایالیم دئییه زامانین گلیشینینی بو آرادا یاددان
آتامالی ییق)

سۆزون اصلی بو کی قار یاغان گونو یاواش یاواش ،
اؤزومو گۆزله یه گۆزله یه حیات یولداشیملا
بیرلیکده بیر کوچه دن کئچیردیم. یاغیلیمیش
قارداکی دئمیه یه گلمزدی. کوچه نین باشا باشی ۴
قاتلی ائولر اولسادا و هر قاندا یالینیز بیر کیشی
نظره آلساقدا ، دئمک اولارکی او جغرافیادا ۴ قات
کیشی حسابا گلمه لی دیر.

بیز آستا آستا یولوموزو گئدرکن بیر محترم
قادیندا اؤزونو بیخیلماقدان گۆزله یه گۆزله یه
گئدیردی. بیردن بیردن اوجا سسله دئدی :
کیشی واللاه قدیم کیشی لر ، ایندی کی لر
کیشی دئییل کی ، اسباب بازی دیلر(قولچاق).

منی سؤز توتدو و حیات یولداشیم یانیمدا
اولدوغوندان دولایی اوتانمادان سوروشدوم کی آی
باجی نییه ائله دئییرسن آخی !!! نه اولوب کی
یازیق کیشی لری بئله قیناییرسان ؟ !!!

منی بئله سینه جاوابلادی : آی قارداش قدیم
کیشی لر قار یاغان کیمی دوروب محله نین
باشاباشینی سوپوروب تمیزلردیکی قاری قوجالار ،
اوشاقلار یا قادینلار راحتجاسینا یول گئتسینلر.
آما ایندی گۆرورسن کی بو اسباب بازی کیشی
لرین هئج بیر قاریش یئری ده تمیز له مه
ییبدیر.

اوتانا اوتانا باشیمی آشاغی سالیب دئدیم : باجی
حق سؤز دئییرسن واللاهی ، قولچاق کیشی لر
هئج بیر ایشه یارامایرلار قالسین قیراغدا ، هله
دونینین باشاباشینی او قدر دولدورولارکی و بو
دونینانی ائله اله آیلارکی اینسانلارین
دولاشیقلیقدان قورتاراجاغینی و بیر آن اولسوندا
اؤزلرینین دریندن گوله جه یینی ده دوشونمک
اولمور .

قولچاق کیشی لر

یازار : اکبررضایی(سسسیز)اردشیراوغلو (مولان)

قدیم زامانلاردا ، قار
یاغاندان سونرا بوتون
کیشی لر ائولریندن
چیخیب اؤز داملاری
نین قارینی
سوپورندن سونرا

کوچه لره دولوب هر کیم اؤز قاپیسی نین
قباغینی و یوزلر البته کی گل گئت یولونو بیرآز
ساغدان بیرآز سولدان آچیب تمیزلردیلر.

دئمیه لی هر کس قاپیسی نین قباغی نین بیرآز
سولونو و بیرآزدا ساغینی تمیزله ینده ، بو ساغ
سول لار هامی ائو صاحبیلریندن بیربیرینه
یئتیشردی و بئله لیکله ائلین یولو ، خالقین یولو ،
اوشاقلارین ، قادینلارین ، آغ ساققال لارین و آغ
بیرچک لرین گل گئت یولو آچیلاردی کی
بیخیلماسینلار.

واللاه کی بیرآز درین دوشوننده آداما بئله گلیرکی
ائله کیشی لر یالینیز قدیم کیشی لرمیش لر. یعنی
آتابابالاریمیز هامیسی چوخ دگرلی کیشی لر
اولوبلار. ائله بیر باخیمداندان بو سؤز دوزدور. نییه
کی هامیمیز ایندی بیر قدیم کیشی نین
ائولادلاری اولاراق نئچه قارداش نئچه باجی ییق.
بیربیرلریمیزله گل گئت واریمیزدیر و حیاتییمیز
اولدوقجا دادلی گئدیر.

آما ایندی کی کیشی لر هر هره سی یالینیز بیر یا
ایکی اوشاقدان آرتیق نه یارادابیلیر ، نه ده بئجه
ره بیلیر و نه ده کی ساخلایابیلیر. ائله بو آنلاما
دایاناراق قدیم کی کیشی لرین دگرلی اولمالارینی
دریندن دوشونمک اولور.(البته کی گوناهاکار

جسدلی سوبای اوڭلو. البتته اوڭدا شه هردن قاييتميش
هیرسلی، فورسلو بیر آدام. یاتماسین نئیله سین؟!
آد اولسون کی کنده کومه به گلیب.
آما دوز دانیشساق منده آعجا گول خالانین اوڭلو
قارداش خندا، شه هردن باشقا گلن لر کیمی
ایش سیزلیکن، بئکارچیلیقدان کنده دوئموشدوک.
آی قارداش هئچ بنده شه هر اوشاگی اولماسین، سن
دئمه گوز قیرپیمیندا اوتوب کئچن بو اییرمی جه ایلده،
لهش کندين گزمه لی، دولانمالی واختی ایله ایش-
گوچ واختینین یئرلرینی چاش سالمیش اییمیش. اونا
گوره ده پشیمان چیلیق چکیردیم کی من نییه بئله
ایش توتدوم، آی آلا.

آخی نه چولده بایردا بیچینه، خالوارا کومک ائتمه یه
هونریم، نه ده ائوده قالماغا یئریم واریدی.
ائله اورداجا منه آیدین اولدو کی من نه کندلی یم نه ده
شه هرلی، هارا گئتسم غریبم کی، غریبم.
اوندان یانا واختلی، وعده لی قاييتماگی مصلحت
گوروب، گلیب دایاندیم کندين آرالیغینا یاخین،
اوزوده هر طرفه قانشار اولان، آعجا گول خالانین
حیه طی نین حصار یئرینه چکلمیش چپرین
ایچینده کی توت آجانی نین کولگه سینده.
اوزومو دانلایا-دانلایا فیکیرله شیردیم کی بو طرفلردن
بیر ماشیندان، تیراکتوردان گلیب گئتسه یدی یاخشی
اولاردی. منی ده اوتوبوس آیاغینا قدهر آپاراردی.

گول بادام ننه ایله آعجا گول خالا دا چپرین او اوزونده
توت آجانی نین کولگه سینده اوتوروب دونیانین
گلیندن، گئدیندن دانیشیردیلاز. اوزلریده شه هر
آدامیندان خوشلاری گلمیرمیش کیمی هئچ منی
دیندیرمیردیله. بلکه ده ایشه-گوجه یارامادیغیما
گوره اییمیش... نه ایسه مطلبدن اوزاق دوشمه یک.
آعجا گول خالا اوشاقلیق خاطرهر لری ایله باغلی
دئیردی دوغولدوم دوغولمادیم یئتیملیکده منیم له
اولدو. آلا اولن لرینیزه رحمت ائله سین.

علیرضا ذیحق دن ۶ حکایه

او گونه شوکور یا بو گونه؟!

اییرمی ایلدن سوئرا کئچن ایل یایدا، عومروموزون
اوشاقلیق چاغینی، تر-تزه واختینی بندینده،
بره سینده، داغیندا، دره سینده ایتیردییمیز کندیمیزه
قوناق گئتمیشدیم. جانیم سیزه دئسین کی یابین
ایلک آی ایشین گوجون نئجه دئیرلر او قیزمار چاغی،
کنده، کسه یده باشی پاپاغلی تاپیلمايان بیر واختدا
هامی نین باشی ایل بوئو واختینی وعده سینی صرف
ائیدی، قایدینی، قایغی سینی چکدی بی اکین،
بیچین له ائله قاریشمیشدی کی، داها قوناق-مونات یادا
دا دوشموردو. کنده الی بئکار بیر من ایدیم، بیرده
آعجا گول خالانین گون یاییلانا قدهر یاتان، جانلی،

اربابلار جماعاتا گۆز وئریب ایشیق وئرمزدی. بیزیم کندینده اربابی او وخت بو قوشو کئنده «شیلیملی» ده یاشابان «قیتاران خان» ایدی. اوزوندهنده قات قات یامان اولان دارغاسی کالبا دستگیرالی ایله بیرگه خالقا قان اوددوراردیلار. دورد یاریمدان بیرینی - دوققوزدان ایکسی سینی بهرهیه چیخاندان سونرا بو یازیق جماعاتا زحمتدن باشقا نه قالیردی کی؟ امهیی نین بهرهسی یادلارا قیسمت اولدوغوندان آلین تری ال قباری ایله چالیشانلارین توپلادیغی ایل زوماری وعدهنی باشا وورمازدی.

چوخ آدمین آرپاسی - بوغداسی بایرام آیی قورتاراردی او ایلی بیزیمده بایراما یاخین اونوموز دنیمیز قورتاردیغیندان الیمیز یامان دارا دوشموشدو. باجی سی اولموش آغاکیشی، بیر یاندان بیزیم بایرام پال - پالتاریمیزین قایغیسینی چکیر، بیر یاندان آرپا - بوغدا ساری بیلیمردی نئیه سین.

خان کیشی ایله، تاپدیق دا ائله سن دئین اللری ایش توتان دئییلدی. کئچن سوزدور بیلیمیرم اهردن یا هاردانسا آل - وئرجی گلمیشدی، بیر تای کیلیم، بیر کئچی بیرده اوزدن ایراق قاپیمیزدا شله میزی چاتماغا بیر بالالی ائششه ییمیز واریدی. اونوندا بالاسینی ساخلا ییب اوزونو کئچی و کیلیم ایله بیر یئرده وئردیک او وختین پولو بیر نئچه داغارجیق اونون دنین پولونا. باغیشلا ائله گول بادام باجی سن آلاسه باش آغریسی اولدو دئییه سن؟

خالانین سوز صوحبتی یاریم چیق قالماسین دئییه، آی خالا سن منیم جانیم تله سمه، سوزونه داوام ائت، واللاه خوشدور دئدیم.

آغ بیرچک هیمه بندیمیش کیمی بیر آه... چکیب کؤکس اوتوره رک، سوزونه داوام ائتمک ایسته دی آما منیم سوزوم خالانی ترپه دیب کوره لتمیشدی، سانکی. سوزونون اوجونو ایتیرمیش کیمی قایتیدی کی آی بالا خالان سنه قوربان سوز - سوزو چکدی آرشین بئزی هئچ بیلیمه دیم هاردا دیدیم.

گول بادام ننه آستاجاسینا بیر آه... چکهرک آلاسه جمعی اولن لره رحمت ائله سین آی باجی دئدی. هه رحمت لیک آنامین هئچ شیکلیده یادما گلیمیر. آتامی دا یوخو کیمی خاطیر لاییرام.

قادالاری منه ده یسین قارداشلاریم منیم اوچون اللریندن گله نی اسیرگه مه دیلر. آتالار یاخشی دئییب کی: «یامان گونده یامان قارداش» آغاکیشی نی دئییرم ائله گول بادام باجی. دوزدور بیر آتاز حیرصه نسه ده آما چوخ کوره ک اوره ک، همده چوخ غئیرتلی دیر. گوزو بیزیم اوستوموزده اولاردی همیشه. بیرجه اوشاق بیزه آیاغین یاندی گئری چک بئله دییه بیلیمزدی. یازیق قارداش من بیلیرم نه قدهر کورلوقلار چکیب. ایندی فیکیرله شیرم کی اوندان نئچه باشی واریمیش کی ائو ائشیک ساخلا ییر، عایله دولاندیریدی. گول بادام ارواد قایتیدی کی آقیز نه دانیشیرسان آلاسه هئچ باجی نی قارداش سیز ائله مه سین. ائشیمه ییسن؟ قدیم ائشقلار اوخویاردی.

«قارداش کیشمیش کیمی دیر»

جیبینه دوشموش کیمی دیر

قارداش دان سونرا باجی

دوشوب ایتیمیش کیمی دیر»

بیر بیرینی سوز صوحبتی نین زیلینه، بمینه، رنگینه، آهنگینه بلد اولان بو یکی آغ بیرچک ائله شیرین - شیرین دانیشیردی لار کی منیمده ائیشلی یوخوشلو دونیانین الیندن تنگه، آمانا گلمیش اوره ییمدن خبر وئیردی. آغا گول خالا دئدی آقیز بو گونوموزه شوکور ائله ارباب یوخ، دارغا یوخ.

هئچ یادیمدان چیخماز سککیز، دوققوز بئله یاشیم اولاردی. سوز وقتینه چکر ائله ایلین گونونده بو چاغلاری ایدی. خالوار داشیییدیم اوندان ایندی کی کیمی دئییلدی گرک اوغلانلی قیزلی، اروادلی کیشیلی چالیشایدیق کی بیر تیکه چوره ییمیز اولسون.

خالوار يوكلو حئيوانلارنى قاتىب قاباغىمىزدا كىمى آي قوچاق نى، كىمى آپاردى سئلر سارانى اوخويا- اوخويا گليردىك كى بىردن گوزوموز ساتاشدى يول يوخارى گلن، يولو يورولموش كالبادسى دارغايا كى كندن زمى يه طرف گئىردى. اونونلا قاباتى قانشار چىخدىغىمىزدان اوشاقلارين اوخوماقلارى ياددان چىخدى. بىزى گورن دلى دارغا يئرى-گويو گوزلرى ايله هدهله يه-هدهله يه آتى نىن باشىنى چكىب داياندى.

آتىن يوهونى (جىلوو) ايله شاللاغى بىر الينده توتوب، بىر الينى ده بوپرونه ووروب چنەسى ايله بىزىم يوك حئيوانىنى گوسته رەرك كىمىندىر بو اوزون قولاق؟ دىيە سۇرۇشۇدۇ. قۇر-قۇر، خا-خا، اسە-اسە بىزىم دىر دئىم. دارغانىن غضبىن آز قالا گوزلرى حدهغه دن چىخىردى. ايرى-ايرى باخا-باخا قولاغى دلن، اورەيى يارالايان قۇرخودوجو بىر سس ايله، آتانا دئىرسن بىر آتدان-قاتىردان آلسىن دئدى. يادا هئچ اولماسا بىر ايئكه حئيوان تاپسىن كى هر دونه ده اون درىز، سىككىز درىز چاتا بىلسىن. آتانا دئە، سوزو منى كوورلەتدى. داها دۇغروسو يارامىن قايساغىنى قۇپارتدى. دۇداقلاريم تىترەدى. آرتىق بىر سوز دىيە بىلمەدۇم.

آلتدان-آلتدان نىفرت دولو گوزلرېم له اونو سوزەركن گوز ياشلارېمىن، دۇداقلارېم كىمى قوروموش- سوسامېش تۇرپاغا دامماسىنى گورۇب قايتىدى كى نىيە آغلايىرسان؟

ولى قىزى جئىران بىر آز مىندن بوپوك اولدوغوندىن بىر آددىمدا قاباغا يئرىيىب

- آي آغا آتاسى اولوب آخى، دئدى.

- بس بو يوكو كىم چاتىيدىر.

- قارداشى چاتىبدا! آغاكىشى.

- من آغاكىشى ماغاكىشى بىلمىرم منىم مالېما خىانت ائىله يەنىن قابىغىنى آلام. اونو دئىرسىز كى بئله لىكلە ايش اولماز. بو اوزاقلېقدا يولو دونه ده دوردجه درىز چاتماقلا بو خالوار نه وقت قورت

من جوموب گئىدىيىم درىن فېكىر خياللاردان اوزومه قايدىب جواب وئرىنجه گول بادام ننه دئدى واللاه آي باجى هئچ منىمده ائله سن دئىن هوش باشىم يۇخىدۇ. آغجا گول خالا ساغ دىرسەيىنى ساغ دىزى نىن اوستونده كى الينىن اوستونه قۇيۇب الينى آلنىنا آپارارق هه اونو دئىيردىم دئدى. او ايللر گئىسىن گلمەسىن. آي بالا بىر تەهر بايرامى زادى كئچىردىك، يازىنادا خان كىشى تاپدىغى دا آلدى يانىنا كندىن كوورپەسىنە گئىدى. او وقتلر قوزو چىپىش اولدۇ، دانا بىزوو اولدۇ، بونلارى سۇدونه اوتارادىلار هر سۇد گونو (يىكشەنە) بىر قازان سۇد آلىردىق آلاه بركت وئرسىن. آغارتى سارى ياخشى دولاندىق...

باشىنىزى آغرىتمايىم باياق دئىيىم كىمى سوز وقتىنە چكر. ائله ايندى كى كىمى آرپا-بوغدا زمى لرى وغنىب بىر بىرىنە دەيىب، يازىق آغاكىشى تزه عملە گلمىش، نئجه دئىرلر سوموپو بركىمەمىش بىر اوشاق، تك جانا بىچىر باغلايىر، گئجه گونودوز چالشىردى. آما داشىماغا ياخشى كارا گلن يوك حئيوانىمىز يۇخودۇ. او ساتدىغىمىز ائششەيىن بىر يارىم جان بالاسى واريدى كى اونادا دوردجه درىزدن آرتىق چاتماق اولمازدى.

اونا گوره ده دورتدن دورتدن چاتىر منده ياواش-ياواش كنده، خىرمانا داشىيىردىم.

اىستى دن ايلانلار مەلشن بىر چاغدا، قۇراخلامىش يوللارېن تۇزو تۇرپاغى كىپرىك لرىندە قىروو باغلامىش، آياق يالېن باش آچىق بورونلارى نىن اوستو قابىغدان چىخىمىش اوشاقلار گونده دورد-بئش دونه كووه نە يورتدان، سارى زمى دن بورا خالوار گئىرىدىلر. او اوزاق يوللارى گئىدىب گلمەيىمىز قان تر اىچىندە آج-سوسوز چالېشماغىمىز بىر يانا اوستەلىك اربابىن، دارغانىن تەهر توهمتى، وئردىيى عذاب، اذىيىت لرى آدمى دونىادان بئزىدېرىدى.

هر يادىما دوشەندە ددهسىنە باباسىنا سويوشدور كى وئرىم. بىر گون اوچ-دورت قونشو اوشاغى بىرلىكده

سایاق، باریشچیل و کیمسه یه اذیتی کئچمه یین بیر آدام ایدی. آنجاق تکجه عیبی وارسا، او ایدی کی شاه- مات دان آرتیق باش آچاردی تامالیه ادارهسی نین ایش- گوجوندن. قمار او یونلاری لا داها آرتیق تانیش ایدی تا اداره نین حساب- کتابی لا. بوگونکو مالیه وزیرینی چیخ، بوتون هامینی سئوهردی. قاباکی مالیه وزیرینی حسرتینی چکیب ایندی کی وزیرین، ایش دن قیراغا قویولماسینی، صبرسیزلیکله گۆزله یردی. آنجاق باشی نیزی آغریتما ییم که چوخ راحت لیق لا بیر آلیق ایذین آلیب قرار اولدی کی قایدارکن، رئیسین تاپشیردیغی سوغاتلاری دا اونوتما یام.

شانسیم کسدی که بیر اوستواؤرتولو آرابا، ملایردن کنگاوره گئدیردی. واخت دا اوزمان ایدی کی روسلار کنگاوری آلیب، «بید سرخ» گه دیگینده، ایران قوشونی عثمانی لارلا کشمکشی بیر ووروشمادا ایدی. ملایردن کنگاوره کی آلا ه اؤزو راست گتیرمیشدی و قالمشیدی کنگاوردن کرمانشاه کی اونودا پست مأموری جعفرخانا اومودلی ایدیم که سؤز وئرمیشدی نه جور اولورسادا منی کرمانشاه یئتیره و دئییردی:

- «پس بو یئکه لیکده اصلان لی گونش لی نشان کی پاپا غیمیزا یاپیشدیر می شیق نه یه ده یر؟! ایندی ده دردی میزه ده یمه یه جک پس نه یه بارار؟؟ روسلار داند قورخوم یوخدور. بیز دولت نوکری ییق. آلا ه احمد شاه ی بیزه چوخ گۆرمه سین او وارسا روس تزاری کیم اولانده بیله بیزیم بیر سؤزوموزو ایکی انده و بوسورو جونون آیق قابی لاری نین نالینا دا کڑ باخا!»

آما بیزلر بو پارتا- پارتا وبتله نکی سؤزلره آلدانمیردیق. نییه کی جعفرخانین آلیندن نه گلدیگینی یاخشی بیلیردیک. یئدی بیچاق

سید محمد علی جمالزاده

ترجمه : علیرضا ذیحق

آبی دوسلوقی

"بو حکایه ۱۹۱۴- نجی ایله روسلار و ایران ملیتچی لری آراسیندا گئچن کشمکشی مبارزه لر دؤرونده یازیلمشیدیر"

دوغما یوردوم کرمانشاهدان آلدیغیم اوره ک سیخیجی قات قاریشیق خبرلر، منی سارسیدار کن مالیه اداره سینده مین مصیبت ایله تازا ایش تاپیپ آد- سان صاحبی اولدوغوما باخمایارق، منه ائله گلدی کی کرمانشاه داکی ووره اور و اوردا کئچن ساواش و ماجرا لردن، گرک دیرکی بیر تهر آنامین جانینی قورتاریب اؤزومو اورایا یئتیره م. دوزدورکی کرمانشاه گتتمک ده، چوخ آسان دئیلدی و مین لر خطر ممکن ایدی انسان جانینی تهدید انده، آما اوغول لوق وظیفه سی آنانین کئشیگینده دورماق ایدی. بونا گۆره ایسه دونیا گۆزوم اؤنونه قارالارکن، او مهربان آنانین منه چکدیگی قایغی لاری یادا سالیب، بو کؤتوگونلرده، عائله نین شرف و ناموسونو قوروماق ایچون، اؤزومو اونچاتدیرماق قرارینا گلدیم.

اداره میزین رئیس چوخ یاخشی و سئوملی آدام ایدی. او درویش صفت، شاعیر مسلک، عارف

نئچه یول دا آياق يالین، ذوالفقار صاحیبی مولاعلی و اونون مظلوم شهید بالاسینین مزارینا زیارته گنڊیب گۆردوگو ایشدهده ائله اوستا ایدی کی حاضیرلادیقی قلیان لار، ملایر و بوتون اطرافدا ، دیلر ازبری ایدی. هم ده چوخ سلقه- سهمانلی، ائلدار و مشتری لرایله چوخ خوش کئچی نن بیر انسان ایدی. اونون تعریفینده آنجاق بونو دئمک کی شهرین زنگین اعیان لاری، اونون دمله دیقی چایی ایچمک و حاضیرلادیقی قلیانی چکمک ایچون اوچالیشان قهه خانایا گنڊیب اولمایان انعامی اونا وئرمکله تعریف توصیف دن ده اسیرگه مزدیلر.

مقصدی بو سفرده بؤیوک قارداشی نین عائله سینه باش چکمگ ایدی. نییه کی قارداشی ژاندارم اولدوقی ایچون، روس لارلا دؤیوشده یارالانارکن ایتگین گتمیشدیر. هم ده اوستاسی تاپشیرمیشدی کنگاوردن مناسب قیمتلی یاخشی کوردی توتون لردن آلیب گتیره بیر ده بوکی، «حبیب» ین کۆنلوندن کئچیردی کی قدیم دوست- تانیش لرایله گۆروشه رکن باهالی پارلتارلارا بورونموش آیین باشینی دا اونا بونا گۆستریب اؤزونو شیشی ده. بیر گۆزه له کۆنول وئریب- وئرمه سینی ده آلا ه بیلر اما بونو دئمک کی دوست- تانیش لار اونون اسکی بیر یولداشین باجیسی لا آداخلانماسیندان، جور به جور صحبت لر آچاردیلار. آرابا کی حاضیرلانندی، حبیب کئچه بورک باشدا ، یزد اییگیندن توخونموش کمربئلده، کوردی کپه نک چیگینده، اصفهان گیوه سی آياق لاریندا، چوخ یئیین و قیوراق آتیلدی آرابانین اوستونه. اونا یولا سالان یار- یولداشلارا گوله گوله دئدی : «منی بیرداها گۆرمزه نیز حلال ائدین. یادیزا دوشرسم ده پرشنبه لر شیل- کورلارا، حالوا پایلایین کی اونلار

دوزه لته س ایدی بیری نین دسته سی یوخ ایدی. دوز دورکی اصل ده چوخ لوطی، حق- حساب بیلن و کیشی آدم ایدی اما ایمانسیز تریاک اونو آياقدان سالیب، گوجو واری و اوره گی ده چکدیگی تریاکین توستوسوله، کۆز اولوب کوله دؤنموشدی.

آما او اومود لاکی شاید بیزی کرمانشاها یئتیرمه گی و بئله نکی قاریشیک بیر دورمدا، یولو قوبودان سئچه بیله جه گینی باجارا آلدن گلنی اونا اسیرگه میردیم. اونون کئفین دوروتماق ایچون، دال با دال چای- قنداب ایدی کی اونایتیریردیم و بوش بوشونا اوقدر اونون بویونا اوخشاییردیم کی دوغرو- دوغروسو قولتوقلارینا قاریز یئرله شیب، فیکراندیردی کی اونون بیر کلمه سؤزی له، ایندی دیرکی ائله ژنرال باراتوف چؤمبه لرکن بؤیوک بیر فخرایله اونون مانقالی نی ئیپ له یه.

مسافر چوخ ایدی. جعفر خاندان باشقا کیسمه نی به ین مه ین افاده لی بیر «شازدا» ایسه وارا ایدی کی تويسرکان یولوندا دوشمه لی ایدی. اونلاردان باشقامن و حبیب آدلی بیر کنگاور اوشاقی دا وارا ایدی کی یوردلارینا دوشن ناخوشلوقدان بیرزمان جان قورتاریب قاچمیشدی و ایندی لیکده آراباچی لار میدان نیی یاخین لیقیندا یئرله شن قهه خانادا ایشچی اولاراق چالی شیردی. او چوخ گولش قابق، شوخلوق باز، زوربا و محبت لی بیر جوان ایدی. اؤزوده آلا ه آدمی ایدی. نییه کی نئچه یول نظمیه مأموری اولدوغونا امکان اولور سادا، هئچ واخت قبول ائتمه ییب «یاخشی دی کی آدم میتیلین سورویه اما چۆره گی نین یوانلیقی جماعتین قارقیشی اولمایا!» دئمیشدی. توپوردوغونو یالامایان و ایچگی سیز قمارسیز بیر آدم ایدی.

بئچارا آتلارین باشینا یاغدیریدی. تویسرکانلی شازدا اوقدر افاده‌لی ایدی کی هرزادا آخ کوف ائدیردی و حبیبده اونون آدینی «آخ کوف شازدا» قویموشدی. مقصدہ چاتیبان اودوشدو و خان بیگلر کیمی کیمسه‌نی سایمادان باش آلدی گئتدی. آما حمزه‌ده دیشیندن چیخانی اوندان اسیرگه‌مه‌دی و گۆزدن ایتنه قدر یامان یوغوزایدی کی اونا حواله ائدیردی. او گئتدی آمامیر بیز قالدیق بیرده شاختا.

بیزلرین ایچینده تکجه حبیب ایدی کی شاختا بوراندان قورخوسویوخ ایدی و اوقدر یالان پالان توخوردی کی بیزلری گولمکدن قیرار کن، سویوقدان کیری‌مه‌میزی یاددان چیخاردیردی. ائله گولمه‌لی لطیفه‌لر باجاریردی کی هئچ تاتین دفتیریندن تاپماق اولمازدی. ائله سۆزلر تاپیب دئیردی کی اوسۆزلرله گه‌دیک باشیندا سویولان جوهورودو دا گولدورمک اولاردی.

خصوصاً کی عالیم جماعتی یانسیلاماقدان برک آلی وارایدی. او واخت کی بیز مورگولوردوک تازا هله اونون کئفی دورولوب باشلایردی بیر آغیز اوخوماغا. سوادسیزلیقینا باخمایارق، اولمایان غزل و تصنیفی باجاریردی و «بابا طاهر»ین شعرلرله «عارف»ین تصنیف لرین اوره‌ک دن سئوهرکن اونلارین مراغا سوجوغوندان داشیرین اولدوقلارین سؤیله بیردی. اوره‌گه یاتیم گۆزل بیررسی وارایدی و «آغلاماقی سرخوشلوقا بهانه بیلدیم» تصنیفینی ائله بیر کئف داماغ ایله اوخویوردی کی آدامین روحی دیریلیردی. آخشامی «فرسبح» قفه خاناسیندا گئجه لرکن سحری گون چیخمامیش یولا دوشدوک. «فرسبح»ین چای لا قندابی «حبیب»ین ائله کئفینی دوروتوموشدی کی گل گۆره‌سن! هی چه ودک و اریک قاخی ایدی که جیب‌لریندن چیخاریب اۆزو یئیه‌رکن بیزه‌ده

یئیه‌رکن لوغاز قوشوب دئسین‌لرکی خمیری تورش و شیره‌سی آزیدی و بئله لیکه ئیددی آرخامدان دؤنه نه لعنت یوللاسینلار!» جماعت باشلایب گولدولر و توکل آلاها دئیب یولا دوشدوک. آراباچی خانا اداره‌سی‌نین آت لارینی، گئچن‌لرده اولان کشمکش لرده لؤلار غنیمت آپاریب آتلارین آزلیقینا گۆره، دوشه‌رگه لاردا اولناری‌ده ییشه‌ن مه ییب گئجه‌لری ناچار چی‌لیق‌دان، یول گئده‌نمه‌یه جگ ایدیک. آرابانین یوکو چوخ آغیرایدی. آغیرلیقی‌دا روس اوردوسونا یوللانان یوک لردن عبارت ایدی. بوایلین قیشی‌دا، لاپ دونداریجی ایدی. قار- بوز قیامت ائدیردی. لرستان داغلاری حاللاج‌لانمیش پامبوقا اوخشایردی و تک- توک گۆرونن آغاجلارین باشینادا ائله بیل کی پشمک آلن‌میشدی. قاردان- بوزدان آییلن بوداقلارایسه بئلی بوکوک قوجالارا اوخشایردیلر کی جوانلیق حسرتی‌له سوزوله‌ن گۆز یاشلاری، اونلارین ساققال لارینا دامارکن بوز باغلامیشدیلر.

گاهدان دسته- دسته اوچان آج قارقالاری گۆروردوک کی یئنی‌جه اؤلوموش بیر جاناوارین جانینا دوشوب اونون آت دری سینی چوخ حوصله‌ایله سوموک دن آیریردیلار. قابیرقالاری ائشیکده قالان جسد، اوقار- بوراندابیر سئحیرلی آغاجانیزه‌یردی کی سانکی باشقابیر دونیادان اونوگتیرمیشدیله و قانلی قابیر قالار اوآغاجین بوداقلاری اولارکن قارا قار قالار اونون گول‌لری کیمی گۆرونوردولر.

سورچی، حمزه آدلی بیر عرب‌ایدی که بغداد دوستاقیندان قاچارکن ایرانا گلیب سورچی‌لیق له چالیشیردی. آما ندنسه اوردا باشقا سورچی لر کیمی، داشقا آتلارینا حیرص‌لن مه یه کفایت لن‌مه‌یه‌ییب دال با دال کۆپک اوغلوایدی کی

بیردن بیره یول کناریندان بیر سس ائشیدیلدی و باشیمیزی قینیمیزدان چخاریب او آل بو آله باخارکن بیر ساریشین روس قزاقی گۆردوک کی قارلار اوستونه دوشرکن یالواریجی بیرحالدا اینیلدیردی و قیچینی گۆستریردی. جعفرخان :- «یولداشلار آییق اولون کی تلزاد اولار» دئنه حمزه نی دومیسو کله ییب دئدی «یئین سورکی آلدن چیخاق!» آماحبیب تعجبله دئدی : «نجه یعنی تله قوروبلار؟! آلا له بنده سی یارالی دیر. دیلی یالان دئسه ده قیرمیزی قانی کی یالان دئمیر. دوزدورکی دشمن دیر، آما جان اوسته دیر. اونا یاردیم گرک. آلا ها خوش گئتمه ز» سونرا آتیلدی آشاعی و اؤزونو روسا یئتیریب چوخ محبتله اونا یاردیم ائدیب آرا بایاساری گتیردی.

حمزه ده باشلادی اولمایان یامان یوغوزو اوروس موروسا وئرمه گه و آرابانی ساخلادی. حبیبمین مصیبت ایله یارالی روس عسکرینی آرابایا میندیردی. روس قزاقی تورکو فارسی دان هئچ نه باش آچما ییردی و آرخاداشدان باشقا، بیر زاد بیلمه ییردی کی اونودا حتماً روس لارین تبریزه قشون چکدیگی زامان اؤیره نمیشدی. آما جعفرخان یئنه احتیاط ائدیب حبیبین قولاغینا اهمالجا پیچیلدادی : - «ایشدی اولدی کئچدی آما چوخ پیس ایش گۆردون، سنین بوایش لری نن نه ایشین؟!»

حبیبده : «روس اولاندا نولار؟! پس بیز نه یین مسلماننی ییق؟! آدام گرک چؤلون قوردونادا رحم ائلی به!» دئیه گولومسه دی. جعفرخان: - «قوی سن دئیهن اولسون قال یاتیسن» دئیه باشینی معنالی حالدا تاولادی. چوخ چکمه دی کی مین زحمت ولال او یونی چیخارتماق لاقان دیق کی بو روس قزاقی بیرنجه آیری روس لا، آذوقه تاپیب ییغماقا مأمور ایدیلر کی بیر سیرا سیلا حلی

یندیدیری. ایلکینده ها وا خوش و گونشلی ایدی آما بالا- بالاها وا توتولدی و دونداریجی بیر سازاخ باشلادی آسمه گه. حبیب باشینی گۆیه قالدیرارکن دئدی: «گونش خانیم گئنه ناز قیریشین باشلاندی و یایلیقینی باشینا چکدین می؟! توپوردوغوم دونماسایدی اینان کی آیاق داشینا اوخشار اوزهن بیر لومبا توپوره دیم، آما حئیف ...» قار باشلامیشدی یاغماغا و میغ میغ لارا بنزه یین نارین- نارین قار دنه لری، چؤل باییری اؤز قانادلاری آلتینا آلمیشدی. بعضاً قار بوران و کولک اولوردی کی چیلغین سازاخ، قارلارا قولوشوب و یئر- گۆیی باشینا آلیردی. گۆیدن یئر قاریاغماق عوضی، یئردن گۆیه قار پوسگوردی. شاختا ائله شدتلی ایدی که انسانین کؤنلو قیامتی خاطرلار کن، آرزو ائدیردی که کاش بوآندا، قیامت اولایدی و انسانین گناه لاری ائله آشیب داشاردی کی کله سی اوسته جهنمین ایستی آلولارینا جوماردی. کیسمه دن سس چیخمیردی. تکجه هردن بیر «حبیب» ین سسی ائشیدیلیردی کی: «بو لامذهب سویوق آدامین کؤهنه بورج لارین یادینا سالیر و اؤلورلرینی گۆزو اؤنونه گیتیر» دئیه اوشوتمه دن اینیلدیردی.

حمزه: «کنگاوره نئچه فرسخ دن چوخ یولوموز قالما ییب.» دئییردی و قاردا آزالمدان گئتدیکجه چوخالیردی. قار دنه لری بیرینجی دفعه میغ میغ جا اولورسالاردا ایندی میلچک بویدا اولوب بالا- بالادا ئیکه لیکه دن آری یا دؤنوردولر. آنجاق دئمک کی گوموش قانادلی کپه نک لر کیمی قار قاناد آچمیشدی تا جانسیز حالدا یئرله سریلمه کله یئر عالمینی آغ چادیرا بورویوب پوتون دونیا عاشیق لرینه، کپه نک تک وفادارلیقی و سئوگی اوغروندا جانان کئچمه گی اؤیره ده بیلسین.

قاردا آمانسيز ياغيردى و بو تئزليكه آل چكه ن ديئيلدى. قارا توتقون بولودلار بير دئو قوش كيمي، گؤيون اوزه رينه قاناد گرميشدى و ياغان قارلار، ائله بيل كى اوقوشدان قويموش تئله كلر ايديلر. سويوق داشى دا چاتلاديردى. يارالى روس، ايسلانميش بير سيچان كيمي تيره ييردى و سارى كيپر يكلى گؤزلى ايله حيران- حيران بيزه باخيردى و معلوم ايدى كى سويوق دده سيني يانديرميشيدى.

بيردن بيره حبيب ايسى و يوموشاق كوردى عباسيني اؤز چيگنيدن گؤتوروب «اى بابا بيزيم دريميز باشماق گؤنوندن ده قالىندير. آما بو يازيقي سويوق آياقدان سالاجاق» دئيه عبانى سالدى روس قزاقى نين چيگنينه. بو جوانين بئله نكى ايگيت ليگيندن چوخ كئف ائديب اوتانماسايديم آياغا قالخاركن اونون آچيق آلنيني كى كئچه پاپاق اونا خط سالميشدى ممنونيت له اؤپرديم.

خلاصه كنگاورين قديم قالا قاپيسينا آراباميز چاتمايىنجا، روس قزاقى باشيني دا آرابادان ائشيكه چيخارتمادى. قالانين ايچرى اوزونده، بيرسيرا روس قزاقى آلولى تونقال باشينا ييغيشيب كئفلى- كئفلى اوخويوردولار. يارالى روس اونلارين سسين ائشيدجك باشيني ديشارى چيخاريب ائله بيل كى يئنى بير جان تاپدى. اوزوگولدى و ديك له نى بن يولداشلاريني سسلهدى. قزاق لارين گؤزو اوناساتاشان كيمي ، سئويئجك اولوب اونا سارى قاچديلار. اونا يارديم ائديب آرابادان ئينديره نده، من گؤردوم كى يارالى روس يولداشلارينا بيرزاد دئدى و اونلاردا چوخ ايتى و غضبلى باخيش لا حبيبه گؤز ديكديلر. آما حبيبين باشى روسلار كى ليك ائتمه گه بندايدى و بو باخيش لارى سئچه بيلمهدى.

سويقونچولارلا راسلانيب دوستلارى قچاركن بويارالانير و توفنگ له آتيني آلدن وئره ركن جيب لرى ده سويولور.

اونون آياقى گولله ن مه گه خاطير شالوارى جوم جولاغ قان ايدى. حبيب خورجوندان بير فيطه چيخاراركن چوخ مبحث له اونون ياراسيني باغلادى. جعفر خانادا سخاوت آل وئريب بير قدح همدان ايچگى سى اونا ايچيرتدى. روس بالا- بالا اؤزونه گلركن حيات ايشيقي اونون گؤزلىرينده ايشيلديردى. حبيب ده بير قارداش كيمي اونو اؤزديريب هئى كيشم شله قاخ ايدى كى اونون قباغينا توكوب يئديديردى.

حمزه ميرتلاماق دان آل چكميردى و دال با دال ميريلديردى كه آرابانين يوكو چوخ آز ايدى بيرى ده اوسته ليك گلدى. حيرصين توكوردى يازيق آنلارين باشينا و اونلارى شدتله قامچى ليردى. آخيردا حبيب جانا گليب دئدى : «اى سيچان خور عرب، باش بئييندن چيخديق آخى، نه قدر دئيينه جك سن! بيليره م درد ين ندير، آل بوايكي قيرانى خفه لن!» ايپك شالين آرديندان بير كيسه چيخاريب، بيردانا ايكي قيرانليق حمزه نين اووجونا قوياركن ندنسه كيسه آليندن زويولده ييب بوتون پوللارى توكولدى. بوپوللار آلنى نين ترى و آلديقى انعام لار ايدى لار كى توى ائتمك قصديله ييغيب آما ايندى ايتگين گئتميش قارداشى نين عائله سى ايچون آپايردى. بيرنئچه تومنى ده اوستاسى نين پولو ايدى كه كوردى توتون آلماق ايچون اونا وئريلميشدى و اوست- اوسته ييرمى تومن اولاردى. پوللار توكولن كيمي چوخ تصادفى حالدا، ندنسه منيم گؤزوم روس قزاقاساتاشيب اونون گؤزلىرينده بير ايشيلتى دويدوم. كباب ايگينه گلن آج بير جاناوار كيمي آزقالا گؤزلى له ايستيردى پوللارى اوتسون.

وئردى. حوققا ماشانى بوراخمايان جعفر آقائدئى:
 «بیه عقلینی اودوزوب سان؟ اولمايان سن ده
 ایستیرسن جانیندان آل اوزه سن؟! موفته یئرینه
 ائله بوروسلارا آیی دئمیرلرکی! بیه آیی دوستلوقی
 ایستمه ییب سن؟ بو بنزه ر اوناکی گنده سن
 عقربین سانجان یئرینی اؤپه سن و گۆره سن کی
 نئجه قارداشلیق ائلیر. سونرا مانقالاساری اوچوب
 وافوری اغزینا دایادی. حالیم چوخ یامان ایدی.
 باشیم آرقالیردی پارتلا سین. اوره گیم ائله
 دولموشدو کی ازقلا بوغولوردوم. اؤزومو بیلمه دن
 بیله لردن یوخاری قالخیب و چیخدیم داما.
 اوزومو میدانا چئویره رکن بیر قیراقدا اوتوروب
 اختیار سیز گۆز یاشلاریم باشلادی آخماغا.
 گئجه دن ایکی- اوچ ساعات کئچمیشدی. یولودلار
 گۆی اوزه ریندن چکیلیب اوزو گیرده آی، اولدوزلار
 گولزارینا ووقارلا یوللانیردی. قار، یئر- گۆی
 بورویوب صاحب سیز ایران توپراقینی بیرکفن
 کیمی بورمالامیشدی. اهمالجا اسن یئل نظره ائله
 گلیردی کی اسکی ایرانین بؤیوک بیر نشانه سی
 اولان مدائن دن یول دؤیه دؤیه گلیب شیرین له
 خسروین سرخوش لوغون و مفتون فرهادین
 اینیلتی لرین یولو اوستونده کی بیستونان آلیب
 کنگاورین لوت آغاجلارینا گیتیره رکن دیل سیز-
 دیل سیز بئله سؤیله ییر: «تأسفلر کی دنیا نه لر
 گۆرمه ییر؟! کیکاووس توپراقی اولوب روسلار آیاقی
 آلتیندا تاپدالانمیش بیر اویونچاق. دوغرودان کی
 یازیق لار اولسون! امان دنیا، یالان دنیا»
 بیردن بیره گۆردوم کی نئجه قزاق، «حبیب»ین
 پیرتلاشیق ساچلاریندان یاپیشیان قوللارینی
 دالدان چاییب تپه باشینا ساری یوللا شیرلار. نه
 حالا قالدیغیمی داها بیلمه دیم آنجاق بونو بیلدیم
 کی گول له سسی هر بانی بورودو. گول له سسی
 یاتمادان ایتلرین اوره ک سیخیجی شومها

حبیبینی آیاغی هله یئر چاتمیشدی کی
 اغزیندان الکل قوخوسوقالخان یوکسک رتبه لی و
 یونولمامیش قبا بیر قزاق، حبیبین بیه گیندن
 یاپیشیب اونو وار گوجوله آرابادان یئرهمالیدی.
 اوبیری قزاق لاردا «دده منه کور دئییب، هر گله نی
 وور دئییب» دئییه حبیبه نه یئییب سن تورشلو
 آش. اونو هر طرفدن باشلادیلار قامچی لاماغا و
 چکه چکه قالایاساری سوروتده دیلر. من چوخ
 تعجب له گۆزومو جعفرخانا دیکیب آما اوچوخ
 اهمال و قانی سوپوق لوقلا، اشاره ایله دیئیردی
 کی دینمه ییم و اوزونو حمزه یه چئویره رکن دئدی:
 «به نییه یوخلویوبسان به؟! نییه به سورمورسن؟
 جانین چیخسین یئیین اول سور!»

حمزه ده قامچینی آتلارین بوغلانان ساغری
 لارینا چیرپیپ باشلادی یئنه دیشیندن چیخانی
 آتلار ایله روسلار دئمه گی. آرابا یولادوشدو و بیر
 بوروقدان دؤنرکن آرابا خانایا یئیترب مقصده
 چاندیغیمیزا گۆره یوک- یابی گۆتوروب یئر
 دوشدوک. اورایا چاتار- چاتماز بللی اولدوکی
 جماعتین گۆزونون اودون آلماق ایچون حبیبین
 گوله لن مه سینه حکم اندیب لر و دئییرلر کی بیر
 روس قزاقی نان تارتیشارکن اونو یارالاییب دی.

نه باشی نیزی اغریدیم کی بوسؤزو ائشیدجک ائله
 بیلدیم دنیا باشیما فیرلانندی. قاچدیم
 جعفرخانین یانینا. جعفرخان قفه خانادا یولون
 یورقون لوغو چیخسین دئییه تریاک چکمه گه
 مشغول ایدی. دئدیم: - «نه اوتوروبسان کی یازیق
 حبیبی او محبت لر عوضینه، اؤلدور مک ایستیرلر.
 دور آیاغ آل آیاق ائده ک قویما یاق بیر گناه سیزین
 قانی آخسین»

جعفر خان وافور حوققاسی نین آمزیگیندن
 اغزینی چکرکن، گۆزلرینی قاماشدیران کیمی
 ائله ییب بورنونون دلیک لریندن توسستونو ائشیگه

اونودولوب گناهسيز بير انسانين قانى
آخميشدى

صباح تىزدن جعفرخان همت انديب كنگاوردن
كرمانشاها گئتمه گين اجازه سيني آليب حركت
ائتمه گه آماده اولدوق. آنجاق گئتمه ميشدن،
حببيه فاتحه اوخوماق ايچون و اوندان سون وداع
ائتمه گه خاطر، تپه يه سارى گنده ركن، حبیب دن
هئچ بير اثر گورمه ديم. اوناكام گنجين جنازه سى،
قارلار آلتيندا قالب قزاقيندا آياق ايزلرى،
ايتميشدى. طبيعتين وفاسيز آلى اونلارى
باسديرميشدى و مجازات لا مكافاتدان هئچ بير
خبر يوخ ايدى !....

بو آرادا، جعفر خانين سسى قولاغیما چاتدى كى
دئيردى : - « هارداسان به !؟ سويوق آدمى
كسیر! گؤيلون ايسته سه گل بير آز تریاک وئیریم
كى گور دونيا كيمين آلينده دير. اينان كى هر نه
يى اونودار سان» آرابا حاضیرایدی. مينه ركن يولا
دوشدوك.

ترجمه تاريخى ۱۳۷۲ - خوى

پيپىلتى لارى ائشيديله ركن، لوت آغاجلارين
بوداقلاريندا يوخلایان قارقالار ديكسه ندیلر و بير
نئچه آن قاناد چالديقدان سونرا، ئينه آغیربير
مورگويه دالديلار. سس چيخمادان آغیر بير
داشين درين قويويا دوشدو گو كيمى، كندى ده
سكوت دالغاسى اؤزجايئاغينا آلدی...

من اختيارسيز اولارق دامنان يثره يئنيب دلى
ساياق تپه يه سارى يوللانديم. دينمه دانشمادان
اوره گيمدن «واى سيزين گونوزه! واى بيزيم
حاليميزا» كئچركن بيردن بيره ياخين بير
فاصله دن، حبیبين جنازه سيني گوردوم. ايكي
أللى ائله قارا سربلميشدى كى نظره گيردى آلا
درگاهينا يالوار ياخاردادی. اونون بؤيرونون
سوزولن قان، او يارالى روس قزاقى نين قارا
سوزولموش قانينى خاطریمه سالدی و درين دن
بير آه چكديم. بو آندا توتقون بير بولود، آيين
اوزه رينه پرده سالیب ايشيقلی دونيانى بير يوللوق
تارئيله دی. سانكى بئله ليكه انسان اولادى نين
پيس ليك لرینی اؤرتور باسير ائله مك
ايسته ييردى.

بیردن بیره ندنسه اوقارا نقولوق آندا، گؤزومه
ساتاشان بير قارالتى آنلادیم. بير آغاج دالیندا
گیزله نی بن گؤزلریمی قارالتى يا دیکدیم. شبيهه
سيز اونو تانى ييردیم. او جانينى قورتاديقيميز
روس قزاقى ايدى. حيرت ده قالدیم. جنازه يه
سارى گئتمه گيني گوروب اونون نيتى نی آنلاماقا
حيران قالدیم. «شاید حبیبين ياخچى ليق لارینی
جبران ائله مك قصدی وار و اونو تورپاقدا
باسديرماق ايستیر» ديئه بير آن گوردوم كى آل
آندى حبیبين جیبينه و اونون پول كيسه سى نی
چيخاریب گؤتوره نندن سونرا، چوخ يئيين و
تله سيك، قالاياسارى يوللاندى. آنجاق دونيا مالى
ايچون، بير ايگيدین كيشى ليك و محبت لری

استاکنلارین جانینا چکیردی که اونلارین قیژها قیژسی آیدینجاسینا ائشیدیلیردی. کاکارستم بوسایمامازلیق دان غضبلندی. یئنی دن باغیردی: «مه مه مگه کارسان!؟ سه سه سنله نم!»

قهوه چی شاگرد آنلاشیلماز بیر گولوش ایله داش آکلاساری دؤنرکن کاکارستم دیش لری آراسیندان چیخان بیر سسله دئدی: «با- باشلارینا آند اولسون، اونلارکی بو- بو بوی دئییرلر اگر لولولوطی دولار بو گئجه گلرلر گوجلرین سینا یارلار.»

داش آکل کی بوزو کاسادا فیرلادیردی گؤزو آلتی نان دورومو یوخلارکن قورخمازلیق لائله بیر اوره کدن سسله نیب گولدی کی حنارنگی توتوموش بوغلاری آردیندان، محکم و آغ دیش لری نین بیر سیراسی بوسبوتون پارالییب گؤرسندی و دئدی: «غیرت لیز لر رجز اوخویوب بوی دئییرلر، ایندی ائله، واختی دیرکی کیمسه نین یالانچی پهلوان اولدوغو بیلینیب گؤرسه نه!»

هامی باشلادی گولمه گه، البته کاکا رستمین دیلی نین توتولماسی کیمسه نی گولدورمه دی. نییه کی هامی بیلیردی اونون دیلی توتولار. آما داش آکل شهرده آدی بللی کوراوغلو کیمی دیل لر از بری ایدی و هئچ بیر لوطی اونون قاباغیندا ایندی یه جان دایانامیشدی. هر گئجه کی «یهودی ماللا اسحاق» ین ائوینده، یکی قاب اوره ک یاندریجی چاخیری باشینا چکیب «سردزک» محلّه سی نین آغزین کسردی، کاکارستم کی هئچ اونون دده سی ده گلسه ایدی قویوب قاچمالی ایدی.

کاکانین اؤزوده ائله، یاخشی بیلردی کی اونون قاباغیندا هئچ واخت اوخویا بیلمز و داش آکلادا باتانماز. نییه کی یکی یول اونون آلی ایله یارالانیب

صادق هدایت

ترجمه : علیرضا ذیحق

داش آکل

«داش آکل» ایله «کاکا رستم» ین قانلی بیچاق اولدوقلارینی بوتون شیراز اهلی بیلیردی. بیرگون داش آکل قدیم کی پاتوقی «دومیل» قهوه خاناسیندا دیزلری اوسته چؤمبله ن اوتورموشدی. بیر بیلدیر چین قفسی ایسه کی اوزه رینه بیر قیرمیزی پارچا سالمینشدی یانیندا ایدی و بارماقی نین اوجو ایله یر تیکه بوزو سوکاساسیندا چالخالیردی. بو آندا بیردن کاکارستم یولدان یئتیردی و توخونان بیر باخیش لا، داش آکلا گؤز دیکدی و آلی شالیندا گزه رکن گئندی اوز به اوز سکی ده اوتوردی. سونرا اوزونو قهوه چی شاگیرده توتوب دئدی: «آآی اوغلان بی بی بیر چای گتیر گوروم.» داش آکل معنالی بیر باخیش لا قهوه چی شاگیرده باخدی. او تهرکی قورخودان اؤزونو ایتیریپ کاکانین سؤزونو سانکی ائشیتمه دی. ایستیکان لارین بوروش جامدان چیخارار کن سو سطلینه باسیب سونرا اونلاری بیر به بیر اهمالجا قورولوردی. حوله نی ائله

لیکله کاکارستمی کی گونده اوچ مئقال تریاک چکیب مین جوره اوپوندان چیخیردی.

کاکارستمه اولان توهین، اونو سارسیدارکن چوخ پوزقون و آجیقلی بیر حالدا اوتوروب بوغ لارینی چیئنه پیردی. اونا بیچاق وورسایدین قانی چیخمازدی. نئچه آندان صورنا جماعتین قاققیلتی سی اؤزلری کیمی سوسدو آما قهوه چی شاگیرد، قیققیلتی سیندان آل چکمه دی. او قاراشین قیافه ایله یاخالی کؤینک اگنیده، گنجه لری یاتاندا باشینا قویدوغو ترلیک بؤرک باشیندا و بنز تومان آیاغیندا، آلینی قارنینا قویوب گولمکدن آرقالا قیریلیردی و جماعتده، اونون گولوشونه باخارکن یئنی دن باشلایب گولوردی.

کاکا رستم بیردن بیره یئریندن اویناییب آل آتدی کریستال قندقابی یا و وار گوجوایله توزارلادی قهوه چی شاگردین اوستونه. قندقابی سماوره ده برکن سماور، سکی نین اوستوندن چایدان لا بیرلیکده یئر آشدی و نئچه فنجان جالانیب سیندی. سونرا کاکارستم آیاغا قالخیب، پورتولموش بیر حالدا، قهوه خانادان ائشیکه چیخدی.

قهوه چی سماورین آزیش- بوروشونه باخارکن حرص ایله دئدی:

«بیر حصیرایدی بیر ممد نصیر، بیر بیزا ایدیک بیرده مسقه مت دمیر» بوسوزلری چوخ پریشان حالدا دئسه ایدی ده، ندنسه جماعت یئنه باشلادی گولمه گه. قهوه چی اؤزوندن چیخیب چوخ حیرص و غضبله شاگردینه ساری یوگوردی. آما داش آکل گولو مسه یه رکن آل آتدی جیبینه و بیرکیسه پول اورتایا آتدی. قهوه چی کیسه نی گؤتوروب، آغیر یونگون ائتدی و گولدی. بو آرادا مخمل جیلیققالی، گئن تومانی و کئچه بؤر کلی بیر کیشی، ترتله سیک قفه خانایا

اوچ دؤرد یول ایسه سینه سی اوزه رینه چیخمیشدی.

قارا بخت لیک دن کاکارستم، نئچه گون بوندان اول میدانای بوش گؤروب توز سالمیشدی. داش آکل دا آنلایارکن اجل تک یئتیریب دویونجا سؤز آتیب آله سالمیشدی و دئمشدی : « کاکا، ائله بیل سنین کیشین ائوده دئیل؟! بللی دیر پایین آرتیق دوشوب شنگول لاشیب سان! بیلیرسن ندیر؟ بو اسگیک لیک و آلچاقلیق لاری اونودا! اؤزونو لات لایقا وورماق دان اوتانمیرسان می؟ بو نه جور دینچی لیک کی اؤزونه ایش قاییریب سان و بون هر گنجه جماعتین یولونو کسیرسن؟! «پوریای ولی» یه آند اولسون بیرده گؤره م بو کئفده کئف له نیب سن، بوغلارینا اود ووراجاغام. آلمیده کی بو قمه نین تییه سی ایله شاققالاییب بؤله جه گم سنی.»

کاکارستم سوزه- سوزه بوینونو چیگنینه قویوب یولادوشرسه ده آما اوره گینده داش آکل دان بیر کین ساخالاییب زهرینی تۆکمه گه باهانا دالیجا ایدی.

بونودا دئمک کی بوتون شیراز اهلی داش آکلی جانان سئوهردی. نییه کی او «سردزک» محله سینین قوروق ائتدیگی زمان، کیمسه نین ناموسانا کڑکی باخمازدی هئج بلکه جماعتله ده چوخ حرمت له کئچینه ردی. قادین لارا توخونان و خلقه زوردئیه ن بیر آجلی آز میش اولورسایدی دا، «داش آکل» ین آلیندن قورتولاجاقی اولمازدی.

یوخسول و ازیلمیش خلقین آلیندن توتارکن اونلارا یاردیمی کئچردی و عشقی چکیب کؤنلو ایسته سه ایدی، گؤره ردین اونلارین یوکونه ده ائولرینه جان یاردیمجی اولدو. آما کیمسه نی ده اؤزوندن یوخاری دا گؤرمک ایسته مزدی، اؤزهل

داش آكل چوبوقون كولونى سىلكه لىيب آياغا قالخدى. بىلدىرچى نىن قفسىن دە قفەچى شاگىردە تاپىشىرىب بايىرا چىخدى.

داش اكل، حاجى صمدىن ائوينە چاتاركن ختم مجلسى قورتولوب تكجە نئچە نفر قرآن اوخويانلا جزوہ داغيدان پول حسابى گئدىردىلر. بىرنئچە آن حووضون باشىندا معطل اولدوقدان سونرا، اونو بىر بويوك ائاقا كئچىرتدىلركى اونون شبكەلى اينجە الوان پنجرەلرى ائشىگە سارى اچىلدى.

خانيم گلدى پرده دالينا و معمولى سلام كئف احوال دان سونرا، داش آكل تئشك اوستونده اىلشدى و دئدى: «باشىنىز ساغ اولسون، آلاھ اوشاقلاريزىن جانينا دگمەسىن!»
خانيم دولوخساندى و توتولموش بىر سس لەدئدى:

- او گئجە كى حاجى نىن حالى كورلاندى، گئدىب امام جمعه نى باشى اوستونه گتيرەركن حاجى بوتون آقارلارين حضوروندا، سىزى اؤزونه وصى تعيين ائتدى. حتماً دە كى سىز حاجى نى قاباقدان تانى يىردىز؟!»

- «بىز بئش ايل قاباق، كازرون سفرينده تانىش اولموشدوق.»

- «رحمتلى حاجى هميشە دئىەردى دونياد بىر كىشى اولورسادا او دا فلانى دىر!»

- «خانيم، من اؤز آزادلىق و اؤزگورلويوم لە داها آرتىق دىلخوشام، امما ايندى كى بىر اولونون حق حسابى بوينوما دوشوب، آندا اولسون گونشىن پارلايان قىلىنجىنا، اگر اؤلمەسم قالسام بعضى لرینه گؤستەرەرم كى بىر كىشى نئجە اولماليدىر.»

گىرىب دؤوره برە باخدى. داش آكل سارى گئدەرکن اوناسلام وئرىب دئدى: «حاجى صمد مرحوم اولدى!»

داش آكل باشىنى قالدىرىب دئدى: « آلاھ باغىشلاسىن!»

- سىز مگر اونون ائتدگى وصيت دن خبرسىز سىز!؟

- من كى اؤلو مالى يئىەن دئلىيم. يئرى گئت اؤلو چؤرەگى گودەنلرە خبروئرا!

- آخى اوسىزى اؤزونه وكىل وصى ائدىب ... بوسوزدن داش آكل ائله بىل ياتمىشىدى

ايبىلدى. يئنى دن اونو باشدان آياغا ايزلەدى. آلىنى آلىنا چكەرکن كئچە بؤركى دالىيا گئدىب

آلىنىن ايكى رنگ دە اولدوغو بوسبوترن گؤزە دگدى. نىيە كى آلىنىن ائشىك دە قالان

حىصەسى گونون اىستى سىندن يانىب قارالسادا، بؤركون آلتىندا گىزلەنن حىصەسى آغ آباغى

گورونوردى. سونرا باشىنى تاولايىب خاتم دستەلى اينجە نقشەلرە بزەنن چوبوقونى چىخارىب چوخ

اهمال لىق لا اونون ايچىنە توتون توكدى. بارماقى ايله توتون لرى نظمە سالىب چوبوقى

ايشدىراركن دئدى: « آلاھ حاجى نى باغىشلاسىن، اولان اولوب كئچن كئچىب امما

هئچ خوش ايش گورمەيىب. بىزى يامان دغمسەيە سالدى. نىئلەمك دا، كئچەنە گذشت

دئىەرلر، سن گئت من دالان گلدىم»

اوگنلن ادام حاجى صمدىن قوللوقچوسى ايدى كى آرالى ويئىين آددىم لارلا اوزاقلاندى. داش آكلين

آلىنى قات با قات قىرىشلاندى و اونون چكدىگى چوبوقون توستوسو سانكى قارا بولودكىمى

قفە خانانى بورويركن دالغانان سس و گولوش لرى اؤز قانادلارى آلتىنا ائلمىشىدى.

«دومیل قفه خاناسیندا»، کاکا رستم اونا خطنشان چکمیشدی، آما حریفی یاخشی تایندیقی ایچون بیلیردی کی امامقلی ایله ال بیر اولوب اونو میزقاردان سالماق ایسته ییرلر. اونا گۆره ایسه، بوسۆزلره چوخ باش قوشماییب یولونو توتوب گئتدی. یولدا بوتون فیکری- ذیکری مرجان ایدی. اونو اونودماقا نهدر چالیشیرسادا اوقدر آرتیق اونون سیماسی گۆزلی اؤنوده جانلانیردی. داش آکل اوتوزبئش یاشیندا و بوی- بوخونلو بیرایگید اولورسادا سیمان کاسیب ایدی. کیمسه بیرینجی دفعه اونو گۆرسه ایدی، قیافه سیندن هو بوخاردی. آما هر کس بیر کره اونلا اوتوروب دوروردی و یا اونون حیاتیندا اوز وئرن حکایه لری ائشیدیردی داها اوندان ال چکن میردی. اونا وورغون اولوردی. آما بونودا دئمک کی اگر اونون چهره سینده یئرسالان قمه ایزلرینی اونودسایدیق، داش آکلین چوخدا نجیب و اوره گه یاتیم بیر سیماسی وارایدی. قهوه رنگلی گۆزلی، قارا توکلو قاشلاری، آچیق آلی و گئش اوزی، اینجه بورنی و قاپ قارا بوغ ساققالی وارایدی. آما بیرنچه یارا یئری اونون ایشینی کورلامیشدی، اوزونده و آنیندا قمه قداره یاراسی ایدی کی واختیندا پیس بیتیشیب آتی نین یاریقی گۆزه ویریردی و لاپ پیسی ده بیر قمه یئری ایدی کی سول گۆزونون یانیندان توخونوب دری سینی آشاغی چکیشدیرمیشدی. اونون آتاسی «فارس» ین لاپ بؤیوک ارباب لاریندان ایدی. دده سی نین بیر دانه سی ایدی و بوتون وار- یوخو اؤلندن سونرا اونا یئتیرمیشدی. آما داش آکل چوخ ال آچیق و مال قدری بیلمز ایدی. دنیا مالینا چوخ باش قوشان دئییلیدی. حیاتین معناسینی آنجاق ایگید لیک ده، آزادلیق دا، ال دن یاپیشماقدا و سخاوت ده بیلردی. دونیادا هئچ بیر زادا باغلی لیقی یوخ ایدی

اوزونوچئویریب دؤنمک ایسته ینده بیردن بیره باشقابیر پرده نین دالیندا، سیماسی پورتولموش قاراگۆزلو بیر قیز گۆردی.

گۆزلی نین ساتاشماسی بیر آن چکمه دی، آما اوقیز اوتارکن پرده نی سالدی و دالی گئتدی. دوغرودان می او قیز گۆزه ل ایدی؟ شاید، آما هر نه سه اوتون توتارلی گۆزلی اؤز ایشینی گۆردی و داش آکلین حالینی یامان پوزوشدوردی. باشینی آشاغی سالیب قیپ قیرمیزی اولدی.

بوقیز، حاجی صمدین قیزی مرجان ایدی کی بو دورومدان آرتیق باش آچماق ایچون گلمیشدی ائلین تانینمیش ایگیدینی و اؤز وکیل وصی لرینی تانیسین. داش آکل سونکی گوندن، باشلادی حاجی نین ایشلرین یئر به یئر ائتمه یه. بیر خبره سیمسار، ایکی معتمد آدام و بیر نفر میرزا ایله، حاجی نین و اریوخوندان باش چیخارارکن اونلاری یازدیریب ثبت ائتدی. هر نه دن کی چوخ و آرتیق وارایدی، بیر آبارا ییغارکن قاپیسینی قاپاییب مۆهورله دی. هر نه ساتیلمالی ایدی ساتدی. بوتون ملک- املاک قباله لرینی اوخوتدوردی. کیمسه ده پولی وارایدی ییغدی و اونون بورجلارینی اؤده دی. بو ایشلرین ها می سی ایکی گئجه- گوندوزده یئربه یئر اولدی.

او چونجو گئجه داش آکل، چوخ یورقون و پوزقون حالدا «سید حاج غریب» چارسی سیندان ائوینه ساری گئدیردی. یولدا دمیرچی امامقلی اونا راست گلرکن دئدی: «ایندی ایکی گئجه دیر کاکا رستم سیزی گۆزه ل ییر. دونن دئییردی یاخشی بیزی اگیب آرادان چیخدی. سۆزونو یئمک له توپوردوگونو یالادی!»

داش آکل بوغ لارینی ائشه رکن دئدی: «عشق اولسون دلی، چوخ دا اؤزونو یئمه!» داش آکلین یاخشی یادیندا ایدی کی اوچ گون بوندان اول

تحریک‌لری ایله، داها آرتیق اوزله نیب داش آکلا میدان اوخووردولار. داش آکلین صحبتی دیلر ازبری ایدی. پاچنار قفه خاناسیندا داش آکلا چوخ دولاشیب اونون دالیجا بعضی سؤزلر دئییلیردی: «داش آکلی دئییرسن می؟ آغزیندا هلله سود قوخوسو گلیر. او هلله کیم اولاککی توپوردوگونو یالامایا. کیشی لیکی لوطولوقو هرزادی داندی. حاجی نین ائوینه آک آپاریب قریبل گتیریر. ائله کی بللی دیر بو ایش ده بیر یاغدا وار. داها «سردزک» محله سینه کی یئتیریر آل قولونو ییغیشدیریب یئیین کئچیر.»

کاکا رستم کی اونون نفرت و کینه سینی اوره گینده داش ییردی دیلی نین توتولماسینا باخما یاراق، هاردا گلدی دئییردی: «بیری اؤلمه سه بیری دیر یلمه ز! طرفین بالا-بالا قیدییغی دا گلیر. حاجی صمدین قیزی نی ایسته ییر! پیس اوزونی خلق دن گیزلتندی. هامی یا او یون گلدی. موفته یئر اؤزونی لوطولوغا ووروب حاجی نین وکیلی اولدی و اونون وار- یوخونا صاحب دوردی. آلا له آداما شانس دا وئرسه یاخشی دیر.»

داها داش آکلا کیسمه نین اینامی قالما ییب اونو سایمیر دیلار. هاراککی گئدیردی جماعت بیر-بیری نین قولاغینا پیچیلداییب اونو آله سالیر دیلار. داش آکل اوسؤزلرین نه اولدوغونی آنلارکن، هئچ اؤزونه آلمیردی. نییه کی مرجانین عشقی اونو ائله سارسیتیمیشدی کی داها اوندان باشقا بیر زادا فیکیرلشن میردی.

گئجه لری پوزقون فیکر لرله، چاخیر ایچیب اؤزونی مشغول ائتمک ایچون بیر طوطی آلمیشدی. قفسین اؤنونده دایانیب طوطی ایله دردله شیردی. داش آکل اگر مرجانا ائلچی دورسایدی، حتماً کی آناسی قیزی گؤزلری اوستونه قویوب مرجانی اونا

و واریوخونی یا یوخسول لارا و بوینوبوکولره باغیشلا یاردی و یادا چاخیرا- ایچکی یه وئریب سرخوش لوقلا یول آیریملا ریندا نعره چکردی. یادا بزم مجلس لرینده، اونون شیره سینه ییغیشان دوستلارلا خرچله ییب صرف ائده ردی.

اونون یاخشی پیس لیگی ائله بونلار ایدی. آما بیرزادکی اونون حیاتیندا اینانیماز ایدی و چوخ عجیب نظره گلیردی او ایدی کی ایندی یه قدر عشق عالمی اونو گلیب تاپمامیشدی. نئچه یول داککی یار- یولداشلار اونو قوروب و محرمانه مجلس لر جورله میشدیلر، او چکینیب اوزاق گزمیشدی. آما او گوندن کی حاجی صمدین وکیل وصی سی اولوب و مرجانی گؤرموشدی، حیاتی بوسبوتون دگیشیلیمیشدی. بیر یاندان اؤزونی اونلارین حیاتیندا مسؤول گؤروب وجدان عذابی چکیردی بیر یاندان دا مرجانا وورولوب اوره کدن اونو سؤیردی.

آنجا ق هئچ بیرزاد اونون بوینونا بیچیلیمیش بو آغیریوک کیمی اونو یوروب سارسیتیمیردی. بیر آدم کی اؤز مالینی داشا ووروب باشا چیخمیشدی، ایندی سحر تئزدن کی دوروردی باشلا ییردی چالیشماغا تا حاجی نین مالینی آرتیرسین. اونون آراد- اوشاقینی بالاجا ائوه کؤچورتدو و اونلارین یئکه اعیانی حیطرلینی اجاره یه وئریب اوشاقلارینا ائوده معلم توتوب اونون مال- دولتی نی ایشه سالیب صبح دن آخشاما قدر قاچا قوشلوقدا و حاجی نین ملک املاکینا باش چکمکده ایدی.

ائله او واخت دان بری، داش آکل داها گئجه لری چارسینی قوروق ائتمک دن چکینمیشدی. یار- یولداشلار چوخ قاریشما ییردی و اوقبا قکی حوصله سینی آل دن وئرمیشدی. آما شهرین بوتون لات- لوتلری کی اونو گؤره جک گؤزلری یوخ ایدی بعضی اؤلومالی گودن نفوذلی آداملارین

اونون دۆوره سینه توخویان توردان و آن خیردالیق دان قولاغینا اوخونان سۆزلردن، اؤزونو قورتاریردی و آزادلیق لا مرجانی با غرینا باسیب اونون اوره ک چیرپینتی سینی ائشیده رکن اونون یوموشاق بدنی و یاندیریجی دوداق لارینی حس ائده رکن یاناق لارینی اؤپوردی. آما یوخودان کی دیکسه نیردی، اؤزونو یامانلایب حیاتی نی قارقیش لیردی و دلی سایاق، چیلغین لیق لا اؤز اتاقی نین دۆوره سینه فیرلانیب اؤز- اؤزونه دانیشیردی و گونون قالان حصه سینی ده، بوسئودانی اونوتماق ایچون، حاجی نین ایشلری اساسیندا یورولماق بیلمه دن چالیشیردی.

یئددی ایل بوسایاق کئچدی. داش آکل حاجی نین عائله سینه خاطر آلیندن گلنی اسیرگه مه دی. اگر حاجی نین اوشاقلاریندان بیر کی کئف سیزله بیردی، اوره گی یانان بیر آتا کیمی گئجه- گوندوزی اونلارین باشلاری اوسته اولوردی. آما اونون مرجانا اولان علاقه و محبتی باشقا بیر زادایدی. شاید ده ائله مرجانین عشقی ایدی که اونو بوسایاق دؤزوملی و باش آشاغی ائتمیشدی. بو مدت ده حاجی صمدین بوتون اولادلاری بؤیویوب اؤز کؤکلرینی سودان چیخارتمیشدی لار.

آما اوکی گرک اولماییدی، اولدی و گؤزله نیلمز بیر حادثه اوز وئردی! مرجانان ار تاپیلدی. اودا بیر ار کی هم داش آکل دان قوجا همده قیافه دن اوندان آشاغی ایدی. داش آکل بو واقعه نی هئچ اؤزونه آلمادی، بلکه عکسینه اولاراق، باشلادی اونون جهیزین جورله مه یه کبین کسیمه سینه مفصل بیر جشن تدارک قیلدی. حاجی نین اهل عیالینی یئنی دن اسگی ائولرینه کؤچورتدو شبکه لی الوان پنجره سی اولان اتاقی، کیشی قوناق لارینی یولاسالماق ایچون تعیین ائله دی.

وئره دی. آما بیر طرف دنده ائو- اوشاقا باغلی لیقی چوخ سئومیردی. آزاد اولماق ایسته بیردی، نئجه کی اوجوره بارا گلمیشدی. همی ده بیر طرف دن اؤز یانیندا دوشونوردی کی اگر اونا تاپیشیریلان قیزا، ائلچی دورسایدی دوزیئییب دوزدان سیندیرمیشدی و کیشی لیک دن اوزاق ایدی. هرزاد دان بئر، هر گئجه کی آینادا اوزونه باخیردی، قمه قداره یاراسیندان پیس بیتیشمیش یئرلری و گؤزونون کناریندان آشاغی یا بوزوشموش درینی گؤره رکن چوخ توتقون یارالی بیر سسله اوجا- اوجا سؤیله بیردی:

- «شاید منی سئومه یه! بلکه گؤزل و گنج بیر ار آختارماق ایسته بیر... یوخ، کیشی لیک دن اوزاق دیر. اونون اون دؤردیاشی وار منیم آزقالا قیرخ یاشیم... آما نیئله ییم کی بو عشق اؤلدورور منی... مرجان ... منی سن اؤلدوردون ... کیمه دئییم مرجان؟ سنین عشقین منی اؤلدوردو!»

گوزیاشی گوزلرینده حلقه له نیب قدح- قدح ایچگی ایچیردی. او واختان کی باشی نین آغریسی لا، اوتورا- اوتورا یوخویا گئدیردی. آما گئجه نین یاریسی اؤتموش، او واخت کی شیراز شهری آیری بوروخ کوچه لرین، اوره ک آچان باغلاری نان و قیرمیزی شراب لارینان یوخویا گئدیردی، او واخت کی ساییشان اولدوزلار قارانلیق گئجه لرده بیر- بیر لرینه سیرلی- سیرلی گؤز آتیردی لار، او واخت کی مرجان قیرمیزی یاناق لاری ایله یاتاقیندا اهمالجا نفس چکیردی و گونون خاطره سی ایله یاشاییردی، دوز او واخت ایدی کی حقیقی داش آکل، اؤز طبیعی ایستک لری ایله قووشوب بوتون دویغو و هوس لری ایله اوتانماق و چکینمک بیلمه دن اجتماعی قورلوشون

گئیدیردی چاخیر چکن یهودی ماللا اسحاقین ائوینی توشلادی. دایانمادان نم چکمیش کرپیچ پلهلردن کئچیب کؤهنه و هیس باسمیش بیر حیطه گیردی کی او آل بو آل ده آری یوواسی تکبالاجا کیفیر اتاقلار و دلیک- دلیک پنجره لر وارایدی و حووضون سویو قورباغاماغیندان دولو ایدی. تورشامیش اییی و اسگی کؤهولرین کیرسوو قوخوسو هاوایا یایلمیشدی. آریق لیقیندان اؤلن ماللا اسحاق چیرکلی ترلیک و کوساساقالی ایله طاماحکار گؤزلرینی داش آکلا دیکیب یالانچی بیر گولوش له ایره لی گلدی.

داش آکل چوخ پوزقون لوقلا دئدی: «سن اول او قوشابوغلارینین جانینا، بیر قاپ لاپ او دوزگون لریندن وئرکی آغزیمیزین دادی تزه لن سین!»

ماللا اسحاق باش اوسته دئییب پیله کاندان آشاغی یئندی و بیر نئچه آن سونرا بیر قاب چاخیرایله یوخاری گلدی. داش آکل قابی اونون آلیندن آلیب و باندرولونو آچماق ایچون، دیوارین قیراغینا ویریب باشی قوپوپ آتیلدی. باشلادی ایچمه گه و گؤزلری یاشاردی. اؤسگورمه سی نین قاباغینی آلیب آلی نین دالی ایله آغزینی سیلیدی. ماللا اسحاقین اوغلوکی سارالمیش و پینتی بیر اوشاق ایدی، شیشیک قارنی و آچیق قالمیش آغزی ایله و بورنوندان آخان سویوایله، مات- مات دایانیب داش آکلا باخیردی. داش آکل بارماقینی حیطین، تاخچاسینا قویولموش آچیق دوزدانا باسیب آغزینا ووردی.

ماللا اسحاق یاخینا گلیب داش آکلین چیگنینه آل وورماقلا دیل اوچو دئدی: «لوطویا مزه، تورپاق دیر!»

سونرا آل آتدی اونون گئیدیگی پالتارین پارچاسینا و دئدی: «بوندیرکی گئییب سن؟ بو آرخالیق

شهرین بوتون بؤیوک باشلاری، تاجیرلری و ساییلانلاری، بو دوگونه چاغیریلیمیشدی. یار.

ناهاردان سونرا ساعات بئشده، بوتون قوناقلار باهالی خالچالارلا دؤشن میش اتاقین دؤوره سینده آگله شمیش دیلر و شیرنی له میوه خونچالاری تاباق- تاباق دوزولوب هامی یئمک ده ایدیلرکی داش آکل، بوسبوتون دگیشیلیمیش، قدیم کی قیلیقی لا، یوخاری یا وئرلیب دارانمیش ساچلا، یول- یول آرخالیق، شال، قمه قداره، آباهه ده تیکیلیمیش ملیکی باشماق ویئنی بیر کئچه پاپاقلا ایچری گیردی. اوچ نفر ده دفتر- دستک آلد، اونون دالیجا یئتیردی. بوتون قوناقلار اونون بوسایاق دا دگیشیلمه سینه مات قالدیلار. داش آکل یئکه- یئکه آددیم لارلا امام جمعه یه ساری گئدره کن، دایاندی و دئدی: «آلاه رحمتینه قوووشموش حاجی وصیت ائتدی و ئیددی ایل تامام بیزی هچله سالدی. لاپ بالاجا اوغلوکی اوزمان بئش یاشیندا ایدی، ایندی اون ایکی یاشیندا دیر. بودا حاجی نین وار- یوخونون حساب کتابی و اشاره ائتدی دالیجا گلن او اوچ نفره. بوراجاندا هر نمله خرج له نیب حتی بو قوناقلقیندا خرجین اؤز جیبیمدن چکمیشم. ایندی داها بیز اؤزوموزه اونلاردا اؤزلرینه!»

سؤزوکوی بورا چاتدی، اوره گی ائله دولوخساندی کی سانکی بوغازی نین یولو توتولوب دانیشانمادی. سونرا سؤزلرینه بیرزاد آرتیرمادان و یا بیر جواب گؤزله مه دن، باشینی آشاغی سالیب یاشلی گؤزلر ایله قاپی دان دیشاری چیخدی کوچه ده راحت لیک جا بیر نفس چکدی. آغیر بیر یوکو چیگین لریندن قوپاریب آتماق ایله، یر قورتولوش دوغوسو وارلیقنا جالاندی. آما اوره گی سینیق و یارالی ایدی. آغیرلیق لاتیلان قدم لرینی خیالسزلیق لا گؤتوردی. ائله بوجورکی

البت کی صون چاره اونا بیر دمیر زنجیردی تدبیر
 بوشعری چوخ دردلی، غصه‌لی و اومودسوز بیر
 حالدا اوخودی، آما ندنسه حوصله‌سی قاچان
 کیمی اولدی و یا فیکری باشقاییر یئره جومدی
 کی داها دینمه‌دی و سوسدی. هاوا قارانلیق
 لاشمیشدی کی داش آکل «سردزک»
 محله‌سی‌نین باشینا یئتیردی. بورا اومیدانچاییدی
 کی قاباقلاردا، او واخت لار کی کئی چاغ و
 داماقی سازایدی، اورانی قوروق ائله ییب
 کیمسه‌نین ایره‌لی گلمه‌یه جرأتی اولمازدی.
 اختیارسیز اولراق گئتدی داش سکی‌نین
 اوزه‌رینده بیر ائوین قاباغیندا اوتوردی و چوبوغونی
 چیخاریب اولدادی. اهمالجا چکمه‌یه باشلادی.
 نظرینه گلیردی کی قاباقلارا گۆره بورادا
 کورلانیب‌دی. جماعت ده گۆزلینه بیر تهر
 گلیردی نجه‌کی اؤزوده او واخت لارا گۆره چوخ
 دگیشیلیب. سینخ میشدی. گۆزلی قارالیب
 باشی آغریدان چاتلاپیردی. بیردن بیر قارانلیق
 بیر کۆلگه‌کی اوزاق دان یولادوشوب اونا‌ساری
 گلیردی یاخینلاشارکن دئدی: «لولولوطی،
 لوطی‌نی گئجه تانیپارلار» داش آکل کاکا رستمی
 تانیدی. آیاغا قالخدی و آلینی بؤیرونه ووردی. یئره
 توپوردی و دئدی: «بوش- بوش دانیشماقی بوراخ!
 چوخ دا یئین گئتمه! ائله بیل اؤزونی چوخ لوطی
 بیلیرسن! آما سن اؤله سن هله آدامینی
 تانیما ییب سان!»

کاکارستم مسخره- مسخره گولرکن ایره‌لی گلدی
 و دئدی: «چوچوخدان دیر بو طرف‌لرده
 تاپیلیرسان!... بو بو بو گئجه که حاجی‌نین
 ائوینده توی- دوگون ایدی سه سه سنی ائله بیل
 او را یول وئرمه ییب...»

داش آکل اونون سؤزونی آغزیندا قویدی: «آلاه
 سنی ائله یاخشی تانی ییب کی دیلی‌نین

ایندی داها مود دان دوشوب. هر واخت ساتسان
 من آلام:»

داش آکل محزون بیر گولوش له آل آتدی جیبینه
 و بیر پول چیخاریب اونون اووجونا باسماق لا ائودن
 ائشیگه چیخدی. گون باتان چاغی ایدی. جانی
 ایستی و فیکری قاریشیق ایدی. آخشام باشی
 یاغمیش یاغموردان، کوچه‌لر ایسلانمیشدی و
 ناریش گوللری نین قوخوسو ایله سوواق اییی بیر-
 بیرینه بولاشیب، هاوایا دولاشمیشدی.

مرجانین سیماسی، آغ یانقلاری، قارا گۆزلی،
 اوزون کپیریک‌لری و آلینا تۆکولموش ساچلاری
 سانکی چن ایچره اتمیش سئحیرلی بیر رویا
 کیمی، داش آکلین گۆزلی اؤنوندن کئچیردی.
 کئچمیش خاطرلر و آسگی یادیگارلار
 خاطیرلانیردی. دوستلار ایله باباکوهی ده و
 سعدی‌نین مزاری اطرافیندا گزدیگی گونلری
 پاداسالارکن گاه دولوخسانیب گاهدا گولوردی. آما
 ندنسه بیر زاد اونوداها آرتیق شاشیدیردی و او دا
 بو کی اوز ائویندن قورخوردی. بو وضعیت ده دؤزمک
 داها ممکن دئییلدی. سانکی اوره‌گینی، کؤکن
 قوپاریلمیش گۆروردی. آرتیق، اودوروم دان آرا
 آچمالی ایدی. دوشوندی کی بیر داها دا بو گئجه
 سرخوش لانیب طوطی ایله دردلش مه لیدی!
 یاشاییش، باشدان باشا بیله سینه بوش، معناسیز و
 کیچیک گۆرسه‌نیردی. یادینا بیر شعر دوشوب و
 چوخ حوصله‌سیزلیک له زمزمه ائتدی.

نیسگیلین چکسه ده یارب بو کؤنول دوستاقین
 آگلنجه‌لرین
 بیل نوغول تک گۆرونر هر گئجه او زنجیرلرین
 دانه‌لری

باشقا بیر تصنیفی ده یادا سالیب باشلادی
 اوخوماقا:

آی اؤزون عاقیل بیلن لردلی دیوانه‌یه تدبیر ندیر

صباح سحرکی داش آکلین یارالانما خبری، حاجی صمدین ائوینه یئتیردی، حاجی نین بؤوک اوغلو ولی خان، داش آکلی گۆرمگه گئتدی. باشی نین اوستونه چاندیقدا گۆردی کی یاتاقا دوشورکن رنگی آتیب قیرمیزی بیر کف آغزیندان آخارکن چوخ چتین لیک له نفس چکیر. داش آکل اؤلوم حالیندا اونو تانی ییب تیتره ک و توتقون سسله دئدی: «دونیا دا ... تکجه بو طوطی ... واریم ایدیر ... طوطینین جانی ... سنین جانین ... اونو تاپشیرین ...» آرتیق دانیشانمادی، سوسدی. ولی خان ایپک دسمالینی چیخاریب گۆزلی نین یاشینی سیلیدی. داش آکل خالدان گئتدی و بیر ساعات سونرا اۆلدی. بوتون شیراز اهلی اونا آغلادیلار.

ولی خان طوطی نین قفسینی گۆتوروب ائوه آپاردی. ائله اوگونون آخشامی ایدی. مرجان قفسین اؤنونده دایانیب، طوطی نین الوان لیقینا، دیمدیگی نین اگری لیگینه و اونون گیرده حالت سیز گۆزلی نینه مات- مات باخیردی. بیردن بیره طوطی، لوطی سایاق، پوزقون و اوره ک یاندیریجی بیر لحن ایله دئدی:

«مرجان ... مرجان ... منی سن اۆلدوردون ... کیمه دئییم ... مرجان ... سنین عشقین ... سنین عشقین منی اۆلدوردی.»

مرجانین گۆزلی نیندین یاش شیریم- شیریم آخماقا باشلادی.

ترجمه تاریخی ۲۹/۱۰/۷۲ - خوی

یاریسینی آلیب، دیلی نین قالانیندا بوگون من کسه جه گم». آل آتدی قمه نی چیخارتدی. کاکا رستم ده ها بئله. داش آکل قمه نین اوجونو یئره تاخیب آل قولتوق دوروب دئدی! «ایندی بیر لوطی ایسته ره م کی بو قمه نی یئردن چیخارتسین.»

کاکا رستم وار گوجو ایله بیردن بیره اونا یوگوردی آما داش آکل ائله اونون بیله گیندن گوپسه دی کی قمه آلیندن چیخیب آتیلدی. اونلارین سسیندن یولدان کئچن دایانیب تاماشایا دوردولار. آما کیسمه نین ایره لی گلمه گه و اونلاری آرالاماقا جرأتی یوخ ایدی. داش آکل گولومسه ییب دئدی: «گئت، گئت گۆتور، آما گۆزله کی بو دفعه برک - برک یاپیشیب ساخلایسان، چون بو گئجه قالیب قولان حسابلاری چوومه لی بیک.»

کاکا رستم دویونله نمیش یومور اقلارلا قاباغا گلیب دوشدو لر بیر- بیرلری نین جانینا. یاریم ساعاتا جان یئرده سوپورتله شیب تر باش گۆزلی نیندن آخیردی. آما کیمسه ظفر چالانمیردی. بو کشمکش ده ، داش آکلین باشی چوخ یامان حالدا یئره دگدی. لاپ بئله آزالدی اؤزوندن گنده. کاکا رستم، اونو اوره ک دن آزیب اۆلدورمک ایسته رسه ده داها جانندان دوشموشدی. آما بیر آندا گۆزو داش آکلین قمه سینه دیکیلیب بوتون وار گوجو ایله اونو یئردن چیخاریب آله کئچیرتدی و داش آکلین بؤیرونه باسدی. ائله گوج ایله بو ایشی گۆردی که هر ایکسی یئره سریلدیلر.

تاماشاچی لار قاباغا قاچیب داش آکلی چوخ چتینلیکله یئردن قاغزادیلار. قان داملالاری بؤیروندن آخیب بئری ناخیشلیردی. آلینی یاراسینا باسدی. نئچه آددیم گۆتوردی و دیواراساری چکیلیدی آما بتردن یئره یخیلیدی. سونرا اونو گۆتوروب آل اوسته ائوینه آپاردیلار.

- «حاجی سلام، حاجی کئیفین نئجه دیر، یوخسان هئج. تاپماق اولمور...»

حاجی نین قولاغی بوسؤزلردن دولوایدی. آما اونلارین «حاجی - حاجی» دئمک لری اونا مخصوص بیر کئف وئریردی. بونا گؤره ده اؤزونه شیشیردی و بؤیوک لوک ساتا- ساتا معنالی بیر گولوشله سلاملا را جواب وئریردی. حاجی لیق اونا بیر لقب کیمی ایدی نییه کی مکه یه گئتمه مه گینی اؤزو یاخشی بیلیردی. تکجه اوشاقلیق دا، آتاسی اؤلندن سونرا، آناسی دده سی نین ائتدیگی وصیته گؤره، اونلارین بوتون وار- یوخلارینی ساتیب سوور و هامی پوللاری قیزیلا تبدیل ائده رکن یئرلی- کؤکلی کربلایا کؤچورلر. بیر- ایکی ایل دن سونرا پوللاردا قورتولور و آللری بوشا چیخارکن دوشورلر یولچولوقا. بو آرادا ایسه تکجه حاجی ائله یه بیلیرکی بیر تهر جان قورتارا و اؤزونو همداندا عمی سینه یئتیره. اونون شانسین دان دا عمی سی اؤلور و چون آیری واریشی یوخ ایدی بوتون مال - دؤولتی اونا یئتیریر. عمی سی نین بازار دا حاجی آدیله مشهور اولدوغو ایچون، حاجی لقبی ده توکان لا بیر لیکده بیله سینه میراث قالیر. اونون بوشهر ده کیمسه سی یوخ ایدی. نئچه یول دا آنا باجیسینی آختارماق ایسته میشدی کی اونلاردان هئج بیر خبر توتانمامیشدی. ایکی ایل اولاردی کی حاجی ائولن میشدی. آما آرواددان ساری اؤزونو خوشبخت حس ائتمیردی. نئچه واخت ایدی کی آر- آرواد آراسیندا همیشه دعوا ایدی. حاجی هرزادا دؤزه بیلیردی آما اونون آجی- آجی دانشیقلا رینا و ووردوغو دیل یارالارینا دؤزه نمیردی. آنجاق آروایندان آجیق آچماق ایچون، عادت اوزره اونو هی دؤیوردی. گاهداندا بو ایشیندن پشمان اولوردی. آما هر حالدا چوخ چکمیردی کی بیر- بیرلری نین

صادق هدایت
ترجمه : علیرضا ذیحق

حاجی مراد

حاجی مراد چوخ قیوراق حالدا، توکانین سکی سیندن یئره یئندی. توزونو آلماق ایچون عبا- قباسینی سیلکه له ییب گوموش قئینجینی بئلینده برکیتدی. آلینی خینالی ساققالینا چکدی و حسن آدلی توکان شاگردینی چاغیردی. بیرلیکده توکانی باغلادیلار. سونرا گئن- بول جیبیندن بیر دؤرد قیرانلیق چیخاریب حسنه وئردی. اودا ممنونیتله آلیب فیسقا چالا- چالا گئت- گل ده اولان جماعتین ایچینده ایتدی. حاجی مراددا ساری عباسینی کی قولتوغونا ویرمیشدی ویرمیشدی چین نینه سالدی و دؤرد بیرینا باخاراق ساللانا- ساللانا یولا دوشدو. هر آددیم آتدیقدا اونون تازا آیاق قابی لاری قیژها قیژ سس وئریردی. یول اوستونده کی توکانچی لاردان چوخودا اونو سلاملا ییب کئف- احوال ائدیردی.لر:

رسوا اولوبلار؟! گناه منده ایدی کی
مشهدی حسین صراف کیمی ائلچی نی
اؤتوروب گلدیم سنه.»

نئچه یول دیل- دوداغینی دیشله دی و
خاطیریندن کئچدی کی اگر آروادینی ایندی
گۆرسه ایدی یقین کی اونون قارنین سؤکه ردی.

بو آنلاردا یئتیرمیشدی «بین النهرین» خیابانینا و
ندنسه چای قیراغیندا بوی اتمیش
سؤیودا آغاجلارینا باخارکن فکرینه گلدی یاخشی
دی که ائله ساز- یاراقی جورله ییب یار- یولداشلار
لابیرلیکده صباح جمعہنی «مراد بی» دره سینه
چالدرماغا گنده لر. بو ایشین یاخشی لیقی اوردا
ایدی کی ائوده قالما قلاهم اؤزونه و هم آروادینا
بدکئچمزدی. ائولری نین یاخین لیقیندا اولان
کوچه یه- یئتیریب یئتیرمه میش، بیردن بیره اونا
ائله گلدی کی ائله بیل آروادی اونون یانیندان
کئچیب گئندی و اونو سایمادی. هم یئریشیندن و
هم چادیراسی نین آغ اته ییندن اونو تانیماغا
شبهه سی قالمادی. اونون اؤز آروادی اولدوغونا
ایناندی. آما حاجی دان اجازه سیز گونون بو
واختی نه ایچون ائشیگه چیخماسی بللی دئیل
دی. توکاناساری دا گلمه میشدی کی دئییک
ایشی وارییدی. پس هارا گئتمیشیدی؟

حاجی آددیلمارینی یئیین لتدی. گۆردوکی سهو
ائتمیر اؤز آروادی دیر. آما اونون ائوه ساری
گئتمه مگی حاجی نی لاپ تعجب لن دیردی.
حیرص لندی. قاباغینی آلانمادی و اختیارسیز
سس لندی: - «شهربانو»

او آرواد دالی یا دؤنوب باخارکن سانکی قورخودان
دیکسه نیب یئیین لشدی. حاجی داها اؤزونو
ایتیردی. حیرصی- حیرصین کسیردی. پیچاق
وورسایدین قانی چیخمازدی. آروادی اجازه سیز
ائشیگه چیخیب هئچ، اونو آدام یئرینه قویماییب

اوزونو اویوپ باریشیردیلار. بیرزادکی حاجینی
چوخ اینجیدیردی، او ایدی که هله اوشاقی
اولمامیشدی. نئچه یولدا دوست- تانیشلار اونو
باشقابیر آرواد آلماق ایچون نصیحت ائتمیشدیلر.
آما حاجی او بونون سؤزونه آلدانان دئیلدی.
بیلیردی کی آیری بیر آرواد آماقلا اونون بدبخت
چی لیگی نین داها چوخ آرتماسی بیرگه دیر. بونا
گۆره ایسه، بئله نکی سؤزلری بوقولاقدان آلیب او
قولاقدان وئره ردی. بونلار هله بیر طرفده، آروادی
هله گنج و گۆزهل ایدی. نئچه ایل ایدی بیر تهر
بیر- بیرلرینه عادت ائتمیشدیلر و پیس- یاخشی
بیر یئرده کئچینیردیلر. حاجی اؤزوده هله جوان
ایدی و آلاهیین ایسته یی اولسایدی سونرالار
اوشاقی اولایدی. بونا گۆره ده حاجی، آروادینی
بوشاماق ایسته میردی. آما بو عادتده اونون
باشیندان چیخمیردی. آروادینی دؤیوردی و آرواد
دا شیطان آتیندان یئنمیردی. آغزینا گلنی
دئییردی. مخصوصاً کی دونن گئجه دن آرالاری
برک دیمیشیدی. حاجی قووورلی قارپیز
توخوملارینی آغزینا آتا- آتا و اونلاری
چیرتلا یارکن قابیق لارینی یئره تۆکه- تۆکه، بازار
آغزیندان ائشیگه چیخدی. او یازین ئینی
هاواسینی کۆکسونه آلاق یادینا دوشدو ائوه
یئتیرمک همین، یئنه دئیشمه ک باشلاناجاق.
بیرین بو دئیجه ک ایکیسینی او و آخیری دا
دیلخور لوغا چکه جک. سونرا دا کوسولو حالدا
شامی یئییب بیر- بیرلرینه آغیز بوزه- بوزه
یاتاجاق لار. جمعہ آخشامی ایدی. بوفیکیرلر
خاطیریندن کئچیردی و گنده- گنده او آل بو آله
باخارکن آروادینی سؤزلری یادینا دوشوردی:

- «گئت ایتیل یالانچی نین بیر یالانچی!
سن یانی حاجی سان! سن نئجه
حاجی سان کی آنا- باجین دیله نه- دیله نه

جماعت شاهید اولون... شاهید اولون کی من بونو
 بوشویاجام. نئچه واخت ایدی که ائله بیله سینه
 شبهه لی ایدیم. دیلیمی قارنیم قویوب دینمیردیم.
 آما بوقره او قره لهره بنزه مز، سیز شاهید اولون
 جماعت، منیم آروادیم نانجیب اولوب. صباح ...
 ائله بو صباح ...»
 آرواد دا سؤزدن قالمایب جماعته خطاب غضبه
 باشلادی کی:

- «غیرتیز هارا گئدیپ... سیز نییه به بیر
 سوز دئمیرسیز؟ قوبمایین بو آبرسیز
 گنده جماعتین آروادینا آغزینا گلنی
 دئییه! اگر مشهدی حسین صراف بوردا
 اولسایدی سیزه لره بیلدیره ردی نه وار نه
 یوخ! بیری یوخدور بو آلچاقدان
 سوروشاکی اصلاً سن کیم سن! نه
 دئییرسن. گئت ... گئت آدامینی تانی!
 ایندی سنه ائله بیر دده یاندیریم کی
 عؤمور بویو یاددان چیخارتمی یاسان!
 آهای آژان ...»

ایکی- اوچ نفر اونلاری آرالماق ایسته ییب حاجی
 نی کنار چکدیلر. آما قال- ماقال هله
 یاتمامیشدی کی بیر آژان یئتیردی و حاجی
 آقانا بیرلیکده چارشابلی آروادی و ایکی - اوچ
 نفر باشقا آدامی شاهید کئچمک ایچون نظمیه یه
 ساری آپاردی. یولدا یئنه همان سؤزلرایدی کی
 حاجی نان آرواد بیر - بیر لرینه دئییردیلر و
 جماعتده اونلارین دالینا دوشه رکن، ایشین هارا
 چاتماسینی داینامدان گؤزله بیردیلر.

حاجی یامان ترله میشدی و نظمیه مأمورونون
 یانيجا گنده رکن، جماعت آراسیندان اوتانا- اوتانا
 کئچیردی و چتینی ده اوراسی ایدی کی بالا- بالا
 اؤز ائتدیگی ظنده شبهه لن میشیدی. نییه کی بو
 آروادین چارپازلی باشماق لاری و گئیدیگی

هئچ، بیرده سایماز- اوتانماز یولونا دوام ائدیردی!
 غیرت داماری توتدو و قانی جوشارکن یئنی دن
 سسله ندی:

- «آهان سن نه نم: بوواختجان هاردایدین؟
 دایان گؤر نه دئییرم! سن نه نم.»
 - آرواد دایاندی و چارشاب آردیندا
 گیزلنمیش اوزونو اونا توتاراق اوجادان
 دیلله ندی:

- «بیه دلک سن؟ سنه نه؟ میتیلین
 بیری میتیل! تولودونون بیری آغزی نین
 سؤزون بیلیمیر. جماعتین ناموسونا نییه
 توخونوسان؟ ایندی سنه قاندریرام نه وار
 نه یوخ! آهای جماعت گلین گؤرون بو
 کئفلی گنده منیم جانیمدان نه ایستیر ...
 خیال ائله مه شَهْر قانونسوز دور؟! ایندی
 سنی وئرهم «آژان» ین آلینه تا ... آهای
 آژان ...»

اؤلرین قاپیسی بیر- بیر آپیلارکن جماعت
 اونلاری دؤوره لیردیلر و گئتدیکجه ده
 چوخالیردیلر. حاجی نین اوز- گؤزو قیزارمیشیدی
 و آلین له بونیونون دامارلاری حیرص دن
 شیشمیشدی. پیسی ده اوراسی ایدی کی اونو
 تانی ییب- تانیمایان جماعتین بعضی سی ده : «آی
 آژان ... آهای آژان ...» سسله بیردیلر.

بونا گؤره ده حاجی نین حالی یامان توتولدی و
 دونیا گؤزونه قارالارکن اوال بو آل ائتدی و وار
 گوجو ایله چادیرا اوزه ریندن بیر سیلله آروادا
 ووردی و حیرص ایله دئدی:

- «هئچ هئچینه ... موفته یئرینه سسینی
 ده ییشمه. من سنی ائله لاپ گؤره ن کیمی
 تانیدیم! صباح ... ائله صباح سنی بوشویاجام.
 آیاغین کوچه یه آپیلیب هن؟! اوتانمازین بیری
 اوتانماز ... قویما آچام صاندیقی تۆکه م پامبیقی!؟

ائله بیلدیم کی ایستیر منی آلداتسین و
اونا گۆره سسینی عوض لیر.

آرواد، حاجی نین سۆزونو آغزیندا قویوب دئدی:

- نه ده دیل تۆکور. دئییه سن بایا قکی آدام
دئیل ... یاخچی دی بو آژان قارداش اؤزو
گۆردو کی جماعت ایچینده نئجه منه آل
آچدی. نه یازیق لبقا ووروب اؤزون! دئییه
سن همانکی آدام دئیل فیکر ائلیرکی
شهر باشینادی. مشدی حسین بیلسه
ددهن یاندر اچاق ...

رئیس: - خانیم داها سیزلیگ ایش یوخدور. سیز
بو یورون گئدین! بیز ایندی حاجی نین حسابینا
یئتیریک» دئیر. حاجی دا: «واللاہ آنلامامیشام.
من بیلمه دیم. ده ییشیک توتدوم. آخی منیم
جماعت ایچینده آبی ریم وار...» سؤیله ییر.

رئیس بیز زاد یازیر وئیر مأمورون ائینه و مأمور حاجی نی
باشقا بیز میزین قباغینا آپاریر. حاجی نین آللی اسه- اسه
پوللاری ساییب جریمه ایچون میزین اوستونه قویور. سونرا
آژان لا بیز لیکده گئدیرلر نظیمه اداره سی نین حیه طینه.
جماعت آتدن دووار چکمیشیدلر و اهمال- اهمال
پیچیلدا شیردیلا. آژان لاردان بیرسی آلدہ قامچی
یئتیردی. حاجی نین ساری عباسینی چین نیندن
گۆتوروب اونون یانیندا دوردو. حاجی حرص و غضبدن
بیلمیردی نئیه سین. آللی شاللاق دال با دال اونا گۆپسه ن
سه ده هنج اؤزونه آلمادی. قامچی لار ووروب قورتولاندان
سونرا آل آتدی جیبینه و بۆیوک ایپک سیله جه گینی
چیخارارکن، باش- گۆزوندن سوزن تری سیلیدی. سونرا
عباسینی چیننی اوسته آتاراق، پوزقون حالدا ائوه ساری
یوللاندی.

عباسی نین اتگی ائوه یئتیره نه جک، یئر ایله سورونوردی و
ندنسه چالیشیردی کی یاقلارینی ائله اهمالجا یئرہ
قویسون کی یئنی جه آلدیقی یاق قابلی لاری نین
قیژلیتسی بیز یوللوق کسلیب خفهلن سین.
ایکی گون سونرا حاجی آروادینی بوشادی.

جوراب لاری، باشقا جورہ ایدیلر. آروادین مشهدی
حسین صرافدان وئردیگی نشانلاردا هامیسی
دوزایدی و تازا آنلامیشدی کی ائله بیل سهو
ائیدیب کیر یخیب دیر. آما چوخ گئز آنلامیشدی.
سو یون شیریلتی سیندان نگران ایدی و ایشین
هارا چاتدیغینا قالمیشدی.

نظمییه یئتیرجک جماعت دیشاری داقالارکن
اونلاری ایچری آپاردیلار. حاجی نان آرواد بیز
اتاقاکی ایکی یوکسک منصبلی آژان میز دالیندا
اوتورموشدولار کئچدیلر. اونلاری گتیره ن مأموردا
ایشین نه اولدوسونو سؤیله ییب سونرا گئتدی
قیرا قدا دوردی.

رئیس حاجی یا باخیب دئدی:

- آدیز ندیر؟
- نۆکریز آقا، سیزین کیچی ییزه م. من
حاجی مرادام. بوتون بازار منی تانی ییر!
- نه ایش گۆره سیز؟
- بو یاقچی یام، بازاردا توکانیم وار. امریز
اولسون!
- بودوز دورکی سیز بو خانیم دولا شیب و
وروب سوز؟
- نه دئییم واللاہ! من ائله بیلدیم کی اؤز
آروادیم دیر.
- نه ایچون بئله فیکر ائله دیز؟
- چادیراسی نین اتگی آغ ایدی.
- چوغ غریبه سۆزدور. مگر آروادیزین
سسینی تانی میرسیز؟

حاجی اوره کدن بیز آه چکیب دئدی:

- آخی سیز بیلیم سیز کی منیم آروادیم
نه اودپارچاسی دی؟ او بوتون
قوردقوشون سسینی چیخاردا بیلر.
حاممدان چیخاندا بوتون آروادلارین
سسین دانیشیب اونلاری یانسیلار. من

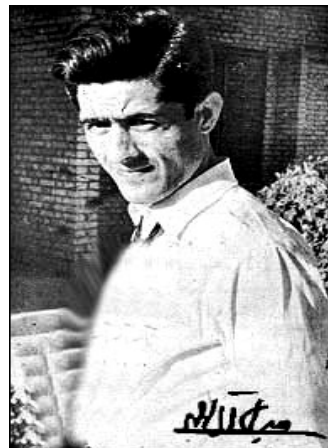
ایدی. بیر داها دا شیطانى لعنت له‌دی. حمام
بوخچاسینی قولتوغو آلتیندا یئر به یئر ائده‌رکن،
عباسی‌نان اونون اوستونو اؤرتدی و یئنه ساللانا-
ساللانا یولادوشدو.

گونش، حمامین سقفی‌نین شیشه‌لرین یامانجا
قیزارتمیشدی کی غلامعلی خان خزنه ایچینده،
بارماقلارین قولاغینا تیخیب قُربه‌تن الی‌الله غسل
ائدیردی. چالیشیردی اصل‌دن فرع دن هئچ بیرین
اونوتما‌سین. بونا گۆره ایسه قولاق‌لاری‌نین دلمه-
دئش‌یگیندن توتدو گۆبه‌یی‌نین ایچینه‌جان باش
چکدی. استبراء ائتدی. و سونرا نیت، داها سونرا دا
باش‌لادی بیربول ساغ طرفین نیتی ایله، بیر یول
سول طرفین نیتی ایله... کی لعنت شیطانا ...
بورنوندان قان آچیلدی.

ألین آتدی بورنونا، خزنه‌نین سویونو قاریشدیردی
و قانین رنگی ایتدی، و سونرا ترسه- تله‌سیگ
خزنه دن چیخدی و بیر گوشه‌د حالدان گئتدی.
ائوی یاخین ایدی. اوغولونا خبر وئردیلر و اونو اؤز
فیطه - قدیفه سیله قورولادیلار. بورنونون قان
آخماسینی بیر تهر کسدیلر و حمامدان
چیخارتدیلار.

گئجه‌دن ایکی ساعات کئچمیشیدی کی حالا
گلدی. قالخیب اوتوردو و آروادیندان احوالاتی
سوروشدو. آما او دینمه میش اؤزی هر بیر زادی
خاطیرلادی. آروادین یوللادی تا حمام بوخچاسین
حاضرلا‌سین. و اؤزو تئز پالتار گئییب
یولادوشدی.

شبهه‌سیز یول استونده کی حمام ایندی‌یه جان
باغلامیشدی. باغلی‌دا اولماسایدی اونون اوزوندن
بیر داها داگلمزدی‌کی اورا یاگئتسین. بوگون
یازیق حمامچی‌نین بساطینی بوسوتون
قاناچکمیشدی. ناچار یولادوشدو. ایکی- اوچ کوچه
کئچه رکن قارانلیق بیز بازارچادان باش

جلال آل احمد

ترجمه : علیرضا ذیحق

وسواس

غلامعلی خان ساللانا-ساللانا حمامین
پیل‌له‌لریندن یوخاری قالخدی. آزجا دوروخدی.
نفسین تزه‌له‌دی و یئنه تکرار یولادوشدو.
آما ایکی آددیم آتامیش ندنسه یئنی دن
دایانماق ایسته‌دی. بارماغین آلتینا قویدی،
گیجگاه لارین اهمالجا سیخدی و قاش- قاباغین
تۆکه‌رکن نئچه یول شیطانى لعن ائلیه‌دی. دوز
فیکر ائله‌میشدی. یادینا گلیردی کی غسل ائتمک
ایسته‌ینده استبراء‌نی اونوتموشدو. ایندی اؤزوکى
پاک دئییل هئچ غسلی‌دا باطل دیر. لاپ چتینی‌ده
پالتارلاری‌نین مردار لیقی و اونلاری کیرلن‌مه
میش دگیشمک ایدی.

بیر نئچه آن شبهه لندی. «شاید سهو ائدیرم...»
دئییه ایسته‌دی اینانمایا. آما یوخ، مطلق اینانمالی
ایدی. ایسته‌دی قاییدا و بیر داها‌دا حماما گیره.
آما تنبل‌لندی و قاییتما‌دی. نییه کی هم اوتاندی
و هم ده ناهار نامازین واختیندا قیلدیغی ایچون ،
آخشام نامازیناجان تجدید غسل ائتمگه وقت چوخ

یئنه اوجادان بسم‌الله دئدی و اؤزونو خزنه‌نین پیل‌له‌لرینه چاتدیردی. پیه‌سوزی پله‌لرین اوستونه، دوز خزنه داشی نین اتگینه قویدی. بیر اوووج سو مزمزه ائتدی و بیر اوووج دا اوزونه ویردی. سونرا آیقلارینی یودو و خزنه‌یه باتدی. خزنه انگینه جان دولوایدی. سو یودا یامان داغ ایدی. جانینی ماراقلاسورتوردی و دوغورردان کی کئف ائدیردی. سو داشارکن خزنه‌نین داشین ایسلادیردی و پیه سوز اهمالجا تکان یئیردی. پیه سوزون آلاوی آییلیب بوزولوردی و قره‌لتی لر، اوزانیب گوده‌لیردیلر. غلامعلی خان بونو بیلیب آنلایارکن، ندنسه یئنه گمان ائدیردی کی، جین‌لردیر کی گلیب کئچیرلر و هاوانی ترپه دیب آلاوی بورجودورلار.

بونا گۆره‌ایسه آزجا دؤزدوی. جین‌لرین سس- صدا سینی ائشیدمه‌دن، اوجا بیر بسم‌الله دئدی ... و پیه سوزون ایشیقی سؤندی. فیکرینی باشینا بیغدی و قورخونان قارانلیقی بیر آن اولورسادا یاددان چیخارتدی. ایکی- اوچ یول دا آلینی بدنینه سورتدو و باتدی سویون ترکینه. آیقلارینی یئره قویوب بیرنئچه آن اؤزونو اهمالجا و یونگول سویون آلتیندا ساخلادی و سونورا باشی نی سودان چیخارتدی. هریان قارانلیق ایدی. گۆزلرین اووکالادی. اها! ندنسه هریان یاغلی ایدی. دیکسه‌ندی و قورخدی. و قورخولو بیر قیشقیرتی‌نان نئچه یول دلکی سسله‌دی. دلک هؤله سک ایچری گیردی. هر ایکیسی دوزبیر آندا تعجب له بیر- بیرلریندن سوروشدولار: «پس چراغ نئج اولدی؟!» و هر ایکسی جوابدا سوسدولار. دلک گئتدی و باشقابیر چراغ لاقایتیدی.

پیه‌سوز یوخ اولموشدی آما خزنه‌نین سویو اوزه رینده، چراغ یاغی دالغالانیردی. غلامعلی خان دا

چیخارتدی. بازارچادا یئرله‌شن حمامین دالانیندا، بیر قوقوچیراغی پیل‌له‌لرین دیبیدن ایشلدیردی و دام- دوواری اولدوغوندان داها کاس و توتقون گؤستریردی.

غلامعلی خان، حمامین ایندی‌یه جان باغلانماماسیندان سئوینه‌رک، پله‌لردن ائندی. حمامین لاپ آخیرا قالمیش دلکی، بساطینی ییغیشدیرماقدایدی. یاش فیطه‌لری بیر- بیرینه دوگون ویریب قاپ باجادان آسیردی. ایشله‌نمیش قدیفه‌لری قاتلاپیردی. آلدی گئی‌لن باشماقلاری کناردا دوزوب چراغ‌لاری بیر- بیر سؤندورروردی. غلامعلی خان هله ایچری گیرمه میس دی کی اونون سسین ائشیتدی:

- آغاجان حمام تعطیل اولوب!
 - سلام علیکم ... منیم بیر اوقدر ایشیم یوخدور. سویا باتیب چیخیرام.
 - آغاجان! دئدیم حمام تعطیل اولوب... آخی قویاجاقسیز بیز جماعتده بیر راحت اولاق یایوخ؟! هرزادین بیر واختی واردا، بیرمی دؤرد ساعات کی حمام اولماز.
 - نییه حیرص‌له نیرسن داداش؟ سن بیر چوبوق دمله‌یه نه من چیخمیشام ... دئییه پالتارلارین سویوندو. اؤزونو بیر فیطه باغلاپ یوللانیدی.
 حمامین ایچی قارانلیق ایدی. چراغ ایسته‌دی. دلک تنبل‌لندی و یاخینداکی قاپی‌نین یوخاری‌سیندان حمامین بیر جه دانا پیه‌سوزونو یاندیریب اونا وئردی.

غلامعلی‌خان، یویونان یئرین قاپی‌سی نی آچدی. بیر بسم‌الله دئدی و ایچری گیردی. قورخا- قورخا گۆزلرینی باشی‌نین زیریبی و تیتره‌ک کؤلگه‌سینه کی، سقفین اورتا گومبذرینه جان بوی آتیب اوزانمیشدی زیلله‌دی و فیکره جومدی. بیرداها

آما او کثافت اول شئی کی منه اؤیره تدی ویسکی له سودا دوزه لتمک ایدی. ایشدن قاییداندا، گرک ایدی کی ویسکی له سوداسی ائوه گیرجک آئینده اولایدی. آلرینی یومامیشدان قاباق.

اگر من بيله ردیم کی او آلری ایله نه ایش لره باخیر؟! ائوده کی اولمزدی گاهدان هوس ائده ردیم کی ویسکی سیندن آرجا ایچمه. البته او واخت لار هله قیزی می دوغما میشدیم. تک قالمقدان حوصله م قاپیردی. آما خوشوما گلمیردی. بوغازیمی پیس آجیشدیریدی. اؤزده نه قدر یالواراردی کی بیر لیکده اوتوروب ایچمه ک فایدا وئرمزدی. آما حامله کی اولدوم، یالوار- یاخارینان باشلادی منه آریا سویوندان دوزه لمیش ایچگی لر وئرمه گی کی سودوم ایچون یاخچی دیر. آما اوگون کی اونون نه ایشده چالیشدیقیندان باش آچدیم، اختیارسیز باشلادیم ویسکی ایچمه گه. بیرینی اؤزومه تۆکوب بیرینی ده اونون «قیر فرند» ی ساییلان قادینا. یعنی مثلاً اونون قاباکی نشانلی سی. آخی منی باشاسالاندا ائله او ایدی. بیرلیکده اوتوردوق ویسکی ایچمه یه و اوره ک سؤزلریمیزی آچیب دئمه گه. ایندی آغلاما هاچان آغلا. دوشونمه لی بیر زاددی. آدام دیلمه اول، گۆزه ل اول- بیلیرسی نیز دا... - آتاسی ساییلان اول، انگلیزجه کلاسینی بیتیرمیش اول و مجبور اولمایاکی هر کیشی نن یولا گئده اوندان بئله بیر اوینا راست گله! ... دوغرودان کی اینانماق اولمور! بو قدر عالی تحصیلات آلمیش جوان لاری کی اؤز مملکتینده تۆکولوبدولر و بیغانلاری یوخدور بوراخاسان، بو قدر مهندسی، دوکتور و ... آما او کولباش لاردا یا گئدیرلر فرنگی آرواد آلیرلار یادا آمریکالی سین. ساح آدام دا تپمیرلار. کوچه لرینده اولان پست چی لارین قیزلارینی

باشدان آیاغا، بولانمیشدی یاغا. دلک آغزین آچمیشدی یامان- یوغوزا کی غلامعلی خان اؤزونه آلمادان بیر گۆز یومونجا» لاله الله دئییب دیشاری چیخدی. جانیندان، یاغلاری بیر تهر سیلدی و پالتارلارین گئییب میریلدایا- میریلدایا گئتدی.

سحر چاغی اذان دان قاباق ایدی کی، غلامعلی خان بوخچاسین قولتوغونا ویریب عباسینی باشینا چکمیشدی و کوچه نین کناری نان سالانار- سالانا حاماما گئدیردی. اؤز- اؤزونه دانیشیردی و بللی ده دئییلدی که نه دئییر. شیطانلی لعن ائدیر یا آله می مدح؟! اوهله ائله یه بیلمه میشدی بوینونداکی واجب غسلی، قره تن الی الله دئییب یئیرینه یئتیره.

ترجمه تاریخی: ۶۵/۱/۳۱ تهران

جلال آل احمد

ترجمه : علیرضا ذیحق

آمریکالی آر

«... ودکا؟ یوخ. ممنونام. ودکانین زفتین آلنمارام. ویسکی اولسا یئنه بیر سؤزدور. اودا بیر آرجا! آلرینیزه قوربان. یوخ، سوقاتیلسادا زفتین آلنمارام. «سودا» وارمی؟ تأسفلر آخی او کثافتین ایت اخلاقی منه ده اثر ائله ییب اگر بيله سینیز کی نه قدر ویسکی له سودا ایچردی اینانماسی نیز! پاپام ائوبنده دیلمه ده اصلاً ده یمه میشدی. پاپام اؤزوده دیلینی وورمزدی. ایچگی یه هئچ یاخین گئتمزدی. یوخ. مؤمن- مقدس آدامدا دئییل. ائله بئله دا. بیزیم عائله ده رسم دئییلدی.

نئچه اینگیلیزجه کلمه‌نی دال با دال دوزوب دئدی: «اگر تمدن بو شئی‌لردی کی سیز دئییرسیز، بیز باغیشلا بیریک او کمپانی یه کی ماشین یویان ماشین‌لا بیرگه سیزی‌ده بیزه تحفه یوللایب» البته او قیزباش آچمادی. یعنی اونون انگلیزچه سینی قانمادی ناچار اولوب اؤزوم ترجمه ائتدیم. او کیشی‌نین چاوابینی قایدیب وئرمک عوضی، باشلادی کی حتماً اخلاقین خوش دئییلیمیش و یا اؤزونی اُلدن آیاقدان قویوبسان کی اُرین بوشاییب دیر. لاپ بو آچیق‌لیق دا. کیشی‌نین او ایتی لیک ده‌کی سؤزونون زهرینی اَلماق ایچون، باشلادیم باشدان کئچیرتدیگیم حیاتدان آزاچیق دانیشماق‌کی آمریکا دا ایدیم و آمریکالی اُریم وارایدی و ایندی بوشانمیشام. اُریمین نه ایشده چالیشدیقین کی اَنلاتدیم دؤندی منه دئدی: بو کی عیب اولمادی، هئچ بیر ایشده چالیشماق عیب دئییل. حتماً انا دده سی بیر ایش ایشله‌ییب‌لر کی اونون میراثی سنین اوشاقان یئتیرمه‌سین. یادا اخلاقین خوش دئییلیمیش، و بئله نکی سؤزلردن. ائله بیل کی اصلاً تازا یولدان یئتیرمه‌ییب و بیرآزادا بیزی بورجلو چیخاردیردی. بللی ایدی دا. اُری پارلمان عضوی ایدی. آخی اگر بو باشی داشی‌لار گئدیب بو کیمی تورشامیش‌لاری اَلمایا‌لار، منیم کیمی بیر قیزکی گئدیب اؤزونو اوداسویا آتماز ... یوخ. اَللری نیز آغریماسین! بیله‌مه چوخ وئرمه‌یین، حالیمی کورلایار. آج قارین لا ویسکی. آزجا دیبینده اولسا بس دیر. بیر قیرچا پنیر اولسا پیس دئییل ممنون. بو پنیردی؟ نییه به بو قدر آغ. نه ده شور! هارا مالی‌دی؟ ... لیقوان؟ به هارائین دی؟ ... بیلن‌میره‌م . تکجه هلند ایله دانمارک پنیرین تانیییرام. اَمما بو بیرینی ... اصلاً اونو ایسته‌مه‌دیم. پوسته ائله هرزاددان یاخچی‌دی.

اَلیرلار، یادا یول‌لاری اوستونده‌کی سوپرمارکت ده ایشله یین قیزلاری یادا کلینیک ده ایشله‌یین قوللوچولاری کی ایش‌لری چکیمیش دیش‌لرین یئرینه پامبوق تیخماق‌دیر.

اوندا هله گؤر کی بونلار نه افاده ده ساتیرلار! دئییه‌سن ائله «سوزان هیوارد» دیلار یادا «شرلی مک‌لین» له «الیزابت تیلور» ون اؤزودولر.

قویون هله بیرینی سیزه تعریف له‌ییم. کئچن لرده بوقیزلاردان بیرینی گؤردوم. ایکی آی ایدی بیر ایرانلی اوغلانا گئتمیشیدی و اون بئش گون ایدی کی ایران دا ایدیلار. اُرینی تلگراف لا چاغیرمیشدی‌لار و چوخ تله سیک کی قاید ایرانا اولوبسان پارلمان عضوی. ائو صاحبی منی دعوت ائتمیشیدی کی گندهم اونلارا تا آمریکالی قوناغی تک قالما‌یا. بیری اولا کی اونون دیلینی قانا و دردله‌شه‌لر. دوز کئچن هفته ایدی. قیز ایکی کلمه تگراس جا دانیشماقی له ... یوخ. گولمه‌دی. شوخلوق ائله‌می‌رم. آغزینی ائله گئندن آچیردی کی گل گؤره‌سن. دیرناقلاری هله قالین قئیم ایدی. بللی ایدی کی گون ده بیر تشت پالتار یویورموش.

باخین گؤرون هله نه دئییردی؟ دئییردی: «بیزگله بییمیزله سیزه تمدن گتیردیک. پالتار یویان ماشیندان تاگاز اوجاقیناجان بیز...» و بئله ئکی سئر- سئغه سؤزلردن اَللریندن بللی ایدی کی هله ده تگراس‌دا پالتاری تشت‌ده اووب یویورموش. گل بویوم بونلارین افاده‌لرینه! مال اوتاران قیزی ایدی، اونلاردان دا یوخ کی تورپاقلاریندا نفت تاپیلیب داها اَللاها دا بنده دئییل‌لر. یوخ اونلاردان ایدی کی هله ده اؤزگه‌نین مال- جامیشین اوتاریرلار. البته چوخ‌دا ایسته‌مه‌دیم اوزونه گله‌م. اَمما بیر کیشی کی او مجلس‌ده واریدی و بو سؤزلری ائشیدیردی زورایله

ممنونام. دوغوردان هاردايديم، نه دئيرديم؟ هن. آمريکالی لار کولوپوندا اونان تانیش اولدوم. بير ایل ایدی کی اینگیلیزجه اؤیره نمک ایچون کیلاسا گئدیردیم. دیپلم کی آلدیم. کنکورا یازیلدیم. اؤزوده اوقالا بالیق دا. مگر اوقدر آدام ایچره کنکوردان چیخماق اولارمی؟ بو نا گوره ایسه پاپا دندی گئت کلاسا. هم باشین دوموک اولار، همده باشقا بير دیل اؤیره نه رسن. او کثافت او واخت بیزیم معلیمی میز ایدی. اوجا بوی، خوش تیپ و ساری تئل، لاپ کامیل بير آمريکالی. اوزون و کفهللی آللی وارایدی. آللی یازی دفترلی اوزه رینی تمام حالدا توتاردی. بلی دا. بير-بيریمیزی خوشلادیق. اول باخیشدا چوخ دا ادبلی ایدی. ایلک دعوتی مندن، بير رسامین سرگی سینه گتتمک ایدی. «عباس آباد» دا تیکلمیش یئنی بير کولوپدا. اونلاردان کی بدن سیز باش چکیرلر یادا تیکه-تیکه رنگ لری یان-یانا دوزوب بير یاستیق چکیب آدینی آدام قویورلار و باشینی بير پیالایا اوخشادیرلار و یا یکی آرشین پارچایا اوچ-دورد لکه رنگ سپیرلر. پاپا ایله مامانی دا دعوت ائتمیشدی کی سئوینجک لریندن یئرده- گؤیده دورموردولار. سونرا اؤز ماشینی لا بیزی ائوه قايتاردی. اونودا چوخ احترام و ادبله ماشینین قاپی سینی آچماق و بئله نکي زادلار. اودا پاپا ایله مامانا کی هله ده ماشین لاری یوخدور. ایشین نه اولدوسو داها بللی ایدی. او گئجه دن ایشلر اؤز آخارینا دوشدی. سونکی چاغیریشی منی بير رقص مجلسینه آپارماق ایدی. بایرام لاردان بير ایدی. نظریمه «ئنکس گیونینگ» ایدی ای وای! نئجه یانی قولاغینیزا چاتمايیب؟! بير آمريکادی بير ده «ئنکس گیونیک» شوکور ائتمک گونودور. اوگون دی کی آمريکالی لار قیرمیزی دری لری

دئدی: «باشینی اوجا توت قیزیم. مین لره قیزدان تکجه بیرى سن کیمی ائده بیلر آمریکالی یا آره گئده. شوخلوق کی دئیل! آما یئنه سن اؤزون بیلرسن. سنسن کی گرگ اؤزونه حیات یولداشی سئچه سن! بیر هفته ماجال آل تا بوتون فیکرلرین ائله یه سن. بو ایشی ده گؤردوک. البته لاپ او اولدن ائله ایش قورتولموش کیمین ایدی. بوتون قوهوم- قونشو بیلیردی. ایکی- اوچ یولدا قوهوم- اقربا طرفیندن قوناقلیق وئرلمک و بئله نکی زادلار. نه قدر ده پاخیل لیق ائدیردیله و قیزلارینی اوزه چکیردیله! بو ایشین اوستونده ائله، عم قیزیم و خالا قیزیلاریم لا کوسولو اولدوق.

پایام دوز دئیردی، شوخلوق کی دئیل دی. بوتون قیزلار اونون آرزوسوندا ایدیلار و او تکجه منه ائلچی دورموشدی. هئچ ده معناسی یوخ ایدی که من گلهم اونون خیریندن کئچه م و قویام کی باشقاسینی آلا. بو آرادا تکجه ننه م ایدی کی سسی چیخیردی. دئیردی قوهوم دا بیزیم کاشانی واریمیزایدی، اصفهانلی واریمیزایدی و «بوشهر» لیده. آما داها آمریکالی یوخوموزایدی. نه تانی ییریق کی کیمدیله. او کی عائله سینی تانیمادین و قاپی- قونشودان اونون پیس یا یاخشی لیقینی اؤیره نن مه دین، اونون فایداسی یوخدور. و بئله نکی قاری ننه سؤزلریندن. کبین کسمه میزه ده هئچ گلمه دی. دوردی گئندی «مشهد» ه کی مراسیم ده اولماسین. آما منیم کئف اوستونده کئفیم ایدی. تانیش بیر کبین کسه ن چاغیرمیشدیق. بوتون قوهوم- قونشولار وارایدیلار و بیر سیرادا آمریکالی لاردان. عقد سفره سیندن بوللی، عکس سالدیله، اریمین دوستلاریندان بیرى ده فیلم چکیردی. آما آمان بو آمریکالی لارین آلیندن، هرزاد دان باش آچماق ایسته بیلیردیله. هی باشلا بیلر دیلار سورغو- سؤالا.

اورادادیر. البته تکجه اونا کی یوخ، بایرام گئجه سی غربت ده اولان آمریکالی لارین هامیسینا یوللامیشدیله. بللی دیر دا، بیر ئیرده کی اوجور بیر کثافتی ائله نکی بیر ایش ایچون تهرانا یوللا بیلرله، گرگ ده کی هوندوشقاسین، ویسکی سین و سیگارتین ده یوللا یالار. اینانین کی راضی ایدیم اوغرو اول، قاتیل اول، کانگستر اول، آما او ایشین صاحابی اولمایا ... آللی نزه قربان. لطفاً آرجادا ویسکی، قدحین لاپ دیبینده، ائله بیل آمریکانین دئیل. اونلار «بون» ایچیرلر. تورپاق دادی وئریر. بو «اسکاچ» دیر. آما چوخ ایتی دیر. انگلیس لی لرین اؤزلری کیمی. دوغرو دان هاردا دیدیم. ندن دانیشی بیلریم؟! هن! او گئجه منه ائلچی دوردی. چوخ رسمی حالدا شام باشیندا! من اؤزوم ده ترجمه ائتدیم. ماراقلی بیر زاد دئیل می؟ ایندی یه جان کیمسه بو تهر آره گئتمه ییب. هوندوشقانی بؤلوب هرهنین پایینی بشقبا قویدی. سونرا شامپاین، آچیب پاپا ایله مامانین قدح لرینی ده دولدوردو. مامان ایچمه دی. آما ندنسه پاپا ایچدی. من اؤزوم ده یالاندان بیر آغزیمی ویردیم. اؤل ده چوخ توند و تورشا شیرین ایدی. آما توندلیگی کی گئندی شیرین لیگی قالدی. سونرا باشلادی پاپا ده کی سنه ائلچی دورماق ایسته بیره م. همده یالوار- یاخار ائتمک کی اهمالجا و ساییلا- ساییلا دئیهم کی عسگر لیک دورانین سوروب، وئرگی وئرکم دن معاف دی. قان قوروپی فیلان دی و ناخوشلوقی یوخدور. مین بئش یوز دلار آلیق آلیرکی اگر قاییدا اولاجاق سگگیز یوز دلار. آما واشینگتن دا ائوی وار و هئچ قیسطی یا اجاره سی یوخدور. آنا- دده سی لوس آنجلس ده دیرلر و اونلا هئچ ایش لری یوخدور و بئله نکی سؤزلردن. پاپا ائله لاپ او اول گوندن بو ایشه راضی اولدی. نییه کی بیله مه

یول اوزاق دی و هره نین باشی اؤز ایشینه دوموک دی و بوجوره سؤزلردن. من ده راحت ایدیم. گؤزون اوسته قاشین وار دئیهن یوخ ایدی. البته گاهدان مکتوب لاشاردیق. قیزیمین فتو شکلینی یوللارکن اونلاردا اونون دوغوم گونو مناسبتی له بیر تحفه یوللاردیلار. بیر یاشیندا لیق شکلینی ده یوللادیق و اوندان سونرا، هنج خبر اولمادی تاکی او آرواد تاپیلدی. سلام علیک ائله ییب چوخ ادبله اؤزونو تانیتمه ییدی کی بو تک لیکدن نه یاخچی داریخمیرسان می؟ و نه گؤزهل قیزین واردی و بوجور سؤزلردن. سؤزلرینه قولاق آسا- آسا پالتار یویان ماشین لا ال له شیردیم و اونون دوزگون ایشله مه مگینه خاطر قیراق- بوجاغینا باش چکیردیم کی هنج اؤزونه آلمادان ایره لی گلیب و باشلادی یاردیم گؤسترمه یه. دوزهلدی و پالتارلاری ایچینه دولدوروب گئتدیک اوتوردوق. باشلادی اوره گینی بوشالتماغا. دئدی او بلا اداخلی ایدی کی بیله سینی آپاریرلار «کره» ده محاربه یه. محاربه کی قورتولور داها لوس آنجلسه قاییتما ییر واشینگتن دا اؤزونه ایش تاپیر. آلا له بیلیر کی بو محاربه لرده جوانلارین باشینا نه ایون گلیرکی قاییدان زامان، بئله نکی ایش لردن چکینمیرلر. کی من سوروشدوم نه ایشدن؟ باشلادی کی البته ایش عار دئییل؟ آما بو ایشده چالیشدیقی ایچون قوهوملارین هنج بیر داها اونو سایمیرلار. هر نه قدر ده او ایسته ییب کی بیر تهرلیکله اونلاری باشاسالا فایدا وئرمه ییب... منیم اوره گیم دوشدی قیدی- ویدی یا کی اولمایا جلاد اولار. الکتریک صندلین یا گاز اتاقی نین مأمورو اولار. آخی ایشکنجه ایشینه باخان بیر آدامین چالیشماسینی دا حقوقی ایشله باغلاماق اولار. آما اونون هانسی ایشین پئشینده اولدوغونو کی بیلدیردی، ائله بیل دونیا باشیما فیرلانندی. ائله

هادا دئییردین کی بابا من ایندی گلین چیخمیشام قالسین سونرایا قولاق آسمیردیلار. بونون آدی ندیر؟ قندی نه جور اووارلار؟ چؤره گین اوستونده نه یازیلیب؟ اوزه رلیگی هاردان گتیره لر؟ آما هر نه سه کئچدی. کبین کسمه گونو، تانیس لارین ایکی سینی ده شو فر لیق ایچون اؤر اداره لرینه استخدام ائتدیلر. یوزمین تومن ده کبینیم اولدی... «لا اله الا الله» سؤزونوده عقد سوفراسی نین باشیندا دئمگی اونودمادی کی کبی نیمیز شرعی اولسون. و نه ایشده چالیشدیقی؟ بیز بیلدیگمیز انگلیزچه معلم ایدی. آما قباله ده یازدیلار «حقوق دان» آمریکا کنسول لوقوندان ایکی نفر ده بو ایشه شاهید اولدی. من ائله اونو بو دانیشدیقی یالان ایله زندانا سالدیرا بیلردیم. لاپ آزیندان اونو مجبور ائده بیلردیم کی قیزیما وئردیگی دؤردیوز دلار دان باشقا، آلتی یوز دلار دا قویا اوستونه وئره. آما نه فایدا!! اونو گؤرمه یه هنج گؤزوم یوخ ایدی. اوزونو گؤرمه یه بیر آن دا حاضر دئییلدیم. بونا خاطر ایسه آخیر دا راضی اولدی کی اوشاقی اؤزومه وئره، نییه کی اونلارین قانونلاری ایله ائده بیله دی کی اوشاقی اؤزو ساخلا سین. البته من ده کبینیم دن کئچدیم. پولودا اؤزونون تایی جهنم اولاردی. اگر بیله ردینیزکی پولونونه یوللاردان آله گتیریر منه حق وئره ردینیز! او پولو قیزیل اندیب بویوندان آسماق اولارمی مگر؟ او پولو ات- دوگو آلیب یئمک اولارمی مگر؟ بو سؤزلری اوگون او قیزدا دئییردی. اول- آخیر دفعه ایدی کی بیله سینی گؤروردوم. طیاره ایله لوس آنجلس دن واشینگتنو گلمیشدی. اوچاق آلا ییندان دوز دوروب گلمیشدی بیزه. ایکی ایل تمام کی من واشینگتن دا ای دیم اونون قوهوم- اقرباسیندان بیرجه نفرده گؤرمه می شیدیم. اؤزو دئییردی کی

نه ساپاق ليقی، نه جوړه تاختادان دوزه لمه سی و اوزه رینده کی اورتوک ایله گول بوداقلارینی هانسی آلبوم لار دان سئویب سئچمه ییمیز و اگر فایتون لا آپارمالی ییق نئچه آتلی اولمالیدیر و اگر ماشین لا آپارمالی ییق نه سیستم ده و نه مدل ده اولمالیدیر. هم ده کی نئچه نفر قارشیلماقا لازیم دیر و هره سی نئچه آلازلار و نه حدده ائله یه بیله لر که تأثر دو یغولارینی گوستر میس اولالار و کیم اوزونی هانسی قوه مومون یئرینه قویمالیدیر و نه جور پالتار گئیمه لیدیر و هانسی کلیسا دا ...

بیرزاد دئییرهم بیرزاد ائشیدیر سیز. اداره لرینده او قدر دفتر دستک و ارایدی کی گل گۆره سن. کبیریت اوزه ریندن توتدو سیله جک کاغازینا جان او اداره نین آدی ویریل میشدی. تبلیغ ایچون چاپ اولموش کتاب و دفترچه لرده ائله جمله لر و شکیل لر و ارایدی کی آدم مات قالیردی مثلاً «عؤمرولوک یوخو ناز مخمل ده» یا «فلان پارک جنت باغینا تای دیر» و بئله نکلی سؤزلردن. اوردا چالیشان لار بیزی دؤوره له میشدیلر کی تک لیکده ایسته بیرسیز یا عائله نیزیله؟ نئچه نفر لیک اولمالی دیر؟ سیزین خیری نیزی دیر کی عائله لر ایچون تیکلیمیش یئر سئچه سی نیزی کی هم اوجوزدی و هم ده قیسطا باغلاماق اولار ...

لاپ دوزو اوره گیم آزقالا پارتلا ییردی. هئچ اینانمالی دئییلدی کی او بو ایش لره باخا. آخی اوزو دئمیشدی کی حقوق ایش لری له چالیشیرام و دئدیگی «لایر» کلمه سی هله ده قولایم دا سسله نیری. لاپ آخیردا اوزوموزو تانیتدیردیق و اریمین هاردا چالیشدیقین سوروشدوق. البته چوخ دا پیس جوړه یوخ کی نه ایچون گلدیگیمیزی آنلا یالار. کی بلی بوخانیم او آغانین باجی سی دیر و لوس آنجلس دن اونو گورمه یه گلیب گرک دی کی آخشاما قاییدا و من ده چون اریمین بو گون

اولدی کی او ارواد اؤزی دوروب گئندی بیله مه بیر قدح ویسکی دولدوردو سونرا اوزونه ده تۆکوب باشلادی یئنه اوره ک سؤزلرینی آچیب دئمه یه ... اریمدن دانیشدی کی بیر زمان اونون اوچونجو آداخلی سی ایدی. نییه کی بیری «پرو» محاربه سینده اؤلوب، ایکینجی سی ویتنام دا و بیر ده شانسینا بوجوره چیخیب. دئییردی اصلاً بللی دئییل اونلار کی قاییدیلر لار نییه بئله نکلی عجیب-غریب ایش لره باخیرلار یا دا اوغرو، دلی، قاتیل و سئفه چیخیرلار و مندن سوروشدی کی نه جور اولوب ایندی یه جان اونون نه ایشده چالیشدیقینی آنلاما میشام. آخی هر نه اولور سادا من ده کی کیفلت قیزی، یتیم اوشاق یا داکلی آرائیق قیزی دئییلدیم گۆزومو یومام گئدهم اونا. دیپلمه ایدیم، گۆزهل ایدیم، آنا-ددهم ساییلان ایدی و بئله نکلی سؤزلردن ... آللی نیزی قربان. بیرینی ده وئرسه نیزی ایچهرم. سیزین ده قوناقلاری نیزی کی گلمه دیلر. بوغازیم چوخ پیس قورویوب! آما بیلیمه نندسه او قیز منیم اوره گیمده اوزونه تئز یئر ائله دی. چوخ تر-تمیز و مودلی زاد ایدی. دئییردی ئیددی ایل دی کی لوس آنجلس ده یا آر دالیجا گزیر یا دا سینما اولدوز لوغو ایچون چابالیر. سونرا آیاغا قالخیب پالتارلاری سردیک و قیزی می کالیسکایا میندیریب قویدوق ماشینا و گئتدیک اریمین چالیشدیقی یئر. آخی من هله اینانمیردیم. گرک ایدی کی اؤز گۆزومون گۆره ایدیم! اول ده ادراه سینه گئتدیک. سلام علیک ائله دیق و باشلادیلار بویوردوغونوز ندیر و هانسی پارکی یا چمنی سئویرسینیز. نه شکلیده اولسون و جنسی نه جور آغاجدان. اگر بیلمه سه ایدین کی بورا نه ایشین یئری دیر فیکر ائدر دین کی ایسته ییرلر گلین-داماد اتاقی بزه یه لر. هرزاد نفشه اوزونن. ان-بویو و شیکلی نین

بۇ سۆزلىرى ئىلە اوگون. اوقىز بىلەمە دئدى. استقلال محاربهلىرى زامانىدىن اؤزونه آدا قازانمىشىدىر «كئدى» دە اورداير كى جماعت اونون مزارىنا تاماشا ياكئدىرلر. ئىلە بىر تشرىفاتلى رژه و مشق قورۇپودا وارايدى كى گل گؤرهسن. باشدان باشا چمن ايدى و قىراقلىرى تپه كىمى دىك. چمنلرئن دؤرهسى دولوايدى آغاج ايله و مزارلارئن آغ رنگلى باش داشلارى وارايدى كه هرهئىن آد- سانى اونلارئن اوزهئىندە يازىلمىشىدى عسگرلر بىر ياندا، افسرلر بىر طرفده و باشقا درجه صاحب لارى داھره اؤز بؤلومونده. او قىز دئىيردى گؤروسن مى؟ ارتش ده اولدوغوكىمى، هره اؤزسىراسىنداير. من بىرزاد دئىيرهم سىز بىر زاد ئىشىدىرسىز. دئىيردى بىز آمريكالىلارئن بوتون چالشمالارى بورايا ختم اولور... اورهگى چوخ يانىقلى ايدى! يئددى ايل گؤزو يولدا ايدى و اوچ نىشانلى سىنى آلدن وئرمىشىدى. ايكى سىنىن مزارىنى گؤستردى. «كئدى» نىن ده يئرىنى ھا بئله. رژه قورۇپونا دا باخديق و قايتديق. چوخ دا دوروب تاماشا ائتمهگه حوصله م يوخ ايدى. ناھارى دا ائشىكده يئدىك. سونرا گئتىك سىنمايا. آما قىزىم اوقدر زىرلدادى كى ھئچ بىلمه دىم فىللم نھايدى. ناھاردان سونرا ساعات دؤردايدى كى منى ائوه يئتىرىب گئتى.

اوجوز دوشمهك ايچون گئت قايد بىلىطى آلمىشىدى كى مجبور ايدى اوگون قايتسىن. سون سؤزومنه نه اولسا ياخشى دىر؟ دئدى محاربهلرده اوقدر اؤلۇ يىغىشىدىرلاركى قايداندان سونرا داھا، دىرلر دونياسىنى بوسبوتون اونودورلار... آخشام باشى كى اريم ايشدن قايتتى، هر نه اولوب كئچمىشىدى بىلە سىنه دئدىم. لاپ دوزو اوقىز گئدهندن سونرا، بوتون واختمى فىكره دالمىشىم و ايرانلى

ھاردا ايشلەدى يى يئرى بىلمىردىم اونا گؤره... چىخديق دىشارى دوز گئتىك اوراكى اوردا ايشلەيىردى. شىمشاد آغاجلارى آردىندان اونو گؤرمه يه نه جان، ھله اينانمىردىم. ايش پالتارلارى آگئىندە ايدى و قوللارنى چىرمايلايركن دوشموشدو چمن لرى اؤلچوب بىچمهگه. اؤلچو بىچى دن سونرا، اونلار نشان قويوب الكترىك قازما ايله دؤره لرئنه خط سالىردى و گئدىردى بىر آيرى سىنا سارى. سونرا قارالاردان ايكى نفر گلىب چمنى قه لىب كىمى كؤكدن قوپارىب آتيردىلار يوك ماشىنىنا و سونرا اريم يئنىدن يئرى سؤكوردى و اوقارلار تورپاقلارى گؤتوروب باشقا بىر ماشىنا بوشالدىردىلار. بئله لىكه ايشلرئنه دوام وئىردىلر. آما ھامى سىنىن پالتارلارى بىر شكىلده ايدى. اؤزلى ده چوخ دقت ايله چالشمىردىلار! بىر اوووج تورپاقى دا قويمىيىردىلار حرام اولو و قىراقداكى چمنلرئن اوستونه توكوله. بىز ايكىمىز ماشىندا اوتوراركن توموموشدوق اونلارئن ايشىنه و شىمشاد آغاجلارى آردىندان اونلار باخاركن گؤزلىرىمىز ياشارىردى. بىزىم ماشىنىن كنارىندان ايسه، دال با دال يوك ماشىنى ايدى كى تورپاق داشى يىردىلار. چمن آپايردىلار يادا يئنى تابوت گتيرىردىلر. تابوتلارى سىرا ايله دوزوردولر چمنلرئن اوستونه تا يئرىن قازىلىب چوخورا دوشمهسى قورتولسون. اوگونلرايدى كى قىرىلمىش عسگرلرى وىتنام دان قايتارىردىلار. دسته دسته گونده اوچ- دؤردويوز نفر. باشلارى چوخ قالا بالىق ايدى. اريم گىلدن باشقا اون- اون بئش دسته ده ايشلە يىردىلر. هر دسته پاركىن بر آلىندە عجىب ده بىر پارک ايدى. آدى «آلىنگتون» ايدى. گرک كى ائشىدهسى نىز. بىر واشىنگتن دى بىر آرىنگتون. بوتون دونيادا، آدلىم دى. اصلاً بىر آمريكادىر بىر آرىنگتون. البته

باشیندا بو سوزلرین هامی سینی ننه مه تعریف له مکله، اودا مندن اینجیمیشدی. اوگوندن دن ائله باشلادی میرتلانماقا تاکی کبین کسمه گونو قویدو گئتدی مشهده. اما نندسه بو ایشلردن من هئچ نه آنلامیردیم. آخی سیز اؤزونوز دئیین بیرمی یاشیندا، پوللو و گؤزل بیر قیز، اونون دا آلی بیر آمریکالی ائلچی نین آئینده، بئله نکلی زادلارا هئچ شبهه یئتیره رمی؟ اصلاً منیم نه ایشیم وارایدی مسگرآبادین ایشینه! هله چوخ قالیردی کی بو ایشلر منی ننه کیمی فیکره آپارا. و ایشنگتن داکی وارایدیق، هر دن بیر ائشیدردیم کی دئییری قارالار بیزیم ایشی میزی آلمیزدن چیخارتماق ایسته بیرلر. بیر یولدا سوروشدوم کی قارالار قضاوت ائده بیرلر می؟ آخی من هله او گونه جان فیکر ائدیردیم کی «لایر» قاضی دئمک دیرکی حقوقی و عدلیه ایشلری ایله چالیشار. هر حالدا دئمک کی قاپی دان کی ایچری گیردی ویسکی سینی آئینه وئریب بیرینی ده اؤزومه تۆکدهم. اوز به اوز اوتورارکن قضیه نین اوستونو آچدیم. بوتون فیکرلیری ائله میشدیم و ایشین هر اوزونی سالیب چیخمیشدیم. ایرانلی یولداشلاریمدان بیری تلفوندا دئدی کی بللی دی دا، بونلارین هامیسی ائله بو ایشین صاحابی دیلار. بوتون بشریته گور قازیرلار! بیله سینه دئدیم سنده ائله بیل شعار وئرمه یه واخت تاپیپ سان؟ البته بیلیردیم کی اوره یینی بوشالتماق ایسته بیر. نییه کی تذکره سی لغو اولونموشدی. نه قایددا بیلهردی نه ده قالا بیلهردی. ایسته بیردی تابعیتی نی ده بیسیسن و مصر تبعه سی اولسون. یئری ده یوخ ایدی من دئیهم کی اگر بوجوردی نییه به آمریکادان آل چکن میرسن؟ بیر باشقاسی دا که چوخ ایسته مه لی چوان ایدی و من اؤزوم ده نئچه یول لار آرزو ائتمیشدیم کی کاش

دوست تانیش لارلا تیلفونلا شیردیم. جومموشدوم او ایلك گونلره کی چوخ یالوار یا خارلا، منی چکدی آپاردی مسگر آباد قبرستانلیقینا. هله توپوموزدان قاباق ایدی. ائله بیل کی گئدیریک گلستان موزه سینه باخماقا، او واختان من هله بیلیمیردیم کی مسگر آباد نه ایچون دور و نه جور یئردی.

دئدیگیم کیمی اگر او اولماسایدی من هله تهرانین چوخ یئرلرینی تانیمامیشدیم. اورا گئندن ده من کی بیلیمیردیم هار دادی، شوفری تانی بیردی. شوفرده چون ارمنی ایدی، بیزیم کفن- دفنی میزدن هئچ نه بیلیمیردی. اونا گوره ده مسگر آبادین قاپیچی لاری نین بیرینی چاغیریب منده اونون دئدیکلرینی ترجمه ائتدیم. بو سورغو سؤالین نه ایچون اولدوغونو هئچ هوش ائله میردیم. یادیمدادیر کی ننه م بو ایشین اوستونده، منی نم نه قدر دانلادی کی بو ایشلرین نه معناسی وارمی؟ ناماز سیز گئده نین جماعتین قیزینا ائلچی دوشمه سی بس دئیل دی هله بیر ده اونو گؤتوروب آپاریر مسگر آباد!

... اونوتمامیشام کی اونلا بیرلیکده اولان باشقا بیر آمریکالی، قاپیچی نین سؤزلرینی ائشیده ندن سونرا قایدیب آریمه دئدی کی گؤرورسن دا، حتی تابوت دا ایشله تمیرلر. بیر تیکه پارچایا بوکمه گین کی پول یاتیرتماسی یوخدی... بیله سینی تانی بیلیمیردیم بودجه و زیرلیگی نین مشاوری ایدی. قرارمدار قویدولارکی بو خصوص دا سونرا بیر لیکده دانیشالار. یادیمدادیر اوگون کی بیلدی بیز تابوت ایشله تمه ریک بیله مه تعریف له دی کی بیز گلین- کوره کن کیمی بزه ریک و قویاریق تابوتا. قوجا اولورسادا آغزینا پامبوق تیخیب باشینی داراییب فئر قویاریق و بونلارین هامی سینین بیر دونیا خرچی وار. من ده شام

زاد دئمه ديم. فيكر انديردى كى آتا آناسى يا باجى قارداش لارى شيطانلىقين ائله ييب لر. نه قدر ده يالواردى كى هله دور گنده ك گزمه گه، سينما يا كولوپا و قضيه نى صباح حل اندهريك قبول ائتمه ديم. سون سؤزومى دئيه ن دن سونرا، گئتديم گيرديم اوشاقين اتاقينا و قاپيني باغلاييب يئره سريلديم.

لاپ دوزو چوخ كئفلى ايديم، اينديكى كيمي. دوزلوسو قاضى ايدى كى دئيردى بو ايشده اوبيرى ايش لر كيمي بير ايش دير و بوشانماقا علت سايلماز... دئديم اگر سيزين قيزى ييز اولسايدى بئله نكى بير آداما وئره ديزمى؟ دئدى چوخ تأسفلر كى قيزيم يوخدى! دئديم اگر گلينيز صباح گله دئيه كى اريم اولده معلم ايدى و ايندى بو ايشين صاحابى دير و يا اصلاً يالان دانيشميش اولاكى... اريم داها قويمادى دانيشام سؤزومى كسدى. ايسته ميردى دئديكى يالانين اوستو آچيلا. بوجورده اولدى كى رضایت وئردى. قيزيما وئردىكى آيلىق سندلرينى ده امضالادى و ايرانا قايتماق خرجينى ده ائله اورادا اؤده دى. بلى ائله بو تهر اولدى كى بيزده آمريكالى يا اره گئتديك. آللى نيزه قربان، بير قدح ويسكى توكسه نيز ممنون اوللام. سيزين ده بو قوناقلارى نيز بللى دئييل كى نيه گلميرلر... اما ... دوغوردان اولمايكي... اولمايكي او قيز منى اؤز باشيندان آچماق ايچون، بئله بير اويون اونيايا؟! «قىرل فرند» ى نى دئيرمه . هن؟ ...»

ترجمه تاريخى ۲۰/۲۳/۲۰۰۷ خوى

اونون آروادى اولايديم، بيليرسى نيزمى جاوابيم دا نه دئدى؟ دئدى ائله بيل باشينا هاوا گليب ها! ائله بيل آمريكانين خوشلوقو اوره ييني ويريب ها! دوز ائله بو تهر. اما اؤزو نه ايشده چاليشيردى؟ هئچ ايشده! ايكي آمريكالى آرواد، اونو كئچين ديريرديلر. فيكر ائتمه يين كى كئفلى يم يادا اوزوم آچيلىب هر نه گلدى دئيرمه ها! او آروادلاردان بيرى معلم ايدى و او بيرى ده طياره ده قوللوقچو. هره سى نين اؤز لرينه ده ائولرى وارايدى. بو آغا اوغلان دا هئچ اؤزونه آلمادان، اوچ گون بونون ائوينده اولاردى دؤرد گون اوبيرى نين. شاهلىق انديردى. لاپ كؤرفز شيخ لرى كيمي. نه درس اوخويوردى نه ده گليرى وارايدى. بيله سينه پول يوللوياندا يوخ ايدى. ائو- ائشىگى نى اوزه چككمك ايچون ايرانلى لارى يالوار- ياخارلا ائوينه آپاراردى. بو ايشين نه قدر قولاي و چيركين اولدوغوندان دا هئچ چكينميردى. بلى! بوجور اولوركى من بيرمى اوچ ياشيندا دورورام و قيزيمين آيندن ياپيشيب قايديرام ايرانا. اما يئنه آلايه اونون ايشينى راست گتيرسين كى منى اونودمايير. اونا صلاح مشورت انده ندى سونرا، گؤردوم تلفون زنگ ووردى. تلفونوكى گؤتوردوم گؤردوم بير ايرانلى جوان ديركى حقوق درسى اوخور. اونون يولداشى ايدى و منى سيخينتى دان قورتارماق ايچون هر جوره يارديما حاضير ايدى. اوندان ايسته ديم كى بيله مى گوره. ياريم ساعاتاجان اوتوردوق و قضيه نين هر اوزونى آچيب حاللاج لاديدقان سونرا بير قرارا گلديك. ائله بونا گوره ده خياليم راحت ايدى و اريم گلندن سونرا، بيليرديم نئيله مهلى يم. ساعات اوناجان اوتوراراكن بيله سى ن ويسكى ايچديم و دانيشديم. آخيري باشا سالديم كى آمريكا دا قالان دئييله م. نه قدر يالواردى كى بو ايشى سن هاردان آنلاييبسان بير

الیئوین سرانجامی ایله آذربایجان دمیر یول نقلیاتی نین اینکیشافیندا خیدمتلرینه گۆره «امکدار مهندس» فخری آدی وئرلیب.

دوققوز شعرلر کیتابی نین، اوچ موسیقیلی کومئدییا اثری نین مؤلیفیدیر. کیتابلاری («نئسه اونودوم سنی» - ۱۹۹۶، «سئوگی دوغولاری» - ۱۹۹۷، «سئوگی دولو گئجه لر» - ۲۰۰۰، «وطن اولاجاغا چاره یوخدور» - ۲۰۰۱، «تورپاغی» - ۲۰۰۲، «زئملیا اوتچیزنا» - ۲۰۰۲، «بیزنئسمئن» - ۲۰۰۴، «باهار یاغیشی» - ۲۰۰۶، «پاسپورت» - ۲۰۰۸، «سئوگی چیچگی» - ۲۰۰۸، «۱۰۱ کلام» - ۲۰۱۰، «آنا یوردوم منیم آذربایجانیم» - ۲۰۱۲) آذربایجان رئیسپوبلیکاسی «تحصیل» مرکزی نین «بورچالی» نشریاتیندا چاپ اولونوب. پیئسلی ج. جاببارلی آدینا ایروان آذربایجان دؤولت درام تئاتری نین و گنج تاماشاچیلار تئاتری نین آکتیورلاری طرفیندن آذربایجان میللی آکادئمیک درام تئاتری و ش. قوربانوو آدینا موسیقیلی کومئدییا تئاترلاری نین صحنه لرینده اوینانلیب. تاماشالار «آذ تی وی ۱» (۲۰۰۲)، «اس پی س» (۲۰۰۷) و «لیدئر» (۲۰۰۸) تئلئویزییا کاناللاری طرفیندن یایملانیب.

اثرلرینه («اولاجاغا چاره یوخدور!»، «بیزنئسمئن»، «پاسپورت») بدیعی فیلملر چکیلیب و تئلئویزییا کاناللاریندا گؤستریلیب و بو اثرلر فارس دیلینده تهران و تبریزده نشر اولونوب دیر.. «آنا یوردوم منیم آذربایجانیم» باکی-۲۰۱۲. یازیچی نشریاتی ۳۵۹ صحیفه ، سایى ۵۰۰۰ عدد «سئچیلیمیش شعرلری» باکی-۲۰۱۳. یازیچی نشریاتی ۱۰۳ صحیفه ، سایى ۵۰۰ عدد «۹۹ قارداش» باکی-۲۰۱۷. یازیچی نشریاتی ۱۱۸ صحیفه ، سایى ۱۰۰۰ عدد «معلم» باکی-

شعیر میز - شاعیر میز

ŞEİRİMİZ ŞAİRİMİZ

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRK DÜNYASININ NƏĞMƏKAR VƏ GƏZƏLXAN ŞAİR VƏ DRAMATURGU ÜNLÜ ŞAİRİMİZ RAMİZ ABDULLAYEVİN 23 İYUN DA 70 YAŞI MÜNASİBƏTİLƏ ÜRƏKDƏN TƏBRİK EDİRİK .ƏZİZ DOSTUMUZA UZUN ÖMÜR VƏ CAN SAĞLIĞI BÖYÜK ALLAHDAN TƏMƏNİ EDİRİK.

رامیز حبیب الله اوغلو عبدالله یئو ۱۹۵۳-جو ایل اییونون ۲۳-ده باکی شهرینده کی ماشتاغا قصبه سینده آنادان اولوب. دمیر یولو ساحه سی اوزره موتخصیصدیر. «فخری دمیریولچو آدینا لاییق گؤرولوب. ۱۳ اؤکتیابر ۲۰۱۳-جو ایله ایسه اونا آذربایجان رئیسپوبلیکاسی نین پرئزیدئنتی ایلهام

آرزوسو وار، گۆوهری وار،
سۆیله دی جانان، نه بیلیم.

گۆردوکده قالمايیر حالیم،
پتکده توکه نیب بالیم.
نه دئییرسن، گئدیم، قالیم،
سۆیله دی جانان، نه بیلیم.

مشعلسن

مشعلسن، یاندیریب کول ائيله یرسن،
اگر اللریمله توخونسام سنه.
حیاتسان، باغچانی گول ائيله یرسن،
بولبولون ناله سینن ائشیتسین یئنه.

اوتانجاق چۆهرنده قیزاران یاناق،
باغریمین قانی تک عئینی رنگده دی.
اسیرین اولورام قارشیندا آنجاق،
سنین اللرینده، حیات سندهدیر.

آیریلیب گئدیرسن گلدیگین کیمی،
لال اولوب، سوکوتا غرق اولورام من.
آلاراق کامانی، دارتاراق سیمی،
منی نیشانگاها دؤندر میسن سن.

سن نه یاخشی کی، وارسان

چتینه دوشدویون آن،
آچارکن صوبحونو دان.
سیخیلارکن منده جان،
سن نه یاخشی کی، وارسان.

۲۰۲۰. یازیچی نشریاتی ۸۴ صحیفه، سایه،
۱۰۰۰ عدد «آذربایجان دیاریندا» باکی-۲۰۲۱.
یازیچی نشریاتی ۱۶۲ صحیفه، سایه،
۱۰۰۰ عدد

رامیز عبدالله یئو «عبدالله شایق»، «وطن»،
«قیزیل قلم» «قیزیل آچار»، «قیزیل بوته»، «دده
قورقود» آدینا «وطن اوولادی» و «قیزیل اورک»
مئدالاری ایله تطفیف ائدیلمیشدیر.

۲۰ بسته کارلارلا چالیشیراق ۲۵۰-دن آرتیق
شعیرلرینه ماهنی بسته لنمیش و ۷۰-دن آرتیق
موغنیلرین ایفاسیندا ماهنیلار خالقیمیزا تقدیم
اولونموشدور.

آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین و آذربایجان
ژورنالیستلر بیرلیگی نین عوضودور. پریزدنت
تقاعدچیسى دیر. شاعیر - دراماتورق دیر.

نه بیلیم

سۆیله دیم ائی گول سئویرم،
چۆهرده آغ تول سئویرم.
آغوشوندا صولح سئویرم،
سۆیله دی جانان، نه بیلیم.

سئوگینی حسرتدی بیخان،
صوبح چاغی گونشدی چیخان.
زیندانی ظولمتدی سیخان،
سۆیلهدی جانان، نه بیلیم.
حیاتین عشق جۆوهری وار،
هر گئجه نین سحرى وار.

رامیز ده طالعیین حؤکمویله گئدیر،
تانری وئرگیسییل، قلبین سسییله.
وطنه دیر آمالی، غورور، فخر ائدیر،
آذربایجان آدلی اؤز اؤلکه سییله.

سن منی آغلادیب،

هم گولدوروسن

آلیرسان جانیمی سنی گؤزند،
ساجلاری سیننه سرب هؤرنده.
چاشیب محله میزه هردن گلند،
سن منی آغلادیب، هم گولدوروسن.

چننده دوزولن ایکیجه خالدیر،
چؤهرن آغاپقاددی، یاناغین آلدیر.
سؤزلرین هم تیکان، هم ده کی بالدیر،
سن منی آغلادیب، هم گولدوروسن.

اولموسان ال چاتماز، چوخ موشگول قالا،
دؤنموسن شکر، نوغولا، بالا.
گولورم اؤزوم، دوشدویوم حالا،
سن منی آغلادیب، هم گولدوروسن.

سوال ائیلهسن کی، نؤش آغلاییرسان؟
آخی سن سینمی، بیل، داغلاییرسان.
هاری گئدیرمس، یول باغلاییرسان،
سن منی آغلادیب، هم گولدوروسن.

جانلانیر قارشیمدا سنین صورتین،
گؤزونده ایمکان وار، سؤزده قودرتین.
سنی قاچیرداردیم اولسا جورأتیم،
سن منی آغلادیب، هم گولدوروسن.

چایدا سئلر آخاندا،
گؤیده شیمشک چاخاندا،
دؤنوب منه باخاندا،
سن نه یاخشی کی، وارسان.

بادمه مئی سوزند،

دوداغینی بوزند،

حیاتدان ال اوزند،

سن نه یاخشی کی، وارسان.

شعردیر شاعیرین ایلهام منبعی

شعردیر شاعیرین ایلهام منبعی،
اونون دوشونجه سی، بئینین امگی.
حیس لری توتماقچون آزاجیق سیی،
بس ائدر گؤرمه یه، هر جور کلگی.

ایسته دیگی سؤزو مین جور بزه ییب،
سئودیریر، سئویلیر، تقدیم ائدرکن.
هردن زنجیرله ییب، هردن دؤزمه ییب،
اعتیراف ائیله ییر سئوگی گؤررکن.

نیینه لازیمدیر دونیانین ایشی،
اگر قارشیسیندا آغ کاغیز وارسا.
یازیر یئنی تاریخ، سونرا کئچمیشی،
یادداشا قایتاریر، کیمده او دارسا.

اوچ شئیدن ناراحت اولور همیشه.
آغ کاغیز، بیر قلم، بیر ده دوشونجه.
بونلار بیر یئردسه دؤنوب گونش،
غرق اولور نورونا، هم ده سئوینجه.

کاش سنی او گئج، من گۆرمه یدیم

دیل آجیب محبت سئوگی دئییرسه.
بونون لتافتی، غئیرتی واردیر.
عاشیق سمادیرسا، معشوق یئردیسه،
آلاهیین معجزو، حئیرتی واردیر.

سنی دوشونرک

سنی دوشونرک اوزاندیم یاتام،
رؤیادا هوسنونو گۆرمک ایسته دیم.
یورغون گوندوزومون عذابین آتام،
سنین گۆزلریندن اؤپمک ایسته دیم.

گلدیکده رؤیاما اوزون ساجیندان،
سنی من اؤزومه هؤرمک ایسته دیم.
سحرین صوبح چاغی ظریف الیندن،
توتوب بو دونیادان دؤنمک ایسته دیم.

آچدیم گۆزلریمی تنها قالارکن،
شام تک اریگیب، سؤنمک ایسته دیم.
رؤیالار قوینوندا شربت آلاکن،
بو سحر ندنسه اؤلمک ایسته دیم.

بیر آخشام بیخیلیدین قارشیمدا یئر،
بوز ایدی ساختادان هر طرف بئله.
طبیعت اینسانا قورموشدو تله،
کاش سنی او گئج، من گۆرمه یدیم.

توتوب اللریندن قالدیردیم سنی،
سوزگون باخیشلارلا سئیر ائتدین منی.
ائله بیل ساهیله عوذوردو گمی،
کاش سنی او گئج، من گۆرمه یدیم.

سن دئم، دنیز تک، ایچین تلاتوم،
چاشیب ایلک گؤروشد، دئدین حیاتیتم.
مولئکول دئییلدین، سیرلی بیر آتوم،
کاش سنی او گئج، من گۆرمه یدیم.

سهو ائتدیم، ال وئریب قالدیران زامان،
اولدن قورولموش، صحنه یمیش او آن.
هر شئی آنلاشیلدی، گئت کول اولوب یان،
کاش سنی او گئج، من گۆرمه یدیم.

دئییلن کلامین حکیمتی واردیر

سویون دامالاری داشی پارچالار،
کیچجیک ده اولسا قودرتی واردیر.
سؤزلر یئرسیز اولسا، اینسان آلچالار،
دئییلن کلامین حکیمتی واردیر.

یئر، کوره شکیلی، دؤورو زاماندا،
تانریدان گوج آلان دؤولتی واردیر.
گوندوزلر گونشدن نورو آلاندا،
گئجه نین قاپقارا ظلومتی واردیر.

کۆثر " ، " قلمین صداسی " و آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی خزر بؤلمه سی .

وصاله وطنخانین یارادیجیلیغیمین اساس لئیموتیوی عرفان، کلاسیکا (غزلیات)، غیبی علم، آسترونومیک آراشدیرمالار و اونون معنا دیرینی بهرلده ایشلمکدیر. اثرلرینده اساسن عرفانیلیک، محبت، اینسانپرورلیک، وطنپرورلیک مؤوضولاری اوستونلوک تشکیل ائدیر. آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین عوضودور.

سرلریندن

ائی فیکریمی رام ائتمیش کۆنلوم بوروین کاشلار، قوپدوقجا قیامتلا تنیمده، اجل باشلار. حیسسیمدن اولار باریز گۆزلردن آخان یاشلار، قلب ایچره فغان ائیلر روحوم کیمی قلاشلار. ائتمیش سینه می زیندان، عشقین آجی حسرتدیر، سؤنموش اورگین نورو، گۆر بیر نئجه ظولمتدیر. یوخدور اوره یه چارم، هر چکدیگی ظیلتدیر، بیتمز بو آجی حسرت، گۆر کی نئجه عیلتدیر؟ اونسوز قارالیر دونیام، ظولمت بورویور عالم، یوخ منده دؤزوم افسوس، عالمده بوتون نالم. قوپسون خیالیم باشدان، قالمیش یوخوسوز دیدم، تنها بو محبتدن هر گون دوغولار بیر قم. ائی عؤمرو خزان قیلیمیش هسرت دولو دبلداریم، حوسنومدن اولان واقیف روحومداکی اسراریم. گلمز باهاریم نئیچون، آچماز گولو گولزاریم، دونموش ابدی افسوس قلیبمده کی آه-زاریم. ائی مئهری، سیغین قلبا، عشقین ائوی آزاددیر، دونیاداکی هر ذره عشق عونوانینا یاددیر.

آتدین منی ائی دلیبر، سسسیزجه چیخیب گئتدین، اؤلدوردیون اینسانه فخر ایله باخیب گئتدین. آرخانجا گۆزوم یاشلی، گۆرمزجه دؤنرکن سن، رفتارین ایله قلبی بیر آندا یاخیب گئتدین. نئیچون ائله ییب پشیمان قلیبمده کی سئودامی، ایلرجه اولان عشقی بیر گونده بیخیب گئتدین. من داغ کیمی عشقیمله قارشیندا سیپر اولدوم، دریاسایاغی مندن لیسانتک آخیب گئتدین.

وصاله وطنخان

VÜSALƏ VƏTƏXAN

وصاله وطنخان، " بیر اوووج کۆلگه... " ، " آباق سسی "، " دؤزومه یئر وئر. " ، " قزل گولو " کیتابلاری نین مؤلیفیدیر. اثرلری " ظریف کۆلگه لر ۱ - ۲ - ۳ " ، " وطن مواهیدلری ۱ - ۲ " ، " خزر تزکیره سی ۲ " ، " تورک دونیاسی شاعیرلری " ، " آرزولارین شهیدی " ، " تورکای " و س. آدلی آنتولوگیالاردا درج اولونموشدور. شعر و مقاله لریم منتظم اولاراق " حریت " ، " باکی خبر " ، " ایکی ساحیل " ، " یورد ژورنالی " ، " حربی آند " و بیر چوخ دؤورو مطبوعاتدا ایشیقلا ندیریلیب. چاپ اولوندوغو قزنت و ژورناللار " اولدوز " ، " فاطیمه " ژورنالی. " اوخو منی " ، " پالیترا " ، " آذربایجان " ، " وطنپرورلر " قزنتلری و س.

بیر چوخ ادبیات سایتلاریندا خصوصی آراشدیرمالارینا اساسن " داروین نظرییه سی " ، " پتولومئی " ، " کاینات و یارادیلیش " ، " گۆی جیسملری جه آسیمان " ، " ایخوان مکتبی " ، " تکامل ندیر؟ " ، " ماتئرییا و اینسان " کیمی مقاله لری درج ائدیلیمیشدیر. " ایستعدادلی گنج قلم " ، " ادبی سؤز صاحبی " ، " یارادیجی قلم صاحبی " ، " اینتیظار " ، " وطنه گۆره " ، " نسیمی - شعر، صنعت و معنویات " ، " بیز موبارزیک " موکافاتلاری ایله تطفیف ائدیلیمیشدیر.

" قیزلار " ، " طلبه نین گونلوگو " ، " اؤزگه حیات " ، " بو سون دئییل " ، " عؤموردن آلینان ۲۹ ایل " ، " وطن گولو " ، " حربی هوسپیتال - ۲۰۲۰ " آدلی سسناریلری وار.

گنج یاشلاریندان بو گونه دک عوضو اولدوغو ادبی مجلیسلر " دیریلی قوربانی " ، " اوزان " ، " عاشیق پری " ، " واحد " ، " مجمع الشعرا " ، " ساقی -

ائی کۆنول، سانما کی هر لحظه ده خوش آنیم وار،
 کیمسه بیلمز دیلی زاریمدا نه احزانیم وار.
 سارالیب هیجر خزانییلا حیاتیتم چمنی،
 حسرتی وصل ایله هر دمده مین افغانیم وار.
 بولبولی-قدسییم، ائتمم گلی-دونیا په نظر،
 گولشنی غیبده بیر قۆنچی خندانیم وار.
 اۆزگه واریم یوخ اول وصل گونو قوربانین،
 او گونون حسرتی ایله آلیشان جانیم وار.
 چاره سیز درده دوچار ائتدی منی آیریلیغین،
 قالیب اومید اجله، غیری نه درمانیم وار؟
 مهربیا، نئیلییم دی اۆزگه بهیشتین فیکرین؟
 وطنیمتک منیم اۆز رۆضه رضوانیم وار.

باھارییه

ایامی-باھار گلدی، یئنه فصلی-خزان گئندی،
 چیخ سیره کۆنول، باغو گولوستاندا چیچک بیتدی.

بولبول سئوینیپ شورا گلیب نئی کیمی دیلندی،
 سولموش بو باغین گوشه سی مین شووق ایله گوللندی.

دون گئیدی چمن رنگی یاشیل، نقشی آل-الوان گول،
 وئرمکده نیگارین سنه چون شادلیغی آیلن، گول.

بوندان بئله توت کۆنلونو خوش، ائيله مه درد و قم،
 عشق اهلی یئتیپ وصله، باھار چاغی اولار خرم.

توپراق اوینیپ، چۆلده خفیف یاز کولگی واردیر،
 جانلانمیش آغاجلاردا دا نۆوبر دلیگی واردیر.

نووروز بزه میس سفره میزی، دۆوقو صفا وئرمیش،
 شکر ائيله بو ناز-نعمتی ای جان کی، خدا وئرمیش.

ای مہری، سئوین، کی یئنه بایرامدیر، اوزون گولسون.
 کۆنلون چیچک آچسین، حیات عشقیله گۆزون گولسون.

افسوس کی اینانمیشدیم عؤمروم سنه باغلانمیش،
 سنسه بو گئیش عؤمرو درد ایله سیخیب گئتدین.
 قوررنله باش آلدین سن، دیوانه لیگین توتدو،
 بیلدیم کی بو یول ایله افسوس کارخیب گئتدین.
 آیریلدی وصالندن حقیقین اوفورن روحو،
 دونیانی گوروب تنها، سن ده دارخیب گئتدین.

یوخدو چارم ائی کۆنول، البت بو گوندن ایچمیشم،
 عاشیقم، مئیکانه دن خلوت بو گوندن ایچمیشم.

چون نیگاریم یوخ، کۆنول گولشنده بولبول بینوا،
 حالی روسوایم، اندیب عیشرت بو گوندن ایچمیشم.

ساقییا، مئیدیر بو بادم ایچره، یا شربتیمدیر؟
 سوزدوگون دمدن دیلیم شربت بو گوندن ایچمیشم.

" معرفتدن سنه قیل " سؤیلر نسیمی عاداتا،
 الحذر اوندان، اندیب عادت بو گوندن ایچمیشم.

اولموشام نفسه ملایب، ائی جمات، سیز منی،
 نولا زهم ایله اندین تۆهمت بو گوندن ایچمیشم.

گرچی بو صؤحبتله ایمان اهلینی من چاش اندیب،
 سؤیلرم بونجا یالان صؤحبت " بو گوندن ایچمیشم.

مئهرییم، یوخ خاندانیمدا شرابخور کس اولان،
 ایچدیگیم عشقدیر، اولون راحت بو گوندن ایچمیشم.

غمی دنیا چکن کۆنلوم خزاندیر گولشه نیم اولماز،
 اوجالمیش عرشه روحوم، چون بو یئرده مسکه نیم اولماز.
 بدندن آیریلیب فیکریم، نه داد بیلیم، نه احساس من،
 نه جور اؤلمکدیر، ائی پروردیگاریم، مدفه نیم اولماز؟
 قمین طولموندن عؤمروم قاره طولمتدیر، نه عیلتدیر
 کی دوغماز گون، باھارتک قلبه صوبحی رؤوشنیم اولماز.
 منه بخش ائتدیگین یا رب، وجاهتدن، گۆزلیکیدن،
 فنا مولکونده بیر ذره اۆزومچون مخزنیم اولماز.
 اولان قافیل حقیقتدن، دئییل حالی بصیرتدن،
 بیل ای مہری، نظر ائتسن گوناھدان جؤوشنیم اولماز.

قلبیمین قمخاره سین نوش ائله دیم،
منی-دیلخسته نی سرخوش ائله دیم.

می-ناب اولمادی ایچسم افسوس،
شیشه باده می خاموش ائله دیم.

بو قدح دوشمور الیمدن، ساقی،
ایسمیمی عالمه مینوش ائله دیم.

داغی-هیجرین منی ویران ائندی،
درد و عصبانیمی میخوش ائله دیم.

توتمادی بیر کس الیمدن، مهری،
بونجا احزانیمی تک نوش ائله دیم.

گل، بیغیشدیر بو کؤنول ایچره توز اولموش قمیمی،
نئجه اؤلدورموسن اینصافسیز، اورک همدیمی؟

من ییخیلدیقجا توتان اولمادی، افسوس، بیری سن،
نئجه سئودین کی مزار ایچریم، آنجاق دیرینسن...

بیر خیال ایله جوشان قلبیمی دیندیرمه لیسن،
من جان اوستونده، گئدن روحومو دؤندرمه لیسن...

من کی هیجریندن اولوم پنجه سینه حبس اولدوم،
بیر گول ایدیدیم، سنین عشقینله سارالدیدیم، سولدوم.

بونجا آه-ناله مه سسسیز نئجه دؤزدون، گئتدین؟
بیر اومید وار ایدی، مندن اونو اوزدون گئتدین...

سن صفا وئرمه دین، آنجاق کی جفا چکدیردین،
مین سیتیم ایچره سئون قلبه بلا چکدیردین.

آل، بو جیسمیمده سؤن روحوما مشعل یاندیر،
گل، بو سئودا ایله اؤز کؤنلونو قاندیر، قاندیر.

گولوم، گولزاریم، هم قدیمده نقشیم، روحوم، اسراریم،
وصالیم، وصلی-عشقیم، قیبلگاهیم، ماهی-روخساریم،

اوفوقوم، مشریقیم، صوبحوم، آمالیم، دارالقراریم،
ضیالیم، چئشمه-پورتاییم، اومیدیم، زولفی-انواریم.

پناهیم، بختیاریم، کوی-دیلداریم، جیگر گاهیم،
گوزاریم، سایداریم، روحیدیم، فضلیم، سمنساریم.

باهاریم، ایلک کؤنول بندیم، نوباریم، جیلوه روزیم،
سعادت منشاییم، خورشیدی-تابانیم، وفاداریم.

سجودوم، عالمی-رؤزه م، ایمانیم، قلبی-محرابیم،
مورادیم، زیباوو بخشیم، خیالیم، لعلی-شهواریم.

جمال و حوسنونه نیطقیم، خیالیم موبتلا، مهری،
زولالیم، ایسمی-قدسوم، روحی-احوالیم، فوسونکاریم.

قالیبیدیر جیسمو جاندا بیر فغانیم مین فغانیمل،
فلک ایشگنجه وئرمیش عمر ائدرمی بیروانیمل؟

اوسانماز ایمتاحانیندا دارا چکمکدن اینسانی،
بوکر بوینوم مشققتدن، نه قصدی وار بو جانیملا؟

دئییل خلق ائيله مک جانی، بو جاندا احوالیم سورماز،
فقطدیر ظولم ائدر شایان، نیهان و بیل'یانیملا.

بلالار تا ازلدن واردیر، عالمدن -الستتمی؟
ملکلر سئیر ائدر فریادیمی آه و دیوانیملا.

کؤزدیم، ذره ایز یوخ کوللریمدن بو جهننمده،
مگرسه گؤیلره سوورولموشام فصلی خزانیملا.

سعادت خورشیدیم نئیچون بو ظولمتدن طولوع ائتمز،
قالیبیدیر مهری، جیسمیم بو بلایی-جاویدانیملا.

قويموشام من دمبه دهم هم هيچرى-عالمدن قدم،
وصله يئتمكدير موراديم، اوزگه بير قم بيلمزم.

كنچدى عۇمروم داغى-هيچرييله فغان ائتمكله چون،
بو سبىدن عيشرت و عيش ايچره عالم بيلمزم.

گرچى محرابيمدير اول قليبمده توتوموشدور قرار،
من بو سئودا ايله مهرى، قلبه محرم بيلمزم.

وصاله وطنخاين شهيدلريميزه حسر ائتيديكى شعير لر بندن.

(شهيد انار ناغيئو صاحيب اوغلونون خاطيره سين)

گۇرون نئجه...

بو وطنين ساغليغينا جان وئرلر ياشايارميش،
ياشاديقجا وطن آدين زيروه لره داشيارميش،
گۇرون نئجه، وطن اوچون اللرييله داش اوبارميش،
شهيدلريم...

گۇرون نئجه...

پاك تورباغا پاكليغيني قانلاربيلا بخش اندرلر،
يادداشلارا ايگيدليگى، مردليگيني نقش اندرلر،
گۇرون نئجه، آزادليغى بيزه وئريب، تئز گئدرلر،
شهيدلريم...

گۇرون نئجه...

ياراميزى سارماق اوچون گنجليگينه ويدا ائديب،
حقيقي عشق ايله جاني وطنينه فدا ائديب،
انار كيمي شهادتى كۆنلوموزه نيدا ائديب،
شهيدلريم...

مهرى اۇلمز دئمه، گل سون گونو قبريم اوسته،
آغلا، گۇز ياشين ايله قوى گولو قبريم اوسته.

كۇنول، بيهوده سئودادان ندىن ال چكمز اولدون سن؟
فراغين دادديغين گوندىن وصالين سئچمز اولدون سن...

عذابلار ايچره قيوريلدين، وفاسيز اولدون البت سن،
محبت شربتت افسوس بو يوزدن ايچمز اولدون سن.

آيب اغيار(ى)لر سئودانى سندن، گل سىتم ائتمه،
ندىن يارين خيالىندان بير آنلىق كئچمز اولدون سن؟

حاقىقت باغينا گيردين، او عاشيقدن نيشانگاه يوخ،
نوبارين گۇرمك اوچون باغدا بير گول اكمز اولدون سن.

قىمى-دونيايا مئيل ائتدين، قدحيندىن سوزن داملا،
قان اولدو گۇز ياشينتك، مهرى درددين چكمز اولدون سن.

منى آغلاديب، كناردا گوله بيلديگين قدر گول،
داها وارليغين اؤنمسيز، اؤله بيلديگين قدر اؤل.

منى تنها قويدوغون گون ائله آيرى دوشدو يوللار،
نه قدر اوزاق دا اولسان، گله بيلديگين قدر گل.

گۇزومون ياشين اوزاقدان گۇره بيلمه سه ن ده اى يار،
توخونوب خيالين ايچره سيله بيلديگين قدر سيل.

سنه سئوگيم، عشقيم آزدير دئيه ظن اندرددين اول،
نئجه ظن اندرددين، ايندى ائله بيلديگين قدر بيل.

داها مهرى اؤلدو، گئتدى، يا اوزاق-ياخين نه فرقى؟
قالان عمرونو بيربيله بؤله بيلديگين قدر بؤل.

كىم دئير يارين جفاسين چكسم قم بيلمزم؟
قملر ايچره آه و زارام، قلبه مرهم بيلمزم.

من كى يارين هر بلاسيندان سىتملر چكيشم،
هر سىتمدن مين سىتم دوغموش كى، خوش دم بيلمزم.

دیشدی سمتینی سۆز ده، شئیر ده،
آیریلدی یوللاردان او یولون، یولو.
او یولون یولچوسو اولدو گنجلر ده،
ناظیمین یولویدو، رسولون یولو.

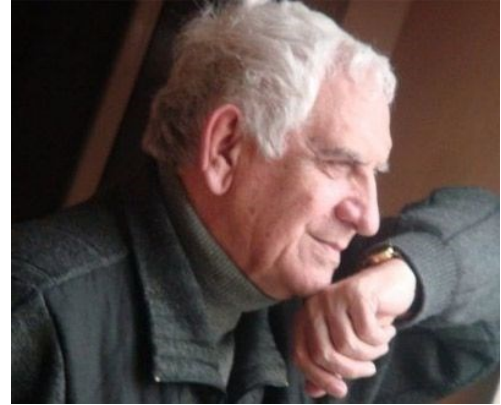
هر کۆنول هاواسی بیر سسده کئچدی،
بلکه ده چکمه دی، سونرا هئچ آیا، -
واقیف صمداوغلو سربسته کئچدی،
آنا صادیقییدی، یئنه هئجایا.

فوضولی وئردیگی سلامی بیر واخت،
روشوت دئییل دئییه آلان اولمادی.
ناظیم فوضولیدن سلام آلاق،
باکی تورپاغیندا، ایلک سالاملادی.

شکلی نین اؤنوده دوردو فاراغات،
ناظیمه بیرلیکده دایاندی زامان.
آلدی سلامینی:
-سلام، اوستادا!
بئش یوز ایل سونرایدی، بلی، سونرادان!

ناظیم سوال وئردی اؤزو ده او گون،
سوسدو تورکییه دن گلن بیر قوناق.
یئر سوسدو،
گۆی سوسدو،
او دمده بوتون،
من اؤزوم اوردایدیم، او زالدا، او واخت.

ناظیم، تورکییه دن گلن او قوناق،
سنین سلامینی نه واخت آلاجاق؟
اوندا
اورگیمده دئییردیم بونو،

نریمان حسن زاده ناظیم حکمتله گۆروش NAZİM HİKMƏTLƏ GÖRÜŞ لیریک پوئما

شاعیرله بیر گۆروش، یا عادی صؤجت،

آلاها خیدمتدی، بنده به حۆرمت.

نیظامی موزه ی نین دیرکتورو، آکادئمیک
رافائل حسینوو بؤیوک تورک شاعیری ناظیم
حیکمتی شخصا تانیان، اونسیتده اولان و حاقیندا
یازان ضیالیلارین اکثریتینی دعوت ائدی، یاددا
قالان، گۆزل بیر تدبیر کئچیردی. مؤلیف

سالون ال چالیردی ناظیم حکمته،
تانری تۆهفه سییدی بو گۆروش اونا.
اوز توتوب باکیدان بشریته، ناطیق،
آند ایچیردی تورک دونیاسینا.

ناطیقین ایمکانی اولسایدی، اینان،
ناظیمی دونیایلا باریشديراردی.
چیخاردیب بورسادان - حبسخانادان،
دوستاق دوستلارینی دانیشديراردی.

قوجا شرقین بو ایکی گونشینی
گئدیب یازیچیلار گتیرسین گرک،
اونلاری وطنده زیارت ائدک.
اؤندرین نۆوبتی بیر تۆهفه سییدی،
یئرده گولومسه سین پاکلیق، گۆزلیک.
سددام هوسئینین زمانه سییدی،
اؤزو آسیلینجا قالدی، هله لیک.

باکییا گلنده دییشدی حیات،
بوو او جا شاعیر، اوجالدی، گئندی.
اونوانی کۆنوللر اولان او اوستاد،
بیر گنج شاعیره ده،
ائو آلدی، گئندی.

دونیا ماراقلیدیر، نه خئییر، نه شر،
حیاتین هر آنی بیر حکمت ایمیش.
من ایندی بیلدیم کی، چوخدو گۆروشلر،
شاعیرله هر گۆروش
بیر قیسمت ایمیش.

بوخ، شاعیر باکیدان گئندی، - دئمگین،
اونون هر آددیمدا بیر ایزی قالدی.
حیکمتلی سۆزلری -
ناظیم حکمتین،
بیر ده ناظیم حکمت سئوگیسی قالدی.

بیلمیردیم دونیانین کار اولدوغونو.
دئمه، ان آغیر شئی معنوی یوکموش،
دئمه، داهیلرین صبری بؤیوکموش.

تحصیل ایلرییدی، چیخمیر او یاددان،
گۆردوم موسکوانین بوز نفه سینی، -
بیری ده من اولدوم

یئردن قالدیران.

او جانلی تاریخین جنازه سینی.

اوغلو گلمه میشدی اوندا پولشادان،
اوردا طلبیدی، بیلمه دیک نییه.

ناظیم بو دونیادان گئندی نیگاران،
اوغلوم مئهممت، - دئییه،

تورکیه م! - دئییه.

ناظیمی، رسولو اونوتمامیشام،

ایکی جاندا بیر ایلاهی محبت.

آلاهییم،

ایندی ده اردوغان، ایلهام،

ایکی قارداش: بیر میلّت، ایکی دؤولت.

اوردا چاناققلا، بوردا قاراباغ،

قان-قانا قاریشیدی، سنگر-سنگره.

قوشا: آی-اولدوزلو،

اوپرننگلی بایراق،

ابدی سانجیلدی او گوندن یئره.

بوردا خاطرلادیم اولو اؤندری،

سیزه ده قوی دئییم

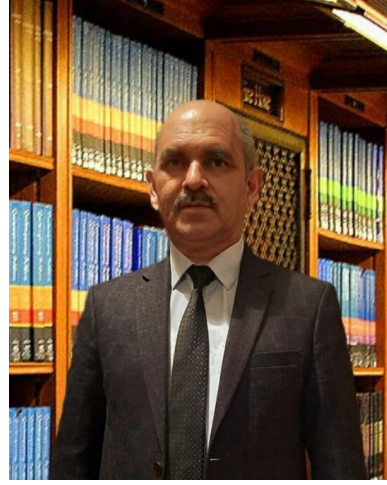
بو شاد خبری:

فوضولی نین ایراقداکی نشینی،

نسیمی نین هلبده کی نشینی

اۆزبېكىستانىن " ماريقات " درگيلرينده درج اولونموشدور. ياراديجيلىق فعاليتينه گۆره بير سيرا فخرى فرمانلارا، " تورک دونياسى اينفو " ايجتيماعى بيرليگى نين ديپلومونا، باكى فوتبول فئدراسياسى نين فخرى ديپلومونا، تورک دونياسى آراشتيرمالارى اولوسلاراراسى علملئر آکادئميسينين " تورک دونياسى ادبيياتينا حيدمئت اولوسلاراراسى اؤدولو " نه لاييق گۆرولموشدر. بير نئچه کيتابن مؤليفيدير. آذربايجان ژورناليسلر و يازيچيلار بيرليگى نين عوضوودور.

جوشقون خليل اوغلو COŞQUN XƏLİL OĞLU

سۆز مولكونون شهر يارى

هاميميزين قلبينده اولمز شهر يارى وار،
سۆز مولكونون سولطانى، خوشبخت-بختييارى وار.
دوغما آنا ديليمده، ياراديب سايسيز اثر،
عادى اثرلر دئييل، هر بيرى اينجى، گۆوهر.

" حيدر بابايا سلام " شعریت زيروه سيدير،
شاعيرين خالقيميزا ابدى توهفه سيدير.
" آذربايجان " شئيريني بؤيوك ايلهاملا يازيب،
آنا يوردا سئوگييله، بير احتراملا يازيب.

شئيرى نين چوخوندا وار آيرىلىق، وار حسرت،
خالق ايكييه بؤلونوب، بو نه طالع، نه قيسمت.
اينانيب آذربايجان بوتؤو، بير تام اولاجاق،
آيرىلىق يارادانلار قانا قلتان اولاجاق.

مين حيله يله، فيتنييله بؤلونوب نيه ميلت،
بو ميلته ياراشمير، نه بؤلونمك، نه ظيلت.
عؤمرو بويو باكييا، گلمك اوچون جان آتدى،
بو نيسگيلدن، آغريدان، نئچه شعر ياراتدى.

جوشقون خليل اوغلو (جوشقون خليل اوغلو
ايراهيملى) ۱۹۶۰-جى ايلين دئكابري آيى نين
۲۷-ده كوردمير رايونون ملاكند كندينده ضيالى
عايله سينده آندان اولموشدور. آذربايجان نئفت و
كيميا اينستيتوتونون - ايندىكى آذربايجان نئفت
آكادئمياسى نين مآذونودور. ۱۹۸۳-جو ايلدن
نئفت صنايعسينده موختليف موهنديس وظيفه
لرينده چاليشير. سوكارين " كومپلئكس قازما
ايشلرى " ترئستينده شعبه ريسى وظيفه سينده
ايشله يير. نئفت صنايعسينده كى ثمره لى
فعاليتينه گۆره سوكارين فخرى فرمانينا و "
فخرى نئفتچى " دؤش نيشانينا لاييق
گۆرولموشدور.

اورتا مکتب ايللريندن بديعى ياراديجيلىقلا
مشغولدور. يازيلارى موختليف مطبوع اورقانلاردا،
ادبيات سايتلاريندا - " آذربايجان " ، " اولدوز
" ، " قوبوستان " " گؤبرچين " ژورناللاريندا،
" رئسپوبليكا " ، " عدالت " ، " خالق قزئتى " ،
" كرئندو " ، " ويشكا " ، " ايكي ساحيل " ،
قرئتلرينده، موختليف آلماناخلاردا، توركييه نين
" ادبى كولتور " ، " كاردئش كالئمئر " ،

سنسيز مجلسلرین لذتی اولماز،
نئجه ده دوغماسان بیزه، تئلی ساز.

خبر گتیر گۆیچه، تبریز ائلیندن،
" شیکسته، " " دوئییتی، " " ساری تئل " ایندن،
" روحانی، " " دیلقمی، " " اینجگولو " ندن -
دینلسم، هئچ زامان اورگیم دویماز،
نئجه ده دوغماسان بیزه، تئلی ساز.

قیرخ دورد

نه قیرخ اوچ، نه ده قیرخ بئش
اولمادی، قیرخ دورد اولدو،
کافیئرله ابدی
غوصه اولدو، درد اولدو.

قیرخ دورد -ظفر دئمکدیر،
قیرخ دورد-هونر دئمکدیر،
قیرخ دورد-قاراباغیما
دوغان سحر دئمکدیر.

قیرخ دورد -جسوروم، مردیم،
قیرخ دورد -اؤلمز شهیدیم،
قیرخ دورد-سایسيز ایگیدیم،-
یئنیلمز ار دئمکدیر.

قیرخ دورد -سئوگی سنگره،
قیرخ دورد-اومید عسگره،
قیرخ دورد -ایبلیسه، شره
مؤحکم سیپر دئمکدیر.

قیرخ دورد- سؤزودور حاقین،
قیرخ دورد -گولمه سی باختین،

یادئلیلر قویمادی شاعیر باکینی گؤرسون،
بوردا گزیب دولاشسین، سؤزدن تر چلنگ هؤرسون.
شهریار بیر دونیادیر، سؤز، تفککور دونیاسی،
دونیانین گونشی وار، وار عوممانی، دریاسی.

شهریار هامیمیزا دوغما، عزیز اینساندیر،
بو مودریک شخصیتدن دئمه، یازماق آساندیر.
یاراددیغی اثرلر کؤنلوموزون ملهمی
اؤز سؤز اوستادیمیز، قلبیمیزین همدمی.

۰۵.۰۲.۲۰۲۳

تئلی ساز

سن، دده قورقودون یادیگار یسان
خالقیمین کیملیگی، اعتبار یسان،
بوتون تورک ائلی نین ایفتیخاریسان،
هارادا سسلنسن احوال اولور ساز،
نئجه ده دوغماسان بیزه، تئلی ساز.

یوللارین چتیندیر، داشلی - کسکلی،
دایما اولموسان آیدین مسلکلی،
نغمه لر دئمیسن تمیز دیلکلی،
قاردا، سرت بوراندا گتیرمیسن یاز،
نئجه ده دوغماسان بیزه، تئلی ساز.

هر زامان کؤکده سن، حیات جانلیسان،
علسگر، آزافلی، توفارقانلیسان،
قوربانی، عدالت، بوزالقانلیسان،
قوشاجا قاناددیر خوش سؤز، خوش آواز،
نئجه ده دوغماسان بیزه، تئلی ساز.

ساز ایله صؤحبتین یئری باشقادیر،
اؤلرده مکانین دایم باشدادیر،
سنله کئچن عؤمور والله بال دادیر،

آنم، گۆزلىرىن آيدىن، گۆزلىرىن آيدىن، وطن.
 اوچرىنگلى بايراغىمىز عزىدىر جانىمىزدان،
 تۇرپاغىمىز گوج آلدى تۆكۈلن قانىمىزدان،
 دانيشپىر جاھان بىزدن - يوكسلن شانىمىزدان،
 نىچە بختىيار اولور، آرزويا، كاما چاتان،
 آنم، گۆزلىرىن آيدىن، گۆزلىرىن آيدىن، وطن.

قاراباغ كى وار، بىزىم شانىمىز، شۆھرتىمىز،
 وطنىن هر قارىشى، ابدى سروتىمىز،
 نىچە گوجلودور بو خالق، گۆرۈندۈ قودرتىمىز،
 بوندان سونرا ياشايار مىلتىمىز خۇشبخت، شن،
 آنم، گۆزلىرىن آيدىن، گۆزلىرىن آيدىن، وطن.

بىز ھمىشە اولموشوق دوز سۆزلۈ، دوز ايلقارلى،
 باشىمىزى دىك توتوب ياشامىشيق ووقارلى،
 هر گونوموز خوش كىچسىن، يايلى، قيشلى، باھارلى،
 لاله زاردير يوردوموز، مين جور نعمتلر بيتن،
 آنم، گۆزلىرىن آيدىن، گۆزلىرىن آيدىن، وطن.

آزادلىغا قووشوب تورپاغىمىز، داشىمىز،
 بىزه دستك-آرخادير بۆيۈك تورك قارداشىمىز،
 بىريوللوق آزاد اولوب لاچىنىمىز، شوشامىز،
 سئوينچ ايله، غورورلا، فرحله دئىيرم من:
 -آنم گۆزلىرىن آيدىن، گۆزلىرىن آيدىن، وطن!

آذربايجان عسگرى

دايانىب گنجه-گوندوز
 وطنىن كئشىگىندە،
 مردلىك اؤيره ديب اونا
 آناسى بئشىگىندە.

قهرمان مىلتىمىن،
 اولو توركون اۇغلودور،
 جسارتدە، غئىرتدە،

قىرخ دۇرد- بىرلىگى خالقين،
 مودرىك رهبر دئمكدىر.
 قىرخ دۇرد- خوش گون، خوش سوراق،
 قىرخ دۇرد- سؤنمه ين چىراق،
 قىرخ دۇرد- موقدس اوجاق،
 زيارت، پير دئمكدىر.

قىرخ دۇرد- موظفر اوردوم،
 قىرخ دۇرد-آزاددير يوردوم،
 قىرخ دۇرد- " دوشمنى قوودوق " -
 خوش بىر خبر دئمكدىر

قىرخ دۇرد- سئوينجى ائلىن،
 قىرخ دۇرد- خوش سۆزو دىلىن
 قىرخ دۇرد- " خارىبولبولوم
 يننه گولر " دئمكدىر.

قىرخ دۇرد-دوشمنه عذاب،
 قىرخ دۇرد-خىر ايش، ثاواب،
 قىرخ دۇرد حاقسىزا جاواب،
 سرحد، چپر دئمكدىر.

قىرخ دۇرددن سئوينچ دوغدو،
 قىرخ دۇرد-شيطانى بوغدو،
 قىرخ دۇرد-دمير يومروقدو،
 تاريخ-اثر دئمكدىر.

۱۰،۱۰،۲۰۲۱

گۆزلىرىن آيدىن، وطن

آذربايجان قالقي نين بۆيۈك قله سي موناسىيتي ايله
 نىچە ده خۇشبختىك بىز، قله چالينىبدير،
 موقدس تورپاغىمىز ياغيدان آلىنىبدير،
 حيله گر دوشمنىمىز پيس گونە سالىنىبدير،
 روحسوز ياشايا بىلمز، بوتؤو اولامماز بدن،

ابراهیم صدری گئریه دۇنن آدام

ياغیش ياغیردی...

منیم ساچلاریمدا قیروولار وار ایدی،
اونون چیینینه قونموش بیر گول.

قاپینی آچدیم،

الینده تاختا چامادان

اوزونده اسکی بیر حئکایه.

«گلدیم - دئدی - گلدیم ایشده.

سنه اؤزومو گتیردیم، بلکه اونوتموشدون،

بیرلیکده سؤیله دیگیمیز ماهنیلاری گتیردیم.

بیر نچه کؤینک، بیر پیژاما آلتی،

توتدوغوم نوتلاری،

گزینمه لرده آددیملاری ساییب سوسدوقلاریمی،

یاتاق تاختینین دیبینده بؤیوتدوگوم نازلی بیر بنؤوشه نی،

گؤی اوزونه وئردیگیم دوعالاریمی،

چاخماغیمی، سیقارامی، سیقارا قوٹومو،

و کیتابلاریمی گتیردیم.

دۇندوم - دئدی - دۇندوم ایشده»

ایچری گبردی

آخساییردی بیر آیاغی،

ایسا، نچه ده آخاردی بایراق کیمی اؤنوموزده!

نچه ده اویناردی ساچلاری کولکده!

بیر جئیران کیمی نچه ده قاجاردی قارانلیقلاردا!!

«آیاغین؟» دئدیم،

درین بیر نفس آلدی،

زینداند - دئدی - بیر میس کاسا بوراخدیم،

کهروبا بیر تسبئح

بابکدیر، کوروغلودور.

قورخمازدیر، موباریزدیر،

جسور بیر اؤولاددیر او،

یئنیلمز قهرماندیر،

اییلمز پولاددیر او.

آذربایجان عسگری

خالقیمیزدان گوج آلدی،

موقدس بیر ساواشدا

دوشمنیندن اؤج آلدی.

غئیر تیبله، گوجویله

نئجه اؤیونمگیم من،

خیلاصکار عسگرین وار

گؤزلرین آیدین وطن.

قوودو یوردوموزدان او،

خاین، رذیل یاغینی،

دوشمندن آزاد ائتدی،

موقدس تورپاغینی.

آذربایجان عسگری

محو ائله دی دوشمنی،

ان بؤیوک آرزوسودور

بوتؤو گؤرمک وطنی!

حاضیردیر هر امرینه

عالی باش کوماندانین.

دایم اوستونده اولسون

نظری یارادانین!

هله نچه ظفره

او، ایضا آتاجاقدیر،

خالقیمین سئوینجینه

مین سئوینج قاتا جاقدیر.

اون اوچ ایل دئدیگین نه دیر کی؟
منه مکتوب یاز، بیر بنؤوشه رسمی چک،
و بیر گول گؤندر آناما!
قالخیز گؤزلرینی یئردن -دئدی-
اون اوچ ایل دئدیگین نه دیر کی؟»

و یورودو یوسوف،
یانیب-سؤنن ماوی ایشیقلا دوشدو کؤلگه سینه.
اون اوچ ایل گؤزله یه جکدیم،
اون اوچ ایل، قوووشماق اوچون،
جیبینده گیروو گؤتوردوگو گنج لیگیمه...

یاغیش یاغیردی،
منیم ساچلاریمدا قیروولار وار ایدی
اونون چیبینده قونموش بیر گول...
* «طالع البدر علینا...» ۶۲۲ده هجرت تاماملاندیقدان
سونرا مدینه یه یئتیشن حضرت. پیغمبر اوچون مدینه
خالقینین سؤیله دیکلری بیلینن، اسلام عالمینین ۱۴۰۰
ایللیک ان اسکی ایلاهیسسی دیر.

@SheirOcagi

بیر نئچه کیتاب،
توگدیلیمیش بیر جزا،
بیر نئچه ساغلام آرخاداش،
و بیر آیق.
گولودو سونرا:

ددهمین یمن چؤلونده بوراخدیغی آیاغی،
من زینداندایم بوراخدیم.
قوربان اولسون ایکیمیزبنکی ده مملکته.

اوتوردوق،
اوزون-اوزون باخدیق بیر-بیریمیزه،
اون اوچ ایل سونرا یئنیدن قارشى-قارشى یا،
بیر دلی گنجلیگی بیرلیکده دوشورموشدوک یوللارا.
بیر اوره بییمیز وار ایدی، اونو قویموشدوق اورتایا.
من باشیمی اونون چیبینده سؤیکردیم،
او، «طالع البدر...» * اوخویاردی قولاغیما.
من بعضی گنجهلر اوتوروب آغلاردیم،
او دوعا ائردی هامیمیزین آدینا.

بیر سون باهار آخشامی آیریلیمیشدیق،
جاذهلرده ماشینلار آخیردی،
یاغیش یاغیردی.

بابالار،
ساخلامیشدی چورکلری ژاکتلبینن آلتیندا،
قورخویلا ائولرینه قاچیردی.
فیتلر چالینیردی، آژیرلر چالینیردی،
شهری کیملر چالیردی؟
اویسا بیز اونونلا اوره بییمیزی قویموشدوق اورتایا...

آرخاسیندان باخدیم،
الینده تاختا چامادان،
جیبینده ایکیمیزین اوره یی،
شفادان آیریلیق، رحمتدن یوخسوللوق.
شن اولاسان، محبوسلوق!...

«قالخیز گؤزلرینی یئردن -دئدی-

اکبر رضایی (سنسيز)

کپنک

گئینیبسن بویالارلا ، سن آل الوان ، کپنک
ایپک اینجه ، او قانادلارینا قوربان ، کپنک

ذووق آتیرسان چمنه ، چؤل لره سن هر بیر آنی
اولوب عالم و هر اینسان ، سنه حئیران کپنک

گول لرین کثیفینی بیریر سوروسان ، یاد ائدیسن
سئوگی دن باده نی دولدورموسان آسان ، کپنک

چالینیر شانینه چؤل لرده توتک ، نئی ، بالابان
سن سئویرسن ، چوبان اولسون یادا سولتان کپنک

یئل ووروب سیندیرا شاید ، او نزدیک بال و پری
او ظرافت ائدیر هر خسته نی درمان ، کپنک

سن حیات ایچره محبت باغی نین ، بیر گولوسن
قالاجاقسان ، سنی گر وورسادا توفان ، کپنک

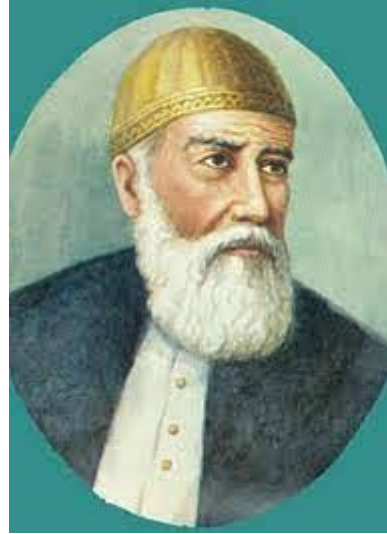
سنسيز آسوده یاشارسامدا ، گؤزه للیکسيز اولور
ایستیرم سن اولاسان ، کؤنلومه مئهمان ، کپنک

گئجه لر جوشه گلیر دویغولاریم ، آغلا بیرام
سنی سنسيز یاشاماق ، ائیله ییر افغان ، کپنک

دونیانین درد و غمیله دؤزه رم ، من یاشارام
سنسيز آما یاشاماق ، اولموری آسان ، کپنک

دردیمین درمانی تک ، سن یاییلیرسان جانیم
داماریم روحوم ایچینده ، ائله جوولان کپنک

حکیم ملامحمد فضولی

شفای وصل قدرین، هجر دن بیمار اولاندان سور،
زالال ذوق شوقون، تشنه ی دیدار اولاندان سور!

لبین سرین گلیب گفتارا، مندن، اؤزگه دن سورما،
بو پنهان نکته نی، بیر واقف اسرار اولاندان سور!

گؤزو یاشلی لارین حالین نه بیلسین مردم غافل؟
کواکب سئیرینی، شب تا سحر بیدار اولاندان سور!

خبرسيز اولما فتان گؤزلرین جوورون چکن لردن،
خبرسيز مستلر بیدادینی، هوشیار اولاندان سور!

غمیندن شمع تک یاندیم، صبادان سورما احوالیم،
بو احوالی، شب هجران منیمله یار اولاندان سور!

خراب جام عشقم، نرگس مستین بیلیر حالیم،
خرابات اهلینین حالین، یورو، خمار اولاندان سور!

محبت لذتیندن بی خبردیر زاهد غافل،

«فضولی» عشق ذوقون، ذوق عشقی وار اولاندان سور!...

۱.د.د. اٹلمان

منی یاندىر كۆنلۆندە اولان، عشق اودونا سال
منی یاندىر دینمز یاشاديب، قوينونا قوی، لال
منی یاندىر جنتده بيتن گۆل- چيچه یی، قيسقانا
بیلسن بیر لاله کیمین، باغریما چک خال منی
یاندىر جان سئوگی یولون گنتمک اؤچون توت
قانادیمدان سنسيز یارانان، نيسگيلیمی آل منی
یاندىر اولدوزلا- آیین آچ قاپیسن، چيخ گنجه
لردن وئرسین گۆرۆشون، كۆنلۆمه خوش، حال
منی یاندىر عشقین کرمی، دؤغرو ووصال،
اصلی سی هیجران یاندىر ماغیما، بیر کرمی
چال منی یاندىر جانلار دنیزین، سئوگی گزیر
اؤز گمی سیپله گل منده درین بیر دنیزه، دال
منی یاندىر گۆلشنده گۆرۆش گۆنلری دیر، گل کۆسۆ دو

اۆره ک یوردو

داريخما سئوگيليم، گره ييمده سن
دوزوم دا، سوپوم دا، چۆره ييمده سن
يئيه ليک سنين دیر، اۆره ييمده سن
دار اولماز وطنده يئيه نين يئری

بو اۆلكه هر نسه، تكجه سنين دیر
داريخما اؤز يوردون، اؤز وطنيندیر
تختينه چيخماغا، قدرت هنين دیر
بنزرسيز جنت دیر، دئيه نين يئری

دۆلدورسان سئوينجه، غمسيز ياشارام
طالعدن پای آليب، آشيپ- داشارام

سيغماز البته کی سئوگيم ، ايکی دنيايه منيم
سن منيم سئوگيمه بير آيت قرآن کينک

قيرسادا هر سئويلن يا کی سئون ، پيمانين
سن ، او خاليقله منيم ، سئوگيمه پئیمان ، کينک

هر گۆرۆشدن آليرام ، روحيله جانين نَفَسِين
سنسيز اولدوقجا دولور ، گۆزلريمه قان ، کينک

ای منيم دردلريمين درمانی ، گل دور يانيمایا
سن نَفَس سن منه ، دولدور منی هر آن ، کينک

لوتف ائديسن منه ، رويون گۆرونوب گۆزلريمه
داغيدير قلبيمي هر آن ، غمی پونهان کينک

گل بو چۆل لرده محبتله ، منيم دويعومو دوی
بیر ساریل بوينوما ، سن اول منه جانان کينک

هئی قاچيرسان ، گليرم من سنين آرخانجا هر آن
بیر دايان ، قوی ساريليم بوينونا بير آن کينک

حق بيلير كۆنلومون عشقین کی ، محبت باغی دیر
گل بو سئوگيمده منی ، ائتمه پريشان ، کينک

سن قاچيب بوردان اورا ، ائتميسن آواره منی
سئوگی قويمازکی منی ، سيندیرا هیجران ، کينک

دويعولار سينسادا ، سئوگيم ياشادار بيل کی منی
اينجيمز قلبيم اينان ، جور و جفادان کينک

سندن اؤزگه ، منيم اولمازکی سئويلمکده پاييم
بیر دوشون سنده منی ، سن منی بير قان کينک

من مرام اهلی لرین ، ساده جه بير وورغونويام
«سنسيز»م ، تکجه بودور منده کی نقصان ، کينک

عشق آدلی یاشیل دینده اولان ترسینه دوشمز
ترسا قیزی تنها بیخاجاق بوش عُرفانی

قوربان سئچیلن جان بازارین اؤن کسی یم من
کسسن منی کس، گل داها اینجیتمه قفانی

معشوقه اگر ناز یئرینه ظولمؤ به ینسه
عاشیق دُونونا سالماسین آلاہ ضُعفانی

عشقین آدینا تانری یازیب وارلیغا عصمت
تبلیغینه گؤندرمه سئچیب دیر خُفانی

گیزلین سؤز آچیب سیریریمی خلوتده دانیشدیم
ائلمان غزلین سس سیز اوخو، آچما خُفانی

غم- کدر یئمکدن اوزاقلشارام
سئوگیدیر محبّت بیئه نین یئری

بللی دیر دؤز اولسا، سئوگینین صونو
فرهاددا، مجنون دا، گؤرؤبلر اؤنو
هر کیمه یاراشمیر محبّت دُونو
تانری نین یانی دیر گئییه نین یئری

بویروغون آلتیندا سؤرونمه سم
سئوگینین اؤدونا بؤرونمه سم
ائلمانام عهدیمده گؤرونمه سم
بؤینومدا گؤرسنسین تیبیه نین یئری

گؤزه گلمز او قَدَر سئوملی سن،
سنله بو عالم گؤزه گلمز یارانان جانلی
گؤزللیک، داها گؤرکم گؤزه گلمز گونه شین
ایستییسی سن، یاز گؤلوشوندن دؤغولاندير
گؤرؤشون جنت اولور، یانسا جهنم گؤزه گلمز
آچیلان هر قانادین گؤیده اوچوش آرزییسی
واردیر سنی گؤرمکه دؤشوب سینمادا هئچ دم
گؤزه گلمز اومودون باغلاسا کؤنلؤم، سن
اوچون دان یئرینه گر گنجه نین عؤمرؤ قَدَر
صون چکیلن غم گؤزه گلمز آجی حسرت
منیلن یوللارا دؤشموش گنجه- گؤندوز او قَدَر
آغلادیبان، بیر داها هئچ نم گؤزه گلمز گونه
شین نور پایینا کؤلگه لی یئر قیسقاناجاق سا نه
اندیم زؤلفون آچان کؤلگه ده ناله م گؤز

ا.د.ائلمان

عشق

گؤردؤم گؤزلیم سنده اولان ذوق و صفانی
بیر یوللوق اونوتدوم چکیلن جور و جفانی

عشقین تملیندن قورولان گؤز ساراییندا
مکتب منه گیزلینده وئریب درس وفانی

جانلار هامی بیر گون گنده جک، سئوگی بینیلمز
عشق اولماسا بیر جاندا، اولورموش ننجه فانی

کؤنلؤمده اولان درده تمنا دیله گلگیر
بیر غونچه دؤداقدان سوزولن مئیده شفانی

ƏSKİ TÜRK SOYU - XALACLAR

اسکی تورک سویو – خالاجلار

یازان : نامیق حاجی حیدرلی
NAMIQ HACIHEYDƏRLİ
 چئویردی : تانای شرقی دره جک

منابع درباره عصر حکومت دودمان قلیبی در هندوستان پراکنده و اغلب مطالب آنان با یکدیگر افتلاف دارد. منی معاصر با حکومت آنان بدست یامده است. تنها نوشته «یی که معاصر با دودمان قلیبی دربارہ آنان نوشته شده است عبارتند از فصلی کوتاه در تاریخ و صاف که به وقایع ققوط دودمان مه یک دی و سلطنت لالال ۱۱ ین قلیبی و قتل او و آغاز سلطنت علاءالین یی پردازد، منی یمه داسی نه سپهر از ابرفسرو ده یی که به درفواست مبارک شاه نوشته شده است. اما ین منابع مفرد یی تواند اطلاعات پندان مو یی برده. ین ۳۰ تا ۱۱۵ سال پس از ققوط دودمان قلیبی، سه کتاب تا یقی مهم نوشته شده اند که اطلاعات نسبتا گای از دودمان قلیبی در اذپار ما یی گذارد.

اولین منبع فتوح السلا ین اثر عبدالملک عه یی است که به نظم و به سبک شاهنامه فردوسی سرورده شده است. ین متن عه یی در سال ۴۹۳، ۲۹ سال پس از قتل مبارک شاه، سرورده شده است و دی مطالب عه یی درباره دودمان قلیبی است. دی ین و مهم آین منبع، کتاب تاریخ پیروزشاهی قلیبی؛ ۱۱ ین . یی است که در سال ۳۵۷، ۳۷ سال پس از قتل مبارک شاه، در تاریخ سلا ین هند نوشته شده است و گویا بر ه یی اسناد اد یی و یوانی سلطنت قلیبی و فاطرات شفا یی در بایان آن زمان نگارش شده است. در متون پژوهی یی تا یقی درباره دودمان قلیبی، بیشترین ارجاعات به کتاب تاریخ پیروزشاهی یی شود. سه ین منبع، کتاب تاریخ مبارک شای اثر ییبی بن احمد سره یی هست که در سال ۴۳۴، ۱۱۵ سال پس از قتل مبارکشاه، است. سره یی ین کتاب را در عصر سلا ین سادات هند، در تاریخ حاکمان مسلمان هندوستان، نوشته است و توانست با استفاده از اسای که دسترسش بود کتاب خود را نگاشته و اطلاعات هیدی درباره دودمان قلیبی و اقدامات شاهان آن برده.

درآمد : سلسله قلیبی به ه یی : سخلجنات سلطنت (یک سلسله پادشاهی ترک - افغان مسلمان بود که به ییفتنی دی یی بر بخش ییعی از شمال و غرب شبه قاره هند نیز یک به سه دهه، ین سال یی ۱۳۹۰ تا ۲۰، حکومت یی کرد. ین دودمان توسط سلطان لالال ۱۱ ین پیروز قلیبی تیس شد و دی ین دودمان سلطنت دی یی به شمار یی رود. شورش قلیج ها و به قدرت رسیدن آنها در هندوستان، نشان دهنده انتقال قدرت از ترکان به افغان ها بود. سلسله قلیبی با فاطره فتوحاتش در جنوب هند و دفع حملات یی دی مغول به هند مشهور شده است.

اسلام یی (ر یی)
 هند بیسم

بو واریانتین دوغرو اولدوغونو دوشونموروک. اثرکهن اورتا یوزیل لیکلرده، اؤزل لیکله بیژانس قاینقلاریندا خالاج بویونون آدی «خولاس» شکلینده ده یازیلیب. فیکریمیزجه، خالاج سؤزونون ایلیکین واریانتی محض «خولاس»، یاخود دا «کولاس» اولوب. آس و یا آز سؤزو ان اسکی تورک سویلاریندان بیرینین آدی دیر. تورکلرین یاشادیغی اراضیلرده بیر چوخ توپونملرده سیخ-سیخ «آس» این ایزلرینه راست لانیریق. اورخون-یئنی سئی عابدلرینده ده «آز بودون» ایفاده سی وار. چوخ بؤیوک احتمیلالا خالاجلار اسکی آزلاردان (آس - آز - اوز) بیر قول اولاراق آیریلدیقلاری اوچون ایلك آدلاری خولاس و یا کولاس اولوب. سونرالار یوز ایللر عرضینده فورما دییشدیرهک خالاج و یا کالاج شکلینی آلیب.

خالاجلارین کۆکنی

خالاجلار بیژیم اثرانین اوللرینده قازاخستانین گونئی اراضیلرینده سیر-دریا و آمودریا چایلاری آراسیندا، ائل جه ده خوراسانین قوزئی اراضیلرینده یاشامیشلار. لاکین بورایا نه زمان یئرلشدیکلری و یاخود داها اول هارادا یاشاملاری باره ده هله کی دقیق بیلگی یوخ دور. خالاجلار ۵-چی یوزیللین اوللرینه قدر آیری-آیری تورک دؤولترینین ترکیبینه اؤز وارلیقلارینی قورویوب-ساخلامیشلار. عینی زماندا دؤیوش چو تورک توپلوملاریندان بیر کی می شؤهرت قازانمیشلار. اثرکهن اورتا یوزیل لیکلردن باشلاپاراق، خوراسانین قوزئییندن ایچریلرینه دوغرو یئرلشمه یه باشلادیلار. تورکییه لی پروفیسور آحمثد تاشاغیل «ایسلام اؤنجه سی دونمه اورتا آسیادا یاشایان تورک بویلاری» ادلی مونوقرافییاسیندا یازیر: «خوراساندان گونئی ده دوغرو ایرلیله یین خالاجلار سیستانا گله رک اورادا یورد سالدیلار». سیستانا کؤچ ائدنلر سؤسوز کی، خالاجلارین بیر قیسمی ایدی. آراشدیرماچی بیلال حاتمی ۲۰۱۳-جو ایله آنکارادا نشر ائدیله ن بیر مونوقرافییاسیندا اورتا یوزیل لیکلرین یازی لی قاینقلارینا ایستیناد ائدرک خالاجلار حاقیندا بونلاری دئییر:

«بؤیوک احتمیلالا خالاجلار ایسلام دان اؤنجه حکومت قورموشلار. ندن کی، سمرقندین ۶ کیلومئترلینده تاپیلان پئنجیک شهرینین قالینتیلاریندا اوزه چیخان پوللار اوزرینده سوغدی دیلینده «خالاج اوردو»، یعنی خالاج باشکندی یازیلیب. بو پوللارا و کاسان قالاسیندا تاپیلان

خالاجلار اسکی تورک سویلاریندان بیریدیر. ۹-جو و ۱۰-جو یوزیل لیک ده یاشامیش عرب سییاهلارینین اثرلرینده خالاجلارین آدینا راست گلمک مومکوندور. ان آزی ۲۰۰۰ - ۲۵۰۰ ایلیک

تاریخه مالیک اولمالارینا باخماپاراق، خالاجلارین تاریخی و تاریخ ده کی رولو کیفیت قدر آراشدیریلمامیشدیر. یالنیز ۲۰-جی یوزیل لیک دن باشلاپاراق آروپالی، ایران لی و داها سونرا تورکییه لی تورکولوقلار طرفیندن آراشدیرمایا جلب ائدیلمیشدیر. تورکییه ده فاروک سومرین، فوات کؤپرولونون خالاجلارلا باغلی آراشدیرمالاری وار. ایراندا ایسه خالاج تورکلری ایله باغلی ایکی کیتاب نشر اولونوب. بونلار علی عسگر جئمراسینین «هالاج-ها یادنگاری تورک-های باستان» (اسکی تورکلرین یادنگاری خالاجلار) و عبدالله واشگانینین «هالاج-ها دئر آینئی-تاریخ» (خالاجلار تاریخین آیناسیندا) کیتابلاری دیر. بونلاردان علاوه آیری-آیری کیتابلاردا خالاجلار حاقیندا قیسمه ن ده اولسا بحث ائدیلمیش، اینتئرنئت سایتلاریندا و درگیلرده اونلارین حاقیندا بیر نچه مقاله یایملا نمیشدیر. آذربایجاندا ایسه ایندییه قدر بو بوی حاقیندا هرترفلی آراشدیرما آپاریلمامیشدیر. خالاجلارین تاریخی ایله آز-چوخ تانیش اولدوق دا بللی اولور کی، اونلار تاریخ ده یئترینجه اونلو سویلاردان بیر اولموش، بیر نچه دؤولتین یؤنتیلمه سینده فعال رول اوینامیش، بعضی حاللاردا ایسه بو تۆو بیر رئگیوندا اجتماعی-سیاسی دوشونجه یه یؤن وئره ن توپلوملاردان اولموشلار. تاریخ ده خالاج بویونا منسوب اولان کیفیت قدر اونلو اینسانلار وار. اونلارین حاقیندا آراشدیرمانین سونوندا آیریجا سؤز آچا جاقیق.

خالاج آدینین آنلامی

محمود کاشغارلینین «دیوانی الغات الترمک» اثرینده آدی شکیلن تورک بویلاریندان بیر ده خالاج تورکلری دیر. بورادا خالاج سؤزونون منشیی حاقیندا بئله یازیلیر: «...ایگرمی ایکیلر اونلارلا قال آج دئییرلر، «آج قال» دنمک دیر. سونرادان اونلارلا خالاج دئییلیمیشدیر». خالاج آدینین آنلامی حاقیندا دانیشان اکثر آراشدیرماچیلار خالاج سؤزونو «قال آج» سؤزو ایله علاقه له ندیریرلر. لاکین

قاندی تورکلر و هیندلر حاقیندا سؤیلمه ده چوخ حق لیدیر.

هیندیستاندا مسکونلاناشان ایلك تورک بویلا ریندان بیرى ده خالاج تورکلری دیر. تأسفله قئید اندیلمه لی دیر کی، تورکلرین هیندیستان تاریخینده کی یثری و رولو هله یئترینجه آراشدیریلما ییب. بو سبب دن بورادا یاشایان تورکلرین، ائل جه ده خالاجلارین فعالیتی، عادت-عنعنهلری و سایلاری باره ده دقیق بیلگی یوخ دور.

خالاجلار هیندیستان تاریخینده سیلینمز ایزلر بوراخیلار. دهلی سولتانلیغینین قورولماسیندا و یؤنتیلمه سینده فعال رول اوینادیق لاری کیمی بو اؤلکه ده مؤوجود اولان مادی-مدنیت عابده لرینده ده خالاجلارین زحمتی وار. هیندیستاندا ۳۰۰ ایلدهن آرتیق حؤکم سورهن دهلی سولتانلیغینین باش چیلاریندان ۳ نفری خالاج اولموشدو. یازینین سونوندا اونلارین هر بیرى حاقیندا دانیشاجاغیق.

دهلی سلطان لیغینا خالاجلارین رهبرلیک ائتدی دنومده بیر سیرا مئمارلیق نومونه لر ی اینشا ائدیلمیشدی، یئنی یاشاییش یئرلری سالینمیشدی. خالاج تورکلریندن اولان فیروزون دؤنه مینده ایسه فیروزآباد شهری سالینمیشدی. هیندیستاندا کی مشهور «قوه الاسلام» مسجیدینده اعلا الدین توربه سی وار. اعلا الدین ایسه اولو خالاج تورکلریندن بیرى دیر.

بعضی قاینقلارا گؤره هیندیستاندا یاشایان تورکلرین عمومی سایى ۱۰۰ میلیون دان آرتیق دیر. خالاجلار بو اراضیلره ایلك یئرلشن و اوسته لیک هیندیستان تاریخینده اونملی یئر توتان تورک سویلا ریندان بیرى دیر. بورادا خالاج تورکلرینین ساینین ۱۰۰ میندن آرتیق اولدوغونو احتمال ائتمک اولار.

ایران خالاجلاری

ایراندان خالاج آدلی ۴۰-دان آرتیق اراضی، کند، داغ و سایر یئرلر وار. عبدالله واشقانین «تاریخ آیناسیندا خالاجلار» کیتابیندا یازدیغینا گؤره ایراندان خالاج تورکلرینین یاشادیغی ۴۷ کند وار.

علی عسگر گئمراسی «اسکی تورکلرین یادیگاری خالاجلار» کیتابیندا ایراندان تهرانلا قم آراسیندا یئرلشن خالاجیستان آدلانان اراضی دن بحث ائدیر. اونون یازدیغینا گؤره ایراندان ۵۴ کنده خالاج تورکجه سینده دانیشیلیر. گمراسینین یازدیغینا گؤره ایراندان یاشایان خالاجلار ۱۳-

یازیلار دایاناراق دئمک اولار، او دؤنه م خالاج سویوندان ایکی قالدین و اوچ کیشى حؤکم سورموش و اؤز آدلارینا پول دا بوراخمیشلار». گؤرون دویو کیمی هله ایسلام دان اؤنجه خالاجلار اورتا آسیا اراضیلرینده و خوراسان اطرافیندا اولو تورک سویلا ریندان بیرى اولموشدور.

خالاجلارین داها فعال شکیل ده اورتایا چیخماسی ایسه آغ هون دؤولتینین یارانماسی ایله باغلی دیر. ۴۰۸-جی ایلده (بعضی قاینقلاردا ۴۲۰-جی ایل یازیلیر) خزرین دوغو ساحلیندن هیندیستانین قوزئی حیسه سینده دوغو اوزانان اراضیلر ده قودرت لی آغ هون دؤولتی قورول دو. بو دؤولتین اساس قوروجولاری اولان بیر نئجه تورک بویوندان بیرى محض خالاجلار ایدی. خالاجلار همین دونم دن باشلا یاراق، ایندیکی افغانیستان و هیندیستان اراضیلرینده گوج لو مؤقع قازانمیشدیلار. بو اراضیلره یئرلشمه لر ایسه ان آزی آغ هون دؤولتینین قورولماسیندان یوز ایللر اوله عاید دیر. تصادفی دئیل کی، ۱۳-جو یوزیللین اوللرینده هیندیستان اراضی سینده میدانا چیخان دهلی تورک سلطان لیغینی سونرالار ۳۰ ایلدهن آرتیق خالاج تورکلری ایداره ائتمیشدی. بو گون ده بو اراضیلر ده ۱۰ مینلره خالاج تورکو یاشاماق دادیر. سونرالار قاراقویون لو دؤولتینده و صفوی حاکمیتی دؤنه مینده ده خالاجلار اونملی مؤقعیه صاحب اولان تورک بویلا ریندان بیرى اولدولار. اورتا یوزیل لیکلر ده خالاجلارین یئرلشمه آرنالی اورتا آسیادان قافقازا، هیندیستاندان کیریم قدر گئنیشله ندی. حاضر دا بو اراضیلر ده عمومی لیک ده یوز مینلره خالاج تورکو یاشاماق دادیر. لاکین تأسفلر اولسون کی، سون یوز ایللر ده اساساً هیندیستاندا و افغانیستاندا، قیسم ا ایسه ایراندان اولماقلا اون مینلره خالاج آسیمی لیا سییا یا اوغرادا، دیلرینی ایتیردی.

هیندیستان خالاجلاری

«هیندیستان بیر آنادیر. اونون ایکی اؤولادی وار.

بونلارین بیرى تورکلر، دیگری ایسه هیندلیلر دیر».

ماهاتما قاندی هیندیستان آزادلیق حرکاتینین لیدئری

تورکلر هیندیستاندا بیزیم اثرانین ایلك یوزیل لیکلرینده مسکونلاشمیشدیلار. سونرالار مین ایله یاخین هیندیستانی تورکلر ایداره ائتمیشدی. بو آنلام دا ماهاتما

میلادین ۴۰- جی ایلینه قدر ساکا تورکلی، میلادین ۴۰- جی ایلیندن ۵- جی یوزیللییه قدر کوشانلار، ۵- جی - ۶- جی یوزیللییکده آغ هونلار افغانیستاندا حاکمیت سورموشلر. سونراکی دؤورلرده افغانیستان یوز ایللر بویو قزئنه لی تورکلرینین، سلجوقلارین، امیر تیمور نسلیندن اولانلارین، صفویلرین، آفشارلارین و دیگر تورک دؤولتلیرینین ترکیبینه اولموشدور.

دئمه لی، تورکلر هله میلاددان یوز ایللر اؤنجه افغانیستان اراضیلرینده مسکونلاشماغا باشلامیشلار. خالاجلار ساکالاردان سونرا افغانیستان اراضیلرینه یئرلشن ایلك تورک بویلا ریندان بیردی. لاکین خوراسانین بیر حیسه سینین افغانیستان سرحدلرینین داخلینده یئرلشدینی نظره آلساق، سؤیله مک اولار کی، میلاددان یوز ایللر دئیل، بلکه ده مین ایللر اؤنجه ده بو تورپاقلاردا تورکلر یاشایب. ندن کی، خوراسانین ان اسکی تورک بوردلاریندان بیردی اولدوغو دانیملامدیر.

گؤرونن بودور کی، اثرکهن اورتا یوزیللیکلرده خالاج تورکلری افغانیستان اراضی سینده ساییلب-سئچیلن تورک بویلا ریندان بیردی اولموشدور. سؤزسوز کی، اولار افغانیستان اراضی سینده حؤکم سورموش تورک دؤولتلیرینین اوردوسوندا و یؤنتیمینده رول آلمیشلار. آغ هون دؤولتینین قورولماسیندا سونرا خالاجلار افغانیستاندا داها اونملی مؤقیهه صاحب اولموشدولار. همین دنومده افغانیستان دا آغ هون دؤولتینین ترکیبینه داخل ایدی. بو دؤولتی قوران اساس تورک بویلا ریندان بیردی ایسه خالاج تورکلری ایدی. دئمه لی، خالاجلار اوزون ایللر افغانیستاننی ایداره ائدن بویلاردان بیردی اولوب.

تأسف کی، افغانیستان تاریخینده ده تورکلرین یئری و رولو گئنیش شکیلده آراشدیریلما میشدیر. بو سبب دن خالاج تورکلرینین ده افغانیستان تاریخینده اوینادیغی رول و بو اؤلکه نین تاریخینده اؤز نومخصوص یئر توتوموش اولو خالاجلار حاقیندا بیلگیلر یوخ حدینده دیر. افغانیستان خالاجلارینین کئچدی تاریخ یول و اولارین بو گونکی دورومو آیریجا اؤیرنیلمه لی دیر.

آذربایجاندا خالاجلار

تورکییه ده نشر اولونان ایسلام اتنسیکلوپئی دیاسیندا خالاجلارین «آذربایجان و آنادولو اراضیلرینه مغول هوجوملاری زامانی گلدی تخمین ائدیلب» جمله سی یئر

جو یوزیللیکده مونقول هوجوملاری زامانی سوریا، لیبنا و فیلیستینه کؤچ ائدی. تخمیناً، یوز ایل سونرا امیر تیمور دؤنمه ینده یئنی دن تاریخی تورپاقلارینا - ایرانا گئری دؤنورلر. آراشدیرماچی علی عسگر گئمراسی بو حاق دا بئله یازیر:

«خالاج بویونون آغساقاللاری امیر تیمورون قبولونا گئتمیش و اولاری ایرانا اؤز تورپاقلارینا گئری قایتارماسینی خواهیش ائتمیشلر. امیر تیمور اولارین خواهیشینی قبول ائتمیش و خالاجلارین ایرانا دؤنوشونو تاملین ائتمیشدی».

ایرندا خالاجلار بیر چوخ بؤلکه لرده یاشایبیلر. بعضی قاینقلار اؤره ایرندا خالاجلارین یاشادیغی کندلرین سای ۶۰- دان چوخ دور. اولارین ان چوخ مسکونلاشدیقاری بؤلکه ایسه ایرانین مرکزی - تهراندان قوما قدر اولان اراضیلر دیر.

ایرندا آیری-آیری سویلارین سیاهییا آلینماسی آپاریلما دیغی اوچون (یاخود دا آپاریلب، آنجاق گیزلی ساخلاندیغی اوچون) بورادا خالاجلارین سای حاقیندا دقیق بیلگی یوخ دور. بو رقه م ۴۰ مینله ۷۰ مین آراسیندا دیشیر. لاکین ایرندا خالاجلارین ساینین بوندان ان آزی ۳ دفعه چوخ - ۱۵۰-۲۰۰ مین جیواریندا اولدوغونو دوشونورک. ندن کی، ایران حاکمیتی هر زامان بو اراضیلرده یاشایان تورکلرین ساینی مومکون قدر گیزلتمه یه و رقه ملری کچیلتمه یه چالیشیر. آیریجا، اهالی سی ۱ میلیون دان چوخ اولان قم شهرینین محلله ریندن بیردی بوتولوکله خالاج تورکلریندن عبارت دیر. اوسته لیک، بعضی آراشدیرماچیلارین یازدیغینا گؤره تکجه تهراندا ۲۰ مینه یاخین خالاج وار.

افغانیستان خالاجلاری

حاضرده افغانیستانین ۳۳ میلیون اهالی سی وار. اؤلکه اهالی سینین ۱۵ میلیونو تورک منشأ لی دیر. لاکین تورک اهالینین بؤیوک حیسه سی آسسیمیلیاسییا اوغرایب، آنا دیلرینی اونوتوموشلار. بورادا آسسیمیلیاسییا معروض قالان تورک سویلا ریندان بیردی ده خالاجلار دیر.

امین لیکله دئمک اولار کی، افغانیستان ان اسکی تورک بوردلاریندان بیردی. بو اؤلکه نی میلاددان ۱۵۰ ایل اول دن باشلایراق، سون یوز ایله قدر فاصیله لرله تورکلر ایداره ائتمیشدیر. میلاددان اؤنجه ۱۲۵- جی ایلدن

قربى آذربايجاندا زنگزور قضاسيندا قيسار خالاج (۱۹۰۵- جى ايلده اهالى سى دئپورتاسييا اولوناراق كند تاريخ دن سيلينميشدير)، قافان رايونوندا خالاج چايى و خالاج كندى، ايروان قوئورنيياسينين شرور-درليز محليندا خالاجلار يوردو واردى. اثرمه نى ايشغالى و وانداليزمى نتيجه سينده همين يترده بو آدلار تاريخ دن سيليندى.

آنادولودا - آنتالييادا، بولودا، يوزقاتدا، آنكارادا، توكتادا و ديگر بؤلگه لرده عمومى ليكده ۲۰- يه ياخين هالچلار، هالچلى (بعضى حاللاردا هاللاج) آدلى كندلر قئىده آلينيب.

آذربايجاندا ۳ رايوندا صدر كده، شروردا و شاماخي دا خالاج داغى وار.

بوندان باشقا آيرى-آيرى رايونلاريميزدا، او جمله دن خيزى دا، قوبادلى دا، سالياندا، شروردا و اوجاردا خالاج آدلى كندلر يمير وار.

آشرون اراضى سينده يئرلشن آتاچايين ساغ قولو اوللر خلچچاي آدلانيب. حاضردا خلنچچاي كيمي يازيلير.

بوندان علاوه آذربايجاندا خالاج توركلرينين آيرى-آيرى تيره لرى (قوللارى) مسكونلاشيپ. ساليان اراضى سينده چاندار (چاندارليلار)، بئيلقان رايونوندا آشقالليلار (اونلارين ياشاديغي ارازينين آدينى يانليش اولاراق ديشيب آشيقاليلار قويوبلار)، يئنه بئيلقاندا آشيقاليلار، خوجاوند، آغدام و فضولى اراضى سينده چمهن ليلر، بئيلقاندا دونياماليلار (دونياماليلار كندينين اوولكى آدى خلج اولوب)، گدبى رايونوندا ياشايان فرضعاليلار، زرداب، خاچماز و بئيلقان رايونوندا گؤدك ليلر و س. آذربايجانين موختليف اراضيلرينده مسكونلاشان خالاج تيره لرى دير.

بوتون بونلار خالاج توركلرينين اسكى تاريخه ماليك اولماسينين و چوخ گئنيش آرئالدا ياييلديغينين گؤستريجي سى دير.

تاريخده ايز قويموش اونلو خالاجلار

حلاج منصور - خالاج منصور دور

۹-جو-۱۰-جو يوزيل ليكده ياشاميش اونلو صوفى حلاج منصور حاقيندا چوخ يازيليب. بو اوزدهن اونون حياتى حاقيندا دانيشماق فيكر يمير يوخ دور. ساده جه آدى اوزرينده دوشونجه لريميزى بيلدير جييك.

اكثر مؤفلر اونون آتاسينين صنعتينين هاللاج (يون دارايان، پامبيق دارايان) اولدوغو اوچون منصورا دا

آلير. مؤفلر فيكيرلرينى اساسلانديرماق اوچون «حتى كيريم دا خالاج آدلى كندلر وار» - فيكرينى علاوه آندير.

لاكين آراشديرمالار و اورتادا اولان فاكلتار گؤستير كي، خالاجلار آذربايجان اراضيلرينه مين ايللر اؤنجه كؤچ ائتميشلر. مونقول هوجوملارى زامانى خالاجلارين گليشى ايسه اونلارين آذربايجان اراضيلرينه ۲-جى كؤچو ايدى. ناخچيوان اراضى سينده خالاج آدلى ياشايش ماسسيوينده آرختولوؤى قازينتيلار زامانى الده آنديله ن مادي-مدنيت نومونه لرى بيزيم اثرادان خئلى اول خالاجلارين بو اراضيلرده ياشاماسينى بللى آندير. ندىن كي، آرختولوق عالم لريميز بو اراضيلردن تاپيلان اؤرنكلرين ميلاددان اؤنجه يه عاييد اولدوغو قناتيندديرلر. تاريخ چى عالم ولى باخشليئو يازير:

«خالاج ياشايش يئرى شرور رايونونون عيني آدلى كندى ياخينليغيندا، آرپاچايين ساغ ساحلينده يئرلشير. ياشايش يئرى، بورادا آچيلان مرمر داش كارخانا سيندا گندن ايشلر زامانى داغيديلميشدير. اونون سلامت قالميش حيصه سينين ساحه سى ۵، ۰ هكتاردير. عابده دن توپ لانان يئراوستو ماتئرياللار بوز و چهرابى رنگلى گيل قاب پارچالاريندان، امك آلتلريندن عبارت دير».

آشاغى داكى جمله لرى ايسه «آرپاچاي وادى سينين تونج دؤورو آرختولوؤى عابده لرى» مونوقرافياسينين مؤلفى زئينب قوليتوا يازير:

«۱۹۸۲-جى ايلده آرپاچاي وادى سينده ۷.۵.ه. يئو و آق. سئيدوو طرفيندن داها بير قديم ياشايش يئرى خلج كندينده آشكار ائديلميشدير. ۱۹۸۴-جو ايلده عيني تدقيقات چيلار طرفيندن اربئينگيجه ياشايش يئرینده آپاريلان قازينتيلار نتيجه سينده داش آلتلر و كتراميكالار نومونه لرى تاپيلميشدير. ۲۰۰۸-جى ايلده آق. سئيدوو و وب. باخشليئو طرفيندن يئنى دن تدقيقات اوبينكتينه چئوريله ن ياشايش يئریندن ائنئوليت و تونج دؤورونه عاييد آرتئفاكلتار آشكار ائديلميشدير».

مثاللارين ساينى ايسته نيله ن قدر آرتيقيماق اولار. قناعت يمير بودور كي، خالاج توركلرى هله ميلاددان يوز ايللر اؤنجه آذربايجان اراضى سينده ياشاميشلار. ۱۳-جو يوزيل ليكده خوراسانلار و خوراسان اطرافى بؤلگه لردن قوزئى آذربايجانا كؤچ ائدن خالاج توركلرى مين ايلدى بو تورپاقلاردا ياشايان قوهوم-اقربالارينين يانينا گل ميشدير.

-اثنىك منسوويت بيلدين سؤزلر ايسه اكثر حاللاردا آددان اول دئييلير و يازيلير. مثلاً، كورد احمد، كولانى ولى، پادار جميل و ساير.

خالاجلارين ايسلامدان ان آزى يوز ايللر اؤنجه خوراسانا يئرلشمهسى و سيخ شكيلده بورادا مسكونلاشماسى ايله باغلى كيفايت قدر توتارلى تاريخى قايناقلار وار. روزا ائيووزووا تاريخچى عاليم م. وليئوه ايستيندان يازير: «خالاج طايغه سى لاپ قديملردن خوراساندا و ايراقدا (عراق) ياشايان قديم تورك طايغالاريندان بيرى دير»

حلاج منصور دا اسكى تورك يوردو اولان خوراساندا تور كندينده دوغولان توركدور و خالاج توركدور.

لئكنوتى خالاجلارى

محمد بختيار خالاجلى

۱۳-جو يوزيلليين اوللرينده بئئقال كؤرفزى ساحلرينه ياخين، هينديستانين قوزئى اراضيلرينده لئكنوتى سلطان ليغى قورولدو. بو اراضيلر خالاج توركلرينين سيخ ياشادىغى اراضى ايدى. سولتانليغين قوروجوسو بو تورپاقلاردا ياشايان خالاج توركلريندن اولان محمد بختيار خالاجلى ايدى. او، اطراف بؤلگه لرده ياشايان خالاجلارى اطرافينا توپلاياراق ۱۲۰۲-جى ايلده لئكنوتى خالاجلى خانه دان ليغينى قوردو. ۱۲۰۵-جى ايلده آرتيق اونون كوماندان ليغى آلتيندا ۱۰ مين ليك قوشون واردى. تيبئتى فتح ائتمك ايسيتينين نتيجه سيز قالماسى و بورا سفرينين اوغورسوز آليناماسى اونون نفوذدان دوشمه سينه سبب اولموشدو. محمد بختيار خالاجلى ۱۲۰۶-جى ايلده اؤلور. اؤلوم سببى حاقيندا ۲ وئرسيا وار؛ ۱-جى وئرسيايا گؤره آغير مغلوبيت دن سونرا خسته لنميش و كدريندن اؤلوموشدور. ۲-جى

هاللاج منصور دئييلدينى يازيرلار. آنجاق بوتون مؤلفلر بونو احتيماللار اوزرينده يازير. اورتادا هئچ بير توتارلى فاكت و يا قايناق يوخ دور.

حلاج منصور خوراسانلى دير. خوراسانين تور كندينده دوغولوب. حاقيندا يازانلارين بير چوخو اونون ميلليتينه توخونماسالار دا بعضيلرى اونون فارس اولدوغونو يازير. بيز ايسه اونون تورك، هم ده محض خالاج توركو اولدوغونو دوشونوروك؛

- خوراسان ان اسكى زامانلاردان تورك يوردودور. بورايا فارسلا ايلك دفعه گلنده آرتيق مين ايللر ايدى كى، خوراساندا سيخ شكيلده توركلر ياشاماق دا ايدى.

- حاللاج منصورون دوغولدوغو كندين آدى تور كندى دير. تور توركله، تورانلا باغلى اولان ائنتوتوپونيم دير. ائركه ن اورتا يوزيل ليكلرده توردا فارسلا رين ياشاماسينى نه تاريخى قايناقلار يازير، نه ده منطيق قبول ائدير.

- توركيه ده ياشايان بعضى خالاجلار بو گون ده اؤزلرينى محض حاللاج توركو آدلانديرير. توركيه نين هاوران بؤلگه سينده حاللاج آدى كند وار. كندين اهالى سى اؤزونو خالاج توركو حساب ائدير. بو كنددن اولان آراشديرماچى حاسان دميرباش بير نئچه ايل اؤنجه خالاجلارلا باغلى هازيرلادىغى كيتابى محض «توركيه ده كى حاللاج توركلرى» آديلا ياييملا ياجاغينى بيلديرميشدى.

- كيمه سه آتاسينين صنعتينه گؤره لقب قوشماق نه درجه ده منتيقه اويغوندور؟ آتاسى معلم اولانلارا معلم و يا آتاسى حكيم اولانلارا حكيم دئييليرمى؟

- پئشه بيل ديرهن سؤزلر اكثر حاللاردا آددان سونرا گلير؛ صمد معلم، حسن حكيم چاغيريلير، معلم صمد، حكيم حسن چاغيريلمير.

دهلی سلطان لیگی لئکنئوتی خالاجلی خاندانلیغینا سون وئرمیشدی. اونلارا مخصوص اولان بوتون تورپاقلار دهلی سولتانلیغینین ترکیبینه قاتلمیشدی.

بیلگه ملیک

۱۲۲۷-جی ایلده لئکنئوتی خالاجلاری بیلگه ملیی باشچی سئچمیشدیلر. لاکین بو سئچیم فورمال ایدی. ندن کی، آرتیق نه تورپاقلار واردی، نه ده خاندانلیق. بیر نئچه ایل یئنی دن خاندانلیق قورماق اوغروندا چالیشمیشدیلار. ۱۲۳۰-جو ایلده بیلگه ملیین باشچی لیگی ایلده دهلی سلطان لیغینا قارشی عصیان قالدیرمیشدیلار. لاکین نتیجه اوغورسوز اولموشدو. بیلگه اسکی تورکلرده عقللی، مودریک و بیلگی لی آداما دئییردیلر. گورونور خاندانلیغین سوقوطا اوغرادلیغی دونمده یئنی دن خاندانلیق قورماق اوچون بو دفعه بیلگه باشچی سئچیلمه سینه احتیاج دویموشدولار. لاکین بو دا آلینمادیق دا، خالاجلار باشقا بیر عقل لی سئچیم ائتمیشدیلر؛ دهلی خاندانلیغینین ایچینده نفوذ قازانماق و یوکسلمه یه چالیشمیشدیلار.

دهلی خاندان لیگی و خالاجلار

دهلی سلطان لیگی ایندیکی هیندیستان تورپاقلاریندا ۱۲۰۶-جی ایلده قورولموشدو. ۱۵۲۶-جی ایلده قدر حؤکم سورموشدو. لئکنئوتی خاندانلیغینین مغلوبیتیندن سونرا خالاجلار گوجه نمکده اولان دهلی سولتانلیغیندا مؤقع قازانماق باشلادیلار. بیر قدر سونرا اوردودا اساس گوجلردن بیرینه چئوریلدیلر. نهایت ۱۲۹۰-جی ایلده دهلی سولتانلیغینین باشینا خالاج تورکو

وئرسییا یا گؤره علی مردان آدلی اوردو باشچی سی (امیر) طرفیندن اؤلدورولموشدور.

عزالدین محمد خالاجلی

۱۲۰۶-جی ایلده محمد بختیارین اؤلوموندن سونرا خالاجلی خانه دانینین باشینا کئچمیشدی. اوردو باشچیلاری آراسیندا خئی لی طرفدارینین اولماسی اونون خاندان رهبری اولماسینی تامین ائتمیشدی. او، ۱۲۱۱-جی ایلده قدر حاکمیتده اولموشدو.

علاالدین علی خالاجلی

۱۲۱۱-جی ایلده عزالدین محمد اؤلدو. اعلاالدین علی خالاجلی خاندانلیغین رهبری اولدو. آز مدت سونرا حاکمیتده یئرینی محکمه مله ندریمک اوچون اؤزونه رقیب حساب ائتدی اوردو باشچیلارینی سیرا ایلده موختلیف بهانه لر گتیرمکله آرادان قالدیرماق باشلادی. بو دا اونو خیلی نفوذدان سالمیش اولدو. بیر قدر سونرا وئرگیلری آرتیرماسی اوندان نارازی اولانلارین سایینی خئی لی آرتیردی. ۱۲۱۳-جو ایلده خالاج اوردو باشچیلاری بیرلشه رک اعلاالدین علی خالاجلینی دئویردیلر.

قیاسالدین خالاجلی

لئکنئوتی خالاجلی خاندانلیغینین ان اوزونؤمورلو باشچی سی دیر. حاکمیتده اولدوغو مدتده خالقا عدالت لی داورانماق چالیشمیشدی. داخلی لی نظام اینتیظام یاراتماق اوچون بیر سیرا ایشلر گورموشدو. اونون زامانیندا لئکنئوتی اراضیلرینین دهلی سلطان لیگی طرفیندن ضبط ائدیلمه سی خاندان لیگی خئی لی ضعیفلمیشدی. قیاسددین بو تورپاقلاری گئری آلماق اوچون چوخ چالیشسا دا مومکون اولمامیش، ۱۲۲۷-جی ایلده

ایمپئریاسی ایدی. ۱۲۹۴-جو ایلده کویبیلای خانین اؤلوموندن سونرا موغول ایمپئراتورلوغو ۲ یئره پارچالانیر. ۱۲۹۹-جو ایلده مونقوللار ۲۰۰ مین لیک اوردو ایله دهلی اوزرینه گلسه ده نتیجه الده ائده بیلیمیرلر. قاینقلاردا اعلا الدینین هم حیلہ گر هم ده قدار اولدوغو یازیلیر. ۱۳۰۶-جی ایلده دهلی اوزرینه گلن مونقول عسگرلریندن ۵۰ مین نفری اسیر آلمیشدی. دئییلنه گۆره اعلا الدین اونلارین هامی سینی اؤلدورتموشدو. او، ۱۳۱۶-جی ایلده خسته لئرک اؤلور. مزاری دهلی ده دیر.

صباح الدین عمر خالاجلی

اعلا الدین اؤلوموندن سونرا - ۱۳۱۶-جی ایلده دهلی سولتانلیغینین تاختینا چیخمیشدی. لاکین حاکمیتی چوخ قیسا سورموشدو. سارای محافظه چیلری طرفیندن اؤلدورولموشدو. یئرینه قارداشی قوتددین کئچمیشدی. بعضی قاینقلاردا اونون اؤلومونده قارداشی قوطب الدین مبارکین رولو اولدوغو یازیلیر.

قوطب الدین مبارک خالاجلی

۱۳۱۶-جی ایلده - قارداشی شهاب الدین عمر اؤلدورولموندن سونرا دهلی سولتانلیغینین باشچی سی اولدو. ۱۳۲۰-جی ایله قدر حاکمیتده اولموشدو. اؤلوم تاریخی بعضی قاینقلاردا ۱۳۲۰، بعضیلرینده ایسه ۱۳۲۱ اولراق گؤستریلیر.

اونون اؤلوموندن سونرا حاکمیت باشینا نصرالدین خسرو گلسه ده حاکمیتده چوخ قیسا وخت عرضینده قالا بیلیمیشدی. بئله لیکله، دهلی سولتانلیغیندا خالاجلارین ۳۰ ایلیک حاکمیتی سونا چاتمیشدی. بوندان سونرا دهلی سولتانلیغینین باشینا توغلوک سولالسی کئچمیشدی.

مالوا خالاجیلاری

مالوا خالاجلیلاری دهلی خالاجلارینین نسلیندن ایدی. ۱۴۳۶-جی ایلده هیندیستان اراضی سینده - مالوادا خانه دان قورموشدولار. مالوا خالاجلارینین قوردوغو خانه دان لیق ۱۰۰ ایله یاخین - ۱۵۳۱-جی ایله قدر داوام ائتمیشدی. خاندانلیغین قوروجوسو محمود شاه ایدی. او، ۱۴۳۶-جی ایلده ۱۴۶۹-جو ایله قدر

اولان جلال الدین فیروز کئچدی. بوندان سونرا دهلی سلطانلیغینی ۳۰ ایل خالاج تورکلری ایداره ائتدی.

جلال الدین فیروز

او، دهلی سولتانلیغینین اوردو باش چیلاریندن ایدی. مونقوللارا قارشى ساواشدا خصوصی خیدمتلر گؤستمیشدی. بو سببدن بؤیوک نفوذ قازانمیشدی. سونرالار سلطان طرفیندن اوردونون ان یوکسک روتبه لی باش چیلاریندن بیرى تعیین ائیلدی. بوندان سونرا خالاجلارین اوردو ایچری سینده چکی سی خیلی آرتمیشدی. نهایت ۱۲۹۰-جی ایلده خالاج اوردو قوموتانلاری بیرلشهرک سلطانی اؤلدوردو و جلال الدین فیروزو تاختا اوتورتدولار.

حاکمیتده اولدوغو مدتده بیر سیرا اوغورلار قازاندی. ۱۲۹۲-جی ایلده مونقوللارلا ساواشدا قلبه قازاندی. اوردودا اساس وظیفه لره خالاج تورکلرینی گتیردی. لاکین سونرالار خالاج تورکلرینین اؤز لرینین آراسیندا ایکیتیره لیک یارانیر. جلال الدین فیروز ۱۲۹۶-جی ایلده اؤز قوه مو، اوردو امیرلریندن اولان اعلا الدین خالاجلی طرفیندن اؤلدورولور.

رکن الدین ابراهیم خالاجلی

جلال الدین فیروزون اؤلوموندن سونرا اونون خانیمی ملیکجههان (ملیکی-جاهان) اوغلو ابراهیمی تاختا چیخاردی. آنجاق اونون حاکمیتی چوخ چکمدی. جمعی ۵ آی سونرا اعلا الدین خالاجلی اوردوسو ایله دهلییه داخل اولدو. باش چی عائله سینی و اونون اطرافیندا اولان بیر چوخ شخصلری اؤلدوردو.

علا الدین محمد خالاجلی

۱۲۹۶-جی ایلده ۱۳۱۶-جی ایله قدر دهلی سولتانلیغینین باشچی سی اولموشدو. حاکمیتینین ایلك ایلرینده سلطان لیق اراضی سینده اولان وارلی و گوجلو عائله لری سیرا ایله آرادان قالدیریر، بعضیلرینی ایسه حبس ائدیر. اونون ان چوخ احتیاط ائتدی قوه موغول

۶. آهمتت تاشاغیل «ایسلامونجی سی دئوردئ اورتا آسییادا یاشایان تورک بویلاری» (قایناق: «تورکلتر» ۲-جی جیلد)

۷. انتونر کونوک چو «آکهن لولارین کالینتی سی اولاراک کالچلار (هالاچلار) (قایناق: «تورکلتر» ۱-جی جیلد)

۸. فوات کۆپرولو «انادولو ایستیلاسینا کادار تورکلتر» (آنکارا - ۲۰۰۵)

۹. آذربایجان تاریخی، ۷ جیلده، ۱-جی جیلد (باکی - ۲۰۰۷)

۱۰. ضیا بونیادوو «آذربایجان ۷-جی-۹-جو عصرلده» (باکی - ۱۹۸۹)

۱۱. آذربایجان توپونیملرینین انسیکلوپئدیک لوغتی ۱-جی جیلد (باکی - ۲۰۰۷)

۱۲. روزا ائیوازووا «افغانیستاندا تورک منشألی توپونیملر» (باکی - ۱۹۹۵)

۱۳. روزا ائیوازووا «آذربایجان دیلی ایرانداکی تورک ائتئوسلارینین دیلی کوننتکستینده» (تورکولوگییا ژورنالی، باکی - ۲۰۱۱، ن ۴)

۱۴. ایراهیم بایراموو «قربی آذربایجان تورک منشألی توپونیملری» (باکی - ۲۰۰۲)

۱۵. ائمئل ائسین «ایسلامیئتتن اؤنچکی تورک کولتور تاریهی و ایسلاما گیریش» (ایستانبول - ۱۹۷۸)

۱۶. آبدولهنی هابیبی «افغانیستانین کیسا تاریهی» (ایستانبول - ۱۹۹۸)

۱۷. مئهمتت سارای «افغانیستان و تورکلتر» (ایستانبول - ۱۹۹۷)

۱۸. «ایسلام آنسیکلوپئدی سی» (تورکی کئی دیانتت واکفی، ۱۵-جی جیلد)

۱۹. فاهری تمیزبورتک، اثرول بارین، مئتی یوسف اوستابولوت «افغانیستانین دیل پولیتیکاسی و افغانیستاندا تورکچی انگیتی می تاریهی» (تورکبیلیگ - ۲۰۱۶)

۲۰. «افغانیستان تورکلترینین دینی، اینانچ و یاشاییشلاری» (حاضرلابان: نازیبا زبایی، ایسپارتا - ۲۰۰۴)

۲۱. آلی آهمتتبیووغو «افغانیستان اوزترینی آراشتیرمالار» (ایستانبول - ۱۹۹۷)

۲۲. فازل آهمند بورگنت «افغانیستان تورک سویولارینین اندئبیاتی (ایزمیر - ۱۹۹۹)

۲۳. هاسان اورهان «ونوتولان سویداشلاریمیز: افغانیستان تورکلری» (اورکون دئرگی سی - ۲۰۰۱، سای ۴۱)

۲۴. هانفی پالاییبیک «هیندیستان تاریهنده و هیند کولتوروندئ موسولمان تورکلتر» (انکئو آکادئمی دئرگی سی - ۲۰۰۷، سای: ۳۳)

۲۵. هیکمتت بایور «هیندیستان تاریهی» (آنکارا - ۱۹۵۰)

۲۶. انتونر کونوک چو «هیندیستانداکی تورک دئولتلتلری، دوغوشدان گونومزئ بویوک ایسلام تاریهی» (ایستانبول - ۱۹۸۹)

۲۷. اورهان گندیکلی «هیندیستاندا تورک ایزلتلری» (پدف واریانتی)

۲۸. موسا تاشدهلهن «هیندیستاندا ۱۰۰ میلیون تورک وار» (Haberler.com سایتی)

۲۹. بوتتا بوکولنوا، روشانگول آواکوا، ژئیسینک آبلدایئو «تورک کولتورونون هیندیستان اوغارلیغینا ائتکی سی» (تورک دونیاسی اینجئلمئلتلری دئرگی سی - ۲۰۱۲)

۳۰. «ایرانداکی تورک بویلاری و بوی منسوبو کیشیلتر» (حاضرلابان: باباک ژاوانشیر، ایستانبول - ۲۰۰۷)

۳۱. آلی کافکاسیالی «ایران تورکلتری و ایران تورک اندئبیاتی» (اترزوروم - ۲۰۰۴)

۳۲. ایران تورکلری (تورکمه clisi.org)

۳۳. بابا کوهی باکوی «هاللاجین حیاتی و اولومو» (فارس دلیندن ترجمه اندنی: مسیایا محمدی، mesiha.blogspot.com)

۳۴. ولی باخشلیئو «آذربایجان آرخنولوگییاسی» (باکی - ۲۰۰۷)

۳۵. زئینب قولیئو «آرپاچای وادی سینین تونج دؤورو آرخنولوژی عابدهلری» (باکی - ۲۰۱۴)

حاکمیتده اولموشدو. اونون اولوموندن سونرا حاکمیتده گلن قیاس شاه ۱۵۰۰-جو ایله قدر حؤکم سورموشدو. ۱۵۰۰-جو ایله ناصر شاه تاختا اوتورور. اونون دا حاکمیتی ۱۵۱۱-جی ایله قدر چکیر. ۱۵۱۱-جی ایله حاکمیتده گلن محمود شاه مالوا خالاجلارینین سونونجو حؤکمداری اولور. او، ۱۵۳۱-جی ایله اولدورولور. بونوندا دا خاندانلیغین عمر و باشا چاتیر.

هیندیستان تاریخینین بیر نئچه اونلو شخصیته، او جمله دن شاعر و موسیقی چی امیر خسرو دهلوی، تاریخ چی زیاد الدین برنی، مشهور صوفی نظام الدین ائولیا خالاجلارین هیندیستاندا حؤکم سوردویو دونمده یاشامیشلار.

گوروندویو کیمی خالاج تورکلری هیندیستان تاریخینده اونملی رول اوینامیشلار. خالاجلارین هیندیستان تاریخینده کی یئری و رولو آیریجا آراشدیرما مؤوضوسودور. ندن کی، اولار بو اولکده آیری-آیری تورک دؤولتترین قورولماسیندا و یؤنتیلمه سینده خصوصی چکیه مالیک اولموشلار. بوندان علاوه خالاجلارین هیندیستاندا قورموش اولدوغو ۳ خاندان لیق اوست-اوسته ۱۵۰ ایله دن آرتیق داوام ائتمیشدیر. هیندیستاندا تاریخی عابده حساب ائدیلهن بعضی قیمتلی مادی دیرلر محض خالاجلارین زامانیندا اینشا ائدیلمیشدیر.

بو گون کیریم دان هیندیستانا، اورتا آسییادان انادولویا قدر گئیش بیر رنگیوندا یاییلاراق یاشایان خالاج تورکلرینین دونه نی و بو گونو دریندن، هر طرفلی آراشدیریمالی، اؤیرنیمه لی و کیتابلاشدیریمالی دیر. ندن کی، سون ۲ مین ایلیک عموم تورک تاریخینی خالاجلار سیز تصور ائتمک ممکن سوزدور.

قیسمت اولارسا، داوامی نؤوتی آراشدیرمالاردا...
قاینالار:

۱. M.Ka شغاری «دیوانو لوغات-ایت-تورک» دؤرد جیلده، ترجمه ائدن و نشره حاضرلابانی رامیز اسکر (باکی - ۲۰۰۶)

۲. فاروق سومر «وغوزلار» (باکی - ۱۹۹۲)

۳. بولودخان خلیوو «محمود کاشغارینین «دیوانی لوغت-ایت-تورک» اثرینده ائتئونیملر» (باکی - ۲۰۰۹)

۴. باهاندین اؤگئل «ایسلامیئتتن اؤنچئ تورک کولتور تاریهی (تورک تاریه کورومو یاییلاری - ۲۰۰۴)

۵. باهاندین اؤگئل «تورک میتولوژی سی» (آنکارا - ۱۹۷۱)

Khudafərin

Türkçə - Farsca

Haziran 2023 - İL 21- SAY 215 (ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ)

<http://www.Khudafarin.ir>

<https://t.me/xudafarindargisi>

TURAN

